

NOVÉ OBZORY

ROČNÍK 1987

ČASOPIS PRO ČESKOU NÁRODNÍ A DUCHOVNÍ OBNOVU

18 - 19 - 20

REVUE POUR LE RENOUVEAU NATIONAL ET SPIRITUEL TCHEQUE

REVIEW FOR THE CZECH NATIONAL AND SPIRITUAL RENEWAL

ZEITSCHRIFT FÜR TSCHECHISCHE NATIONALE UND GEISTIGE
ERNEUERUNG

JAHRGANG 1987 Nr. 18 - 19 - 20

ANNE 1987 N. 18 - 19 - 20

YEAR 1987 Nr. 18 - 19 - 20

NOVÉ OBZORY č. 18 – 19 – 20

OBSAH

Editorial, Felix Uhl	3
Naše křesťanství, Mikuláš Lobkowicz	6
Nezávislý sociologický průzkum, S. P.	21
Gorbačovova politicko-ekonomická reforma, K.C.	29
Představujeme nové autory: Craig Watterson	
»Z veršů, drmolení, nevědění a strašidel«	34
Z galerie umlčených básníků: Karel Doskočil	
Z tiché dálky	41
Václav Hokův – in memoriam, Jiřina Fuchsová	42
4. Epištola bratřím, F.X.Šalda	43
Vyhánání Němců z Československa a »moralizování dějin«, Ján Mlynárik	44
Dialog, Rio Preisner	50
Stručně, ale jasně (několik myšlenek z projevu Zdeňka Šedivého k býv. čl. politickým vězňům)	62
Zneužití památky Jana Palacha, Jan J. Němec	64
Megalomanie, J. Štýrský	65
Snídaně v Pacific Grove, Jan Beneš	66
Knižní recenze, Antonín Kratochvíl	
a) Znovu o Hovorech s Janem Masarykem	69
b) Nová Solženicynova trilogie	70
c) Bocheňského »Úvod do filozofie«	71
d) Podstata člověka	73
Zaškrtili jsme	74
Souhrn kolektivní moudrosti (výroky, které nelze zapomenout)	76
Z domova: Výzva vídeňské mírové konferenci	80
Přehled obsahů prvních 10 čísel Nových obzorů (zvláštní číslo 0, číslo 1)	82

EDITORIAL

Nelíbali se! Anebo přece jen líbali? A když ano, tedy kam? A jak? Brežněvovsky vášnivě nebo jen platonicky? Nebo dokonce jen jídášsky? ... Tyto a podobné otázky vyvolaly ve Vídni rozdílné zprávy dvou velkých rakouských deníků z 10. dubna (Kurier a Neue Kronenzeitung). Protože se ale většina novinářských zpráv tohoto druhu stejně nemůže brát příliš vážně, tedy také ne tvrzení, jak »vytouženě«¹ všechen čsl. lid očekával návštěvu velkého bossa z Kremle a jak »nadšeně plesal«, když se tento konečně objevil. Ono se totiž po roce 1945 příliš jasně ukázalo, že ty všechny bratrské návštěvy z Východu nikdy nic dobrého nepřinesly. A tak i tentokrát ta hodně nafouklá a napřed všemi slibnými barvami hrající bublina gorbačovských vidin splaskla skoro bleskově. Stejně jako v kritických dnech r. 1968 vytoužená a slibná návštěva jugoslávského bratra Josipa Tita. Jak potvrzují přítomní novináři, lid nebyl nijak spontánní. Češi a Slováci si zvykli přijímat vše skepticky. Na nějaké zázraky zvenčí se prostě nevěří.

Ale dejme tomu, že by se opravdu chtělo nějak »potajmu«² něco změnit. Co lze očekávat? Jisté je, že Gorbačov chce reformovat, totiž musí reformovat, protože jak to vypadá se sovětským hospodářstvím po brežněvských »reformách«, o tom už cvrlikají leta letoucí vrabci na všech střeších. V Československu ovšem ty reformy tak zoufale nespěchají, díky té skutečnosti, že se komunisté už v r. 1945 a pak hlavně po únoru 1948 zmocnili silného, na pevných základech z předválečných let spočívajícího, prosperujícího průmyslu a hospodářství. Ani 40 let jejich neschopnosti nedokázalo přivést celou situaci na ubohou úroveň v SSSR. Reformy, byť i jen hospodářského rázu, přinášejí automaticky i reformy politické, protože jsou pro dnešní vedení KSČ nežádoucí. Toto vedení totiž bylo, je a zůstane ve své podstatě naprosto zpátečnické. Jde mu jen o vlastní žlab, pendrek o blaho lidu. Pakliže přece jen Štrougal a jemu blízcí dnes něco škytají o reformách, pak jen proto, aby si včas šplhli a své dosavadní pozice udrželi nebo ještě zlepšili pro budoucnost. Co Gorbačov může v Praze a i jinde u svých satelitů změnit, je závislé na tom, jakou podporu má u vlastní nomenklatury, kde je – jak známo – mnoho jeho nepřátel (stejně jako i ve vedení KSČ, v NDR atd.). Připusťme, že ji ale má. Co může tedy v ČSSR prosadit? Uvolnění hospodářských poměrů dle maďarského vzoru? Částečné omezení absolutní vlády policie (StB)? Možná. Něco více je pochybné. Rozhodně ne návrat k nějaké skutečné demokracii nebo nějakému otevření hranic atd. To už pražské vedení svého, tentokrát ne příliš vítaného hosta jistě důrazně upozornilo na všechny možné i nemožné následky, které by pak mohly nakonec vést k tomu, že by třeba dokonce on sám musel znovu dirigovat sovětské tanky do Prahy, aby zachránil rudou doktrínu. Jaké další »uvolnění«³ si tedy může ještě v ČSSR dovolit? Stáhnout 2 nebo 3 divize, jak se původně na Západě švitořilo? Při této hypotézi si vzpomínám na 1. květen 1951, kdy nás, vězně na táboře Svornost, přímo nad Jáchymovem, SNBáci vy-

hnali v noci na dvůr, jen v nočním prádle. Stáli jsme tam v pěkném jarním mrazíku skoro 4 hodiny, až do příchodu noční směny, zatím co »pilníci« v uniformách mezitím obraceli naše baráky úplně na ruby. Nevím, co hledali, snad to bylo jen zvláštní šikanování třídního nepřítele na Den práce. Ze čtyř strážních věží mezi ostatným drátem byly namířeny kulometry na nás, bezbranné, skoro nahé. Ani myš by se nemohla hnout. Na 750 lidí stačily 4 kulometry. I jeden by býval plně postačil. Kdyby tedy Gorbačov stáhl 4 nebo i 5 divízi a nechal v ČSSR jen jednu perfektně ozbrojenou brigádu, která by už postačila vše udržet v šachu, nic by se na dnešní situaci nezměnilo. Leda kromě toho, že by ubylo něco kolem 50.000 vyžitek a jejich rodin, vydržovaných čl. lidem. Zato by se jistě ale pak ještě více exportovalo (= cpalo) do nenasytného sovětského ráje. Ale mohli by s touto, byť i nic neznamenající utopistickou možností být spokojeni sovětsští maršálové? Nemohli. Proto k tomuto očekávanému gestu nedošlo.

Pražské vedení se tudíž nemusí moc obávat. Gorbačov nemíní si to s nimi nějak rozházet. Vždyť kdepak jinde by našel tak věrně a spolehlivě nohsledy? Možná, že pár neschopných výtečnicků bude vyměněno, už jen proto, aby se něco stalo. To ukáže blízká budoucnost. V podstatě to ale pravděpodobně zatím dopadne tak, že vlk se nažere a koza přitom zůstane celá. S nějakou tou výměnou aparátčků to také není tak lehké. Kde vzít, když nic lepšího není? Někteří ze Skupiny Listů prý už balili kufrы a natírali auta na bílo (bělouši už nejsou moderní) v naději, že se vrátí staré zlaté (pardon: rudé) časy. A s nimi možná spřádal podobné sny i některý chartista bez místa. Vše se ale obrátilo v niveč. Zůstane tudíž opět jen při snění a tlachání. Do Prahy budou i nadále jezdit jen jejich manželky.

Většina rozumných politiků, diplomatů a novinářů vysvětluje cíl a zdánlivý výsledek Gorbačovovy návštěvy v ČSSR asi takto: trochu pochválit spolehlivý režim, ukonejšit, trochu usměrnit zkosnatělé typy, zvýšit svoji vlastní popularitu. Hlavně ale ovlivnit produktivitu čl. hospodářství, aby toto mohlo v ještě větší míře zásobovat SSSR za nejvýhodnějších podmínek (= ztrát). Tedy v podstatě jen ryzí sovětský egoismus.

Co se hovořilo za zavřenými dveřmi, nebo mezi čtyřma očima, to se vyklubalo, jak je u komunistů zvykem, pomalu, až o něco později. Nás, skutečných exulantů, kteří byli dříve těmi dnešními »listáky« a »chartisty s rudým srdcem« pronásledováni, se tyto malé rošády v Praze netýkají. Máme příliš mnoho krutých zkušeností za sebou než abychom v současné situaci hned tak věřili na nějaké »reformy« nebo »uvolnění«. Ale protože je v exilu ještě celá řada snlků (doma, v Československu, pochopitelně jen pomálu), kteří ve své navítej sedají těm prohaným a rafinovaným na lep, je třeba tu a tam retrospektivně připomenout, co tyto větrné korouhvičky dříve, dokud byly u moci, hlásaly a jak smýšlely. V nové rubrice »Souhrn kolektivní moudrosti« chceme proto na tu neslavnou minulost těch »pseudovlastenců« se zašpiněnými rukama (volně dle J.P.Sartra) upozorňovat. Pokud jde o Chartu 77, cituji výrok jedné starší dámy, akademičky z Prahy, která byla nedávno na návštěvě svých příbuzných ve Švýcarsku: »Charta byla ve svých počátcích něčím, co okouzlo a soustředilo na sebe naděje nás, nekomunistů. Když se ale ocitla ve vedení jména neslavně proslulých komunistů, zájem záhy zanikl. I to, že několik bodrých odpůrců režimu Chartu aktivně podporuje, na tom nezájmu, ba distancování, se nic nemění. Vždyť ti chtějí zase jen to, co už

je, snad trochu po svém, k svému lepšímu. A ti, co tady u vás na Západě se představují jako zástupci nebo dokonce jako mluvčí Charty v exilu, to jsou mlukkové, kteří si z toho všeho udělali namnoze jen výhodné prebendy. Dělalí se důležitými a představují se jako hlásné trouby domova. Přitom se u nás doma o nich ani neví. Jsou to nuly.« Tato charakteristika se v podstatě shoduje s pozorováním jistě nestranného, známého spisovatele a publicisty Viktora Meiera, který už 30.1.1987 psal ve Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) přímo z Prahy u příležitosti procesu s Jazzovou Sekcí: » . . . Nějaký velký proces s Jazzovou Sekcí si režim nemůže dovolit. To by byla otevřená demonstrace vůči šéfovi Kremlu, který už navrhl propuštění disidentů a uvolnění v kultuře . . . Stejnou nejistotu projevuje režim též ve svém postoji k jubileu Charty 77. Měřeno s jinými zákroky státní policie, probíhají policejní akce vůči Chartě přímo civilně . . . Ti, co dnes hlásají reformní ideje, nepůsobí dojmem, že by se řídili nějakým hluboko sahajícím úsilím něco změnit. Chtějí spíše využít skýtajících se možností, než aby sami vytvořili jiné, nové, lepší. Upírají své zraky k Moskvě a chtějí rozvíjet svou činnost v rámci stranického aparátu, ale ne podle směru, který si vlastně přeje obyvatelstvo . . . «

Viktor Meier mohl zcela určitě volně hovořit nejen s některými mluvčími Charty, nýbrž i s různými občany. Jeho sdělení jsou jistě dostatečně podložena a bezesporu odůvodněná. My k tomu ještě připojujeme jednu další, dosud nezodpověděnou otázku: Proč mohou – jistě se souhlasem StB, t.j. režimu – dávat interviewy západním novinářům pánové Šabata, Dienstbier, Hájek a pod. a ne např. režimem dodnes izolovaní biskupové Otčenášek a Matoušek?

FELIX UHL

Dalších dohadů a interpretací není třeba.

»Se soudruhem Husákem jsme dnes hovořili i o mezinárodních záležitostech. Naše názory a přístupy k problémům a celé filozofii politiky jsou totožné.«
Gorbačov v Praze – Lidová Demokracie 10.4.1987

MIKULÁŠ LOBKOWICZ

NAŠE KŘESŤANSTVÍ (Pohled do minulosti k lepšímu pochopení současnosti.)

Téma, které mi bylo uloženo, je pro svou složitost, ale také vzhledem k tomu, že samozřejmost Československého státu je sporná již i mezi samotnými Čechy a Slováky, vysloveně obtížné. Nezbyvalo mi mnoho času se tematikou této přednášky zabývat. Jsem filozofem, nejsem historikem a tím méně již církevním historikem. Necítím se tedy zcela kompetentní o této tématice hovořit. Mou jedinou kompetencí je, že jsem rodilým Čechem – Pražákem, ale jak já raději svým posluchačům říkám: Ich bin ein Böhme tschechischer Zunge. Tato formulace se prostě nedá do češtiny přeložit, poněvadž neexistuje ani v moderní češtině rozdíl mezi politickým pojmem Böhmen a národnostním pojmem Čechy. Böhmen jsou Čechy a Češi jsou Češi.

Neočekávejte proto víc než pár podnětů, které se mohou stát odrazovým můstkem k diskusi. O čem chci hovořit je pouze nárys dějin Čech a Moravy a poněkud zkrácený pohled na vývoj Slovenska, přičemž se chci soustředit na události, které na jedné straně povedou k pochopení významu katolické církve v těchto zemích a na druhé straně přispějí k bližšímu porozumění českých a slovenských katolíků vůbec. Pochopitelně nemohu poukázat na víc než na několik světlých bodů, které se mohou zdát být i povrchní, případně historicky chybné pro některé východoevropské historiky či bohemisty.

Podíváme-li se na mapu dnešního Československa, vidíme, že se země dělí na dvě části: na jedné straně jsou Čechy a Morava, a na druhé straně je Slovensko. Pokračujeme-li dále, vidíme, že Čechy a Morava se štěpí do dvou oblastí, které jazykově – až na dialektické rozdíly – tvoří celek. Naproti tomu Slovensko šlo historicky, jazykově a nábožensky, vlastním vývojem. Není sice žádným problémem pro Čecha rozumět Slovákovi a naopak, ale přesto jsou to nyní dva rozdílné jazyky. Také církevní dějiny na Slovensku mají jiné historické pozadí než v Čechách a na Moravě.

V principu by měl mít můj referát název: Katolická církev v česko-moravské církevní oblasti a na Slovensku. Z tohoto důvodu se proto budu více věnovat první oblasti – tedy Čechám a Moravě – a připojím v kostce několik postřehů o vývoji a situaci na Slovensku.

Začneme statistickými údaji. Podle skutečného posledního oficiálního spolehlivého odhadu, který se datuje bohužel z roku 1930, měly Čechy 7,1 milionů obyvatelstva, tedy přibližně o dva miliony méně než Bavorsko. Morava – tehdy země Moravskoslezská – něco přes tři a půl milionu obyvatel. V Čechách tvořilo německé obyvatelstvo téměř 33% a na Moravě 23% – celkově tedy zhruba 3,2 miliony obyvatel. Po stránce náboženského vyznání bylo v Čechách 74,8% a na Moravě plných 86% katolíků. Zbytek v Čechách

tvofili protestanté 8,7%, dále členové Československé církve, které budu ještě věnovat zvláště pozornost, 1,1% židů a asi 10% "ostatních". Na Moravě bylo 4,9% protestantů, 4,5% příslušníků Československé církve, 1,5% židů a 3% bez vyznání. Přesnější a celistvější obraz ukazují celostátní čísla (rovněž z roku 1930): 73,5% katolíků (o deset let později bylo katolíků již 76,3%), evangelických křesťanů bylo 7,6% a příslušníků Československé církve 5,3%, na Slovensku pouze 0,4%; 2,4% izraelitů. Zbytek tvořili příslušníci tehdy rozličných náboženských sekt a "bez vyznání". Tato čísla jsou i pro vzdělaného Čecha značně překvapivá: zažil-li totiž svou vlast, především po roce 1945, nikoliv již jako zemi zásadně katolickou.

K tomuto problému se vrátím později. Zastavme se krátce u přístupných čísel ze Slovenska. Slovensko mělo tehdy 3,300.000 obyvatel. Poměr mezi Čechy a Slováky tvoří dnes přibližně 65% k 29%. K tomu číslu musíme nutně připočítat silnou maďarskou menšinu, která tvoří asi půl milionu obyvatelstva. Přesný počet katolíků, poněvadž není úředně veden, se nedá určit. Zajímavé je, že při seriózním odhadu z roku 1930 se přes 380.000 osob, tedy 5,8%, hlásilo k agnosticismu, což současná čeština definuje jako filozofii pochybnosti a skepse v otázce rozsahu lidského poznání, jako integrální popření poznat podstatu světa a příčiny jevů. Jinými slovy: Bůh a podstata duše i světa jsou nepoznateľné. Není také jisté bez zajímavosti, že agnostiky najdeme stejnou mírou mezi Čechy a sudetskými, případně pražskými Němci.

Nejprve však krátký pohled na historický vývoj.

Začátky českých a moravských dějin se dají lehce zachytit. Původně byly tyto země obydleny keltskými kmeny, mezi nimi byl kmen nazývaný Bojové, podle nich domněle vznikl název "Bohemia". Počátkem 1. století po Kristu vpadli germánští Markomané na území dnešních Čech a Slovensko ovládli Dákové. V druhé půli 5. století začalo slovanské osídlování českých zemí a Slovenska. Do tohoto období spadají i nájezdy Avarů, které definitivně porazil Karel Veliký roku 796. První historické křesťanské misie zaznamenáváme již na samém začátku 9. století. Významným politicko-historickým útvarem byla pak Velkomoravská říše, která zahrnovala Moravu a západní Slovensko a také Dolní Rakousy. Do oblasti Velkomoravské říše se šířilo křesťanství nejprve z Bavorska. Církevně náleželo z velké části pod arcibiskupství solnohradské a z menší části pod biskupství pasovské. Podle nejstaršího známého a dochovaného dokumentu z roku 798 byl solnohradský biskup Arno pověřen Karlem Velikým. Citují: » . . . pergere in Patres Sclavorum et profidere omnem illam regionem, et ecclesiasticum officium more episcopali colere, populosque in fide et christianitate praedicando confortare«, se má odebrat ke Slovanům a o celé území se má pastoračně starat a obyvatel v křesťanské víře posilovat. Roku 830 dal kníže Pribina postavit první křesťanský chrám v Nitře, která leží asi 80 km východně od dnešní Bratislavy. Chrám byl zasvěcen sv. Emmeranu, bavorskému patronu. Posvěcení chrámu provedl sám solnohradský biskup Adalram. Pokřesťanstění nešlo tedy, jak se nyní často mylně domníváme, od Západu – nýbrž od Jihu. Prvním, z mnoha listin doloženým, knížetem byl Mojmir I., který nejprve vládl na Moravě a později po vyhnání Pribiny v západních částech dnešního Slovenska. Dík kristianizaci dosáhla Velkomoravská říše kulturní vyspělosti a na svou dobu pokročilého sociálního rozvrstvení obyvatelstva. Dokládají to především nové archeologické nálezy ve Starém Městě, Mikulčicích, Pohansku a jinde. Významnou historickou událostí bylo

pokřtění 14 českých knížat roku 845 v Rezně. Doba největšího rozkvětu Velkomoravské říše spadá do druhé poloviny 9. století za panování Rastislava v letech 846 až 870. Snad v roce 862 vyslal Mojmirův syn Rastislav posly do Byzance, aby tam požádali o učitele, kteří by – jak svědčí staré zápisy – »nám vykládali pravou křesťanskou víru v našem jazyce«. Císař Michal III. pověřil Metoděje, který byl zřejmě knězem, a jeho staršího bratra Konstantina, který později přijal jméno Cyril, aby tento úkol převzali – úkol, který ovšem spočíval především v tom, vychovat domácí klerus. Že se Rastislav s prosbou o poslání misionářů na Moravu obrátil právě do Byzance, nemělo jistě nacionální důvody, které v té době ani neexistovaly; spíše chtěl asi dosáhnout svou nezávislost na západní Říši Karla Velikého. A že právě Cyril a Metoděj byli pověřeni převzít tento úkol, souvisí zřejmě s tím, že oba pocházeli z řeckého města Soluně, v jehož okolí sídlili Slované. Navíc Konstantin byl proslaven jako významný myslitel své doby a také přechodně působil jako filozof na Císařské vysoké škole v Cařihradu a velmi dobře ovládal slovanské jazyky. Mnohé navštěvuje tomu, že ještě před svým odchodem na Moravu vytvořil nové slovanské písmo cyrilici, pro které je právem proslaven. To bylo zajisté jedním z důvodů, proč byl touto misijní úlohou pověřen spolu se svým bratrem Metodějem. Cyrilice byla vytvořena z řecké uncíaly a hlaholice.

Oba bratři dorazili na Moravu přes Bulharsko asi v roce 863. Za čtyři roky vychovali celou řadu mladých křesťanů a připravili je pro kněžské povolání; pak se odebrali do Říma, aby tu byli posvěceni. Zda skutečně chtěli do Říma, anebo spíše pomýšleli na návrat do Byzance, ale oklikou přes Itálii, protože v Bulharsku se tehdy válčilo, není dodneska historicky doložené. Každopádně Konstantin zemřel v Římě a na smrtelném lůžku přijal jméno Cyril. Mladší bratr, který byl v Byzanci významným diplomatem, se vrátil na Moravu poté, co ho papež vysvětil na biskupa, a to – aby se zabránilo konfliktu s Bavorskem – na biskupa ze Sirmie v dnešním Bulharsku. Nicméně ho papež od té doby oslovoval jako "archiepiscopus Pannoniensis" nebo také "Maharensis", to je biskup Panonský nebo Moravský.

Přestože byl jmenován papežem, pohlíželi bavorští biskupové na Metoděje jako na vetřelce. R. 870 ho zajali a věznili, nejprve ve Freisingu, pak v Rezně a konečně v Ellwangenu, kde mimochodem Češi a Slováci, žijící v cizině, slaví každoročně cyrilo-metodějská výročí. Teprve po třech letech byl Metoděj osvobozen na přímé naléhání papeže, který vyslal do Bavorska spěšného posla. I když Metoděj, až do své smrti, mohl volně dále působit, množí se ještě za jeho života intriky. Intrikuje i Rastislavův syn Svatopluk, biskupové ze Solnohradu a Pasova ho obviňují z kacířství – z nevážnosti k římské liturgii a dokonce i k Římu, zřejmě také i z popírání filioque, což znamená vycházení Ducha svatého od Otce i Syna jakožto z jednoho pramene. Tehdy nebyla tato otázka církevně rozhodnuta. Po smrti slovanského apoštola spravuje jeho oblast sufragánní biskup, podléhající jen metropolitovi, Němec Wiching, který reziduje v Nitře. Biskupské sídlo se však zřejmě nacházelo na Velehradě, východně od Brna, asi 60 km od slovanské hranice. Wiching sesazuje už zvoleného, ale Římem ještě nepotvrzeného biskupa Gorazda, prodává částečně mladé kněze smutně známým obchodníkům, od nichž musí být v Benátkách zase vykoupení. Tim je prozatím zničena misie obou soluňských bratří, které označuje papež Pius XI. v roce 1927 v pastýřském listě, adresovaném jugoslávským

a československým biskupům, za "orientis filii, patria byzantini, gente Graeci, Missione Romani, apostolatus fructibus autem Slavi". Těch několik málo zbylých mnichů – Metoděj byl asi basilian, Konstantin - Cyril je na úmrtním loži oblečen do řádových šatů – odchází do Bulharska, odkud o sto let později je misionováno Rusko a Dalmácie, kde se jejich slovanská liturgie dále udržuje řádem Benediktinů až do doby po II. světové válce. V Čechách a na Moravě působí jejich apoštolát a liturgie omezeně. Liturgie je po smrti Metoděje nejprve papežem Štefanem V. zakázána a teprve roku 1248 papežem Innocencem IV. povolena pro Dalmácii. Císař Karel IV. vymáhá u papeže roku 1346, dva roky před založením Karlovy university v Praze, aby se slovinští mniši mohli v Praze usadit a slavit slovanskou liturgii. Tak vzniká historický klášter v Emauzích v Praze.

Bylo by omylem se domnívat, že Cyril a Metoděj brzy nato byli uctíváni jako národní světci. Zásadně začíná jejich uctívání teprve zase ve druhé polovině 19. století – náznaky najdeme ovšem již v době barokní. Oficiální teprve když papež Lev XIII. roku 1880 v oběžníku "Grande munus" slavil tisícileté výročí buly "Industriae tuae", oné buly, již papež Jan VIII. poprvé schválil slovanskou liturgii. Mezitím, koncem 19. století uprostřed nacionalistických snah, katolíci hledali specificky slovanské, české tradice a oběžní list "Grande munus" byl svým způsobem odpovědí na tuto situaci. Nicméně tradice Cyrila a Metoděje žije dále na jiné historické "koleji". Tak se traduje, že Metoděj obrátil na křesťanskou víru nejen prvního historického vládcu Polska Mieczka, nýbrž i českého knížete Bořivoje. Jeho manželkou byla svatá Ludmila a jeho vnukem svatý Václav, který se mimořádným způsobem stal národním světcem Čechů. Kdo delší dobu žil v Praze, zná na Václavském náměstí mohutný pomník sochaře Josefa Václava Myslbeka, na němž je svatý Václav znázorněn jako středověký rytíř na koni. Na sousoší vidíme i jeho babičku svatou Ludmilu, která byla spolu se svatým Václavem roku 938 Václavovým bratrem Boleslavem zavražděna. Dále vidíme i blahosl. Anežku, dceru českého krále Přemysla Otakara I., která v době založení Řádu Františkánů udržovala početnou korespondenci se svatou Klárou. Anežka založila nemocnici, kde ošetřovala nemocné morem a konečně se sama stala Klaristkou. Byl to tehdy neobyčejný čin pro královskou dceru, kterou její otec zamýšlel provdat za syna císaře Friedricha II. a o jejíž ruku pak Friedrich II. sám požádal. Anežka umírá v roce 1282 ve svaté pověsti; po celá léta se v Čechách katolíci, a ne naposled kardinálové Beran a Tomášek, modlili za její svatořečení.

Svatý Václav byl mužem předurčeným stát se národním světcem. Dosáhl toho, aby české kmeny spolu žily v míru. Z Německa povolává mnichy, za jeho vlády přicházejí do Čech tisíce německých řemeslníků. On sám je zbožný, z úcty ke svátostné Eucharistii – tak ho líčí legenda – sám seje pšenici a tlačí mešní víno. Svatý Václav se stal výrazným národním a historickým symbolem: je probodnut na stupních kostela, do kterého utíká před svým bratrovrahem, před kostelem, v němž, podle středověkých právních předstáv, by byl nedotknutelný. Chorál k jeho počtě z 12. století se stal jakousi náboženskou národní hymnou, srovnatelnou nanejvýš s německou "Grosser Gott, wir loben Dich" (Bože, chválíme Tebe). Jeho svátek 28. září je národním svátkem českých katolíků. V tento den a při mnoha slavnostních příležitostech se svatováclavská hymna zpívá; její druhá sloka odráží onu atmosféru, v níž je svatý Václav uctíván: »Ty jsi dědic české země, rozpomeň se na své plémě, nedej

zahynouti nám ni budoucím, svatý Václave, Kriste Eleison!« Hymnus, který nám mimochodem připomíná, že ve 12. století se v Čechách a na Moravě hovořilo češtinou, která se nepříliš odlišuje od té, kterou se v Československu hovoří dnes.

Generaci později, za vlády Boleslava II., bylo v Praze založeno v roce 976 biskupství. České a moravské biskupství je sjednoceno a v roce 983 je ve Veroně posvěcen na biskupa druhý pražský biskup Vojtěch, který už dva roky po své smrti, roku 999, je kanonizován. Čechy, přesněji Praha se stává sufragánním biskupstvím arcidiecése v Mohuči. Po pěti letech prchá Vojtěch, po konfliktu mezi ním a klérem, ale také šlechtou, do Říma. Papežem Janem XV. je roku 992 poslán zpět do Čech, zakládá tehdejší klášter na úpatí Bílé hory u Prahy a rok před svou smrtí roku 996 se vydává na misií do Pruska, kde umírá mučednickou smrtí daleko na severu Německa. Ačkoliv v Čechách je uctíván i Němci, pochází z jednoho z nejmocnějších českých šlechtických rodů té doby Slavníkovců; jeho život je poznamenán konfliktem jeho rodiny s rodem Přemyslovců. Od něho pochází, tvrdí se, nejstarší polská hymna Boguobzica, ale také nejstarší český hymnus »Hospodine pomiluj Ny«. Svou misií v Prusku provedl za podpory polského biskupa Boleslava Chrabrého a tím se stal raným spojovacím článkem mezi Čechy, Poláky a také Prusy.

Zde je na místě vzpomenout dalšího českého světce, který též, zejména v Bavorsku, je spojován s Čechy: »svatého na mostě, Jana z Nepomuku». Mnozí ho pokládají za českého národního světce, což ale, zvláště pokud jde o posledních 60 let, neodpovídá skutečnému vědomí českých katolíků. Důvodem je to, co už v poslední třetině 19. století vedlo k prudkým rozporům mezi vědci. Ve spisu Albana Stolze »Legenda nebo křesťanské hvězdné nebe« je Jan Nepomucký vyličen jako obyčejný kněz, zbožný kazatel, který se ve 14. století dostal do konfliktu s Václavem IV. proto, že mu nechtěl prozradit, z čeho se mu zpovídala královna Jana (Johanna), dcera Alberta I. Bavorského. Vícekrát byl mučen a konečně roku 1383 zavražděn tak, že byl svázan na rukou i nohou, svržen s Karlova mostu do Vltavy. Historicky dokazatelný je ale jen jeden Jan Nepomucký, žijící v době krále Václava IV., který sice touto krutou smrtí zahynul, historický důvod byl ale jiný než legenda. Jan z Nepomuku byl vynikajícím diplomatem nejen v církevních záležitostech, a proto ho arcibiskup Jan z Jenštejna ustanovil generálním vikářem arcidiecéze pražské. Král Václav IV. byl znám svou rozmařilostí a finančními nepořádky u dvora. Aby doplnil dvorní pokladnu, chtěl si zčásti přivlastnit majetek několika klášterů. To mu diplomatickou cestou překazil generální vikář Jan z Nepomuku. Ve své mstivosti a prchlivosti dal Václav IV. tajně Jana z Nepomuku umučit a potom hodit do Vltavy. Tento zločin nezástal utajený.

Skutečnost, že Jan z Nepomuku byl teprve roku 1729 kanonizovaný, nejlépe historicky dokumentuje nevědeckost, dokonce všeobecně šířenou v učebnicích, že to byl jezuitský řád, který chtěl proti postavě Jana Husa nového českého protireformačního světce. Vinu na této falzifikaci nese též Jiráskův román *Temno*. Historická fakta dokládají, že tragická bitva na Bílé hoře se odehrála v roce 1620. Tedy více než jedno století před prohlášením Jana z Nepomuku za svatého. To už bylo období pozdního baroka, končící éry Bedřicha Bridela, Bohuslava Balbina, Felixe Kadlinského a tvůrce svatováclavské bible Matěje Václava Šteyera. Zabýval jsem se tímto historickým obdobím poněkud podrobněji, abych ukázal na hlubokou zbožnost a náboženskou

kulturu a umění, které vládly v českých zemích a procházely jeho dějinami.

V posledních letech se v Čechách rozšířila snaha doprovázená jak odbornými studii, tak i modlitbami za svatořečení blahoslavené Anežky České z rodu Přemyslovců. Velké úctě se v současné době těší i osobnost císaře Karla IV. Za jeho panování byla v Praze zřízena první universita ve střední Evropě. Bylo to roku 1348, krátce předtím dosáhl Karel IV., ne bez obtíží, že pražské biskupství bylo roku 1344 povýšeno se všemi právy na arcibiskupství. Žádný císař a také žádný český král není a nebyl v Čechách tak hluboce ctěn jako Karel IV., mezi jiným také proto, že z Prahy vytvořil výrazné evropské centrum, pozval významné vědce a umělce své doby do Prahy a přesto, že byl rodem Lucemburčan, ovládal Karel plynně češtinu nejen jazykem, ale i písmem a dokonce žádal na kurfiřtech Říše, aby se naučili češtině, která byla podle jeho mínění řečí budoucnosti.

Ale už za vlády jeho syna Václava IV., který byl v roce 1378 korunován, se schyluje ke katastrofě církevní – jakož i národní. Souvisí s postavou Jana Husa, který církevněhistoricky tvoří spojovací článek mezi Wycliffem a Lutherem a který je jedním z těch církevních reformátorů, kteří vystoupili proti nepořádkům v církvi, která se stala bohatou a kteří pak nakonec byli odsouzeni jako kacíři a v případě Jana Husa dokonce upáleni. Hus, narozen v roce 1369 v selské rodině poblíž bavorských hranic, se stává v roce 1398 magistrem na pražské universitě, v roce 1401 děkanem její filozofické fakulty a v akademickém roce 1402/3 rektorem. Vedle toho je od roku 1402 kazatelem v Betlémské kapli, která byla před 11 lety zřízena zbožnými pražskými občany na podporu lidových kázání v českém jazyce. Roku 1405 uveřejňuje Hus *De omni sanguine Christi glorificato*, spis, v němž věřícím doporučuje hledat Pána v jeho Slovu, nikoliv v zázracích. Protože stále ostřeji káže proti špatnému životu některých českých kněží, je v roce 1408 obžalován pražským arcibiskupem, načež je mu zakázáno kázat a pak je suspendován. V roce 1409 se značnou měrou Hus podílí na rozhodnutí pražské university, podle něhož na universitě mají český národ tři a ostatní národy – Bavoři, Sasové a Poláci dohromady jen jeden hlas. To pak vedlo k odchodu cizinců z pražské university a krátce nato k založení nové university v Lipsku. V roce 1409 je znovu zvolen rektorem, zároveň ale arcibiskup jmenuje inquisitora, protože je Husovi předhazováno kacířství. Jmenovitě se mu má zvláště za zlé, že naznačil, že antichrista je možno potkat i v Římě a že uctívá nekriticky Wycliffa. Wycliff za svého života, v důsledku odporu oxfordské university, nebyl sice formálně nikdy odsouzen, přece ale se pokoušel změnit tradiční učení o transsubstanciaci (eucharistické proměně) a tvrdil, že Christus je v posvěceném chlebě a víně sice už realitou, nikoli však vlastní podstatou, nýbrž jen "spiritualiter et virtualiter", což je určitá raná předforma protestantského učení. Potom, co Wycliff v roce 1409, až 25 let po své smrti, byl přece jen odsouzen Alexandrem V., dochází k přiostržení konfliktu, až konečně v roce 1411 Hus je exkomunikován a brzy nato celé město Praha je dáno do klatby. V roce 1414 je Hus povolán na koncil v Kostnici, přičemž mu je králem Zikmundem zajištěn volný doprovod. Tam ale byl přesto dne 6. července 1415, bez Zikmundova protestu, jako kacíř upálen. Trvalý a hluboký význam těchto událostí kolem Jana Husa pro další dějiny církve v Čechách a na Moravě může být sotva doceněn. A nespočívá vlastně v Husově učení, to je názor dnešních církevních historiků (viz projev kardinála Berana na II. Vatikánském

koncilu). Husovo učení při určité velkorysosti vůbec kacířské nebylo. Husův význam spočívá především také v jazykových znalostech; stejně jako později Luther v Německu je Hus velkým mistrem českého jazyka, ale i spisovným reformátorem. Za druhé spočívá v symbolické síle českého kněze i nižšího původu, který se postavil proti světové církvi, proti všemu římskému, latinskému, německému. A konečně spočívá v Husovi jako člověku, který dal do pohybu jeden z úseků českých dějin, který se stal - až později - výrazně antikatolický a národní.

Už několik týdnů po smrti Jana Husa, až do roku 1436, zuří v Čechách občanská válka: z Husova poselství proti církevním nepořádkům se stalo povstání především selského lidu proti vlastníkům půdy. Zároveň je to i povstání proti kléru, který vlastnil téměř třetinu země, a povstání proti Němcům, kteří jsou výhradně měšťané. A tak husitismus je pestrrou směsicí náboženského, sociálního a nacionálního elementu.

Krátce před svým pozváním do Kostnice začal Hus kázat, že věřící by měli přijímat pod obojí - proto jsou husité utraquisty a jejich symbolem je kalich. Brzy se hnutí radikalizuje: duchovní nemají mít žádné pozemské statky; teď platí, že každý, koho lid určí, smí slavit eucharistii. Jan Žižka, generál Václava IV., se stává pověstným velitelem lidové armády, ozbrojené srpy a palicemi, ale též válečnými vozy, jaké později používali Burové; vícekrát poráží např. vojska Zikmunda. Husitství vzniklo jako hnutí, které vzdáleně ovšem připomíná to, co se dnes odehrává v Nicaragui: lidová církev, protifímská, pod pseudodemokratickými hesly, navíc ohrožující středověký řád.

V roce 1436 je sice v Jihlavě uzavřen mír mezi císařem Zikmundem a církví, ale utraquismus nadále působí. Vznikají fundamentalistické skupiny, jako třeba Moravských bratří, kteří jsou blízcí Valdénským a později jednajší s luterány o Unii. Roku 1593 tisknou "bratří" první úplný překlad bible a v 17. století z jejich řad vzejde velký znalec latiny, velký pedagog a teolog Jan Amos Komenský - Comenius, který se v Amsterdamu stává biskupem Jednoty bratrské.

Doba mezi Janem Husem a bitvou na Bílé hoře, tedy rokem 1415 a 1620, byla v Čechách a na Moravě dobou národního neklidu - kdy národ byl rozpolcen mezi šlechtou a lidem, mezi římskou církví a rozdílnými formami husitismu, který, jak naznačeno, se volně připojuje k nové reformaci. Šlechta sama je rozpolcena, podobně jako v Německu za reformace: jedni myslí husitsky, ostatní zůstávají katolíky. To je zřejmé i na králich, které si šlechta volí. Po dlouhé vládě syna Karla IV. krále Václava IV., od roku 1378 do roku 1419, a husitskými válkami, je císař Zikmund v roce 1436 korunován za českého krále. Umírá rok nato a za dva roky umírá i jeho zeť a nástupce Albert Rakouský. Jeho syn Ladislav byl nezletilý a proto také byl za regenta zvolen Jiří Poděbradský a konečně, poté, co byl Ladislav korunován, ale za čtyři roky již mrtev, je sám Jiří z Poděbrad korunován za krále českého. Jiří Poděbradský je umírněný husita, který se přesto ale dohodne s papežem a několika vášnivých protivníků papeže dá upálit. Historická skutečnost často opomíjená. Po jeho smrti je v roce 1471 zvolen Vladislav Polský z rodu Jagelonců. Až do roku 1627 nebylo v Čechách rozhodnuto, zda královský stolec je dědičný anebo krále je třeba volit. Vladislav je sice věrný Římu, ale jeho volba je jasným odřeknutím těm, kteří Římu zůstali v zemi věrni. Roku 1526 na-

stupují Ferdinandem I. na český trůn Habsburkové, kteří potom jsou až do roku 1918 i českými králi. Ale i mezi nimi je situace nejprve nábožensky nanejvýš nejasná. Aby se ubránil luterství, podporuje Ferdinand utraquisty; Čechy nejsou stejně již převážně katolické a jsou zapojeny do mocného duelu mezi Habsburky a německým protestantismem. V roce 1561 povolává Ferdinand sice jezuitu do země a zahajuje tím protireformaci, zároveň ale prosí v roce 1564 papeže, aby uklidnil svou husitskou šlechtu, aby povolil přijímání pod obojí i pro laiky. Jeho syn Maxmilián II. se nejprve přiklání jasně k protestantismu, za něho je v roce 1575 podepsána tzv. Česká konfese, na níž se sjednotili luteráni i kalvinisté. Za panování jeho syna Rudolfa je už méně než polovina obyvatel Čech katolická, ostatní polovina protestantská, neo-utraquistická nebo luteránská, asi 10% se hlásí k Moravským bratřím. Tento latentní konflikt měl sociální a nacionální dimenze. Katolíci byli sice v menšině, ale nejvlivnější šlechtické rody zůstaly církvi věrny. Rudolf II., nejistý, melancholický charakter, příznivec alchymie a astrologie, ale též obdivovatel Tycho de Braheho a Keplera, vytvořil z Prahy centrum, které bylo nejobyčejně přitažlivé pro umělce z celé Evropy. Rudolf stál plně na katolické straně, ale spolupracoval s neo-utraquisty a Moravskými bratry. Všechny tyto konflikty skončily bitvou na Bílé hoře 8. listopadu 1620. Samotná bitva v hlavním střetnutí trvala pouze dvě hodiny. Pak bylo vše pro evangelické stavy v Čechách skončeno. Praha se vzdala bez boje a po ní většina českých měst. Krátký retrospektivní pohled vyjasní nám příčiny, proč došlo k Bílé hoře. Bělohorská bitva v rámci třicetileté války měla jak charakter politický, tak i náboženský a sociální. Bitvě předcházela známá pražská defenestrace, kdy sto ozbrojených pánů a rytířů vtrhlo do české kanceláře na Pražském hradě a svrhli z oken do hradebního příkopu dva neozbrojené královské místodržící. Po defenestraci došlo v Praze k výtržnostem proti katolíkům a židům. Jezuitský řád byl okamžitě vypovězen ze země a veškerý majetek řádu byl zkonfiskován. Po defenestraci byla ustavena vláda 30 direktorů, z nichž téměř polovina byla německého původu: Na královský trůn byl dosazen tzv. "zimní král" Friedrich Falcký. Tyto skutečnosti nezadržitelně vedly k bitvě na Bílé hoře u Prahy, kde vojska evangelických stavů byla na hlavu poražena vojskem Katolické ligy, vedeným Janem hrabětem Tillym. Bitva na Bílé hoře skončila vítězstvím katolicismu, ale cena, kterou národ musel zaplatit, byla vysoká. Nejednalo se zde jen o popravu 27 českých pánů a zkonfiskování jejich majetku. Česká šlechta z velké části opustila zemi a do Čech proudila cizí šlechta, především Španělé, Němci a Walloni. Asi tři tisíce rodin opustilo zemi a byla mezi nimi i část intelektuální elity.

Následky tohoto vývoje nemusím v podrobnostech ličit. Čechy se staly zčásti rakouskou provincií a žádný z císařů až do 19. století neuznal za vhodné, dát se v Praze korunovat za českého krále. Šlechta z velké části opustila Prahu a přesídlila do Vídně. Mnohé rodiny čistě českého původu postupně přestávaly česky mluvit a za Josefa II. nastala pravá germanizace. Když český jazykozpytec, bývalý jezuita Josef Dobrovský, kolem roku 1800 sestavil první českou gramatiku, tak jí napsal německy a češtině nedával velkou budoucnost.

Bylo by ovšem historicky úplně falešně označovat období necelých 200 let po Bílé hoře prostě za období tzv. "temna", jak je jednostranně označil romanopisec Alois Jirásek v roce 1915. Je to období slavné barokní Prahy, která

nejen za svou architektonickou a výtvarnou krásu vděčí především jezuitům, ale poprvé ve spirituální lyrice, především v díle Bedřicha Bridela, dosáhla česká poezie světovosti. České literární baroko musíme ovšem dělit na dvě období. V prvním období po Bílé hoře začaly tvořit takové osobnosti, jako byl Adam Michna z Otradovic, Bohuslav Balbín, Felix Kandlinský, Tomáš Pešina z Čechorodu a další. Pro mě jako filozofa je skutečností, že Praha 16. a 17. století, tedy v období tzv. temna, byla obdobím rozkvětu filozofie. Nacházíme zde všechny dobové významné filozofické směry – aristotelismus, tomismus, scottismus, novoplatonismus. V Praze působí, kromě významné Klementinské koleje – akademie, kapucínský myslitel Valeriano Moggi, františkánští filozofové Heřman Sannig, Amandus Hermann, Hieronymus Hirnheyem, benediktini Juan Caramuely Lobkovicz, A. Theodor Suchl a nelze opomenout ani rektora pražské university, lékaře Jana Marciuse, který byl významným přírodním filozofem. Dominující postavou byl ovšem Roderigo Arriaga, Kastilec, který se naučil perfektně česky a ve svých přednáškách uchovával novou interpretaci svého učitele, jezuitu Francisco Suarez. Suarez i v pozdější české filozofii sehrál významnou roli a český novotomista, za války zemřelý profesor Josef Kratochvíl, vydal v Brně v roce 1933 významné dílo **PROBLÉM POLITICKÉ MOCI** ve filozofii scholastika XVI. století Francisca Suarez.

Po této malé odbočce vraťme se k české historii, k otázce národního postupného úpadku a germanizace. Objektivní historik zjistí, že germanizace nezačala po porážce evangelických stavů na Bílé hoře, neboť první Obnovené zřízení české z roku 1627, které platilo téměř až do roku 1848, stanovilo, že český jazyk jest předním jazykem zemským a němčina se vedle něho toliko do úřadu připouští. Za 2.: Česká dvorní kancelář a Česká komora ve Vídni vydávaly k místodržitelství a ke královské komoře v Praze až do roku 1749 odpovědi jen po česku, teprve roku 1750 nastoupila zde místo češtiny němčina. Za 3.: obecné školy byly vesměs české až ro roku 1775, na gymnasiích v českých městech se vyučovalo česky a latinsky, na universitě pražské latinsky. To, co můžeme nazývat skutečnou germanizací, začalo teprve za Marie Terezie a především za Josefa II. K tomu stačí jen podotknout, že doba Josefa II. byla již výrazná doba osvícenství a nikoli baroka, když na universitě v Praze se roku 1784 přestalo přednášet latinsky a kdy téměř veškeré přednášky se konaly v němčině. Trvalo to pak téměř sto let, než začaly první české přednášky na pražské universitě.

Především k tomu dochází, když začátkem 19. století vlivem německých básníků, jako Herdera, nacionalismus přispívá k šíření představ, že katolický znamená rakouský, či dokonce německý – a české se rovná husitské – v nejlepším případě protestantské. Mezi národními buditeli jsou samozřejmě i katolíci; národní uvědomění bylo energicky podporováno starými šlechtickými rody českého původu a hlásilo se nyní k české národní identitě. Avšak trend byl jasný: národní obnova byl návrat do doby husitů, navázání na éru předcházející protireformace. Není náhodou, že jedním z prvních činů po zřízení Československé republiky bylo svržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, dílo nejvýznamnějšího barokního sochaře Jana Jiřího Bendla, a postavení Husova pomníku. Samozřejmě, v roce 1918 se tento úkaz odehrává v různých variantách v celé střední Evropě. Zrušení šlechtických titulů, rozmach republikánských tradic, oslabení postavení církve a rozšíření nových

náboženských církví a sekt. To vše mělo v českých zemích ale zvláštní význam: vlastní česká tradice, na kterou bylo možno navázat, byla ona před-protireformační, v širším slova smyslu husitská. S touto novou republikánskou situací se zároveň pojilo nábožensko-národní a také – jak jinak – latentní protirakouské citění. Tragédie Československa spočívá v neposlední řadě v tom, že po roce 1918 se tu nepodařilo vytvořit mnohonárodnostní stát, například podle vzoru Švýcarska.

Nastíněný vývoj se pochopitelně netýká jen českých zemí. Je zároveň částí toho jevu, který byl označen za hnutí "Pryč od Říma", a byl především rakouským úkazem. V neposlední řadě i zásluhou liberalismu 19. století, přičemž rozpuštění jezuitského řádu roku 1773 hrálo zvláštní, zatím jen málo objasněnou roli. Mnozí z těch, kteří po rozpuštění jezuitského řádu tu zůstali jako světější kněží, záhy se otočili k církvi zády, často ovlivnění Svobodnými zednáři. Týká se to zvláště z Vídně pocházejícího filozofa Karla Leonarda Reinholda, vyučujícího později v Jeně, a později Fichtova přítele. Dále zčásti také už zmíněného patriarchy slavistiky Josefa Dobrovského, nebo filozofa Bernarda Bolzana, který žil v Praze v 1. polovině 19. století. Také Franz Brentano byl původně angažovaným katolickým knězem – v roce 1873 však z církve vystoupil. K Bolzanovu kruhu se čítá počátkem 19. století i Karel Havlíček Borovský. Quasi zapomenutou postavou je filozof Augustin Smetana, též katolický kněz, později exkomunikovaný. Jeho učení je variantou hegelismu. V pozdějších letech hrála určitou úlohu rovněž okolnost, že k nejrozhodnějším odpůrcům I. Vatikánského sněmu bylo především vyhlášení (der Promulgation des I. Vaticanums) o neomylnosti papežově; k protestu se připojili i kardinál Schwarzenberg, pražský arcibiskup, kardinál Rauscher, vídeňský arcibiskup a chorvatský biskup Strossmayer, jeden z vedoucích postav panslavismu, a řada universitních profesorů, Ignac von Dollinger, jeden z mých dávných předchůdců ve funkci rektora mnichovské university. Jako následek zmíněného vyhlášení přestoupily tisíce věřících k protestantství nebo ke starokatolické církvi; tak třeba v jediné dekádě, 1898–1908, se jich mezi sudetskými Němci přihlásilo většinou ke starokatolicismu až na 50.000 věřících. Také budoucí první prezident Československé republiky Tomáš Masaryk šel touto cestou. Narozen roku 1850 z katolických rodičů, v roce 1870 byl ortodoxní, po roce 1885 nakonec protestant. Celý svůj život měl výhrady proti katolické církvi, ovlivněn mimo jiné filozofem von Brentanem, jehož žákem byl ve Vídni. Později se výslovně přihlásil k Husovi, neboli – jak to sám nazval – k české reformaci. Byl také odpůrcem uctívání Cyrila a Metoděje. Ve své knize o Husovi z roku 1896, v novém vydání z roku 1923 píše: »Kdo je pro cyrilometodějskou myšlenku, je proti pokroku a podporuje něco, co není v české povaze.«

Nelze se tedy divit, že v roce 1918 založené Československé republice se mezi katolíky objevila silná skupina, která si přála protirakouskou, na husitských tradicích vybudovanou církev. Bezprostředně po první světové válce se v Československu projeví první jasné protikatolické nálady. Dne 3. listopadu 1918 byla, jak už zmíněno, barokní Bendlova Mariánská socha na Staroměstském náměstí zničena; v roce 1919 bylo vyvoláno hnutí, jehož cílem bylo odstranění křížů ze škol. Byly zničeny obrazy a sochy svatých. Zanedlouho vznikly Jednoty katolického duchovenstva, z nichž concerní roku 1920 povstala Československá církev. Její zakladatelé byli většinou katolíci

kněží. Jednota požadovala mj. volení biskupů kněžími, zřízení československého patriarchátu, české liturgie a odstranění celibátu. Po odsouzení "Jednoty" Římem – dekret z 15. ledna 1920 – podnítily liberální a protestantské skupiny akci k opuštění katolické a ke vstupu do Československé církve. Přes protesty z Říma čítala nová církev hned zpočátku na 150.000 příslušníků. Rok poté už 1.400.000. Ačkoliv ještě v roce 1918 čítalo obyvatelstvo českých zemí 95% katolíků, v roce 1930 jich bylo 75%. Brzy se Církev československá dostala do polemiky se starokatolicismem v Československu. Tato situace naznačuje, že mezi lety 1900 až 1918 situace českého římskokatolického kléru nebyla dobrá. Byly spíše prosazovány národní proudy než církevní zájmy. Nicméně odluka církve od státu nebyla nikdy provedena. Katolická církev brzy reagovala vlastní intenzivní kampaní, připomínající někdejší takzvaný "německý katolicismus" z druhé poloviny 19. století, kdy proti postupujícímu protestantismu a liberalismu stavěla organizace vlastní. Tak například jako protihráč vůči mocné liberálně-národní sportovní organizaci Sokol byla založena sportovní organizace Orel. Na počátku 20. let měla kolem 70.000 členů. Mimo jiné si vytkli za úkol bránit kostely, které chtěla převzít Československá církev. Vznikly organizace katolických skautů, studentů a akademiků, ale i dělníků a řemeslníků.

Situace se pomalu stabilizovala. Jenže Čechy a Morava, pod tlakem malé skupiny agresivních intelektuálů – mezi nimi i nemálo kněží (asi 300 jich postupně přešlo k Československé církvi) – přestaly být vysloveně katolickými zeměmi. Lze jen stěží rozlišit důvody, které vedly k této situaci v Německu a v Rakousku po roce 1918, a které byly specifické pro Československo. Ke zvláštnostem jistě patří zrušení všech mariánských svátků a svátku Jana z Nepomuku. Naproti tomu byl zaveden svátek dne 6. července v upomínku upálení Mistra Jana Husa. V létě 1924 se konalo první masové shromáždění na Velehradě. V roce 1929 přešel český katolicismus – inteligence i dělníci – do efenzivy. Příležitostí bylo Svatováclavské milénium.

V 30. letech, jak řečeno, se situace úplně znormalizovala; došlo ke státům akceptovanému modus vivendi. Nuncius, který v roce 1925 u příležitosti Husových oslav demonstrativně opustil Československo po společném prohlášení ministra zahraničních věcí Beneše a kardinála Gasparriho, se vrátil zpět. V roce 1935 vyslaný nuncius Ritter stal se ke konci třicátých let Benešovým blízkým přítelem a poradcem. Beneš nikdy nevystoupil z katolické církve. Vyvrcholením boje o tradici katolicismu byly dvě události v druhé půli třicátých let: celostátní sjezd katolíků v Praze za přítomnosti papežského legáta kardinála Verdiera a dále v Čechách narozených kardinálů Theodora Innitzera (arcibiskup vídeňský) a Karla Kašpara (arcibiskup pražský). Druhou událostí byla Celostátní výstava Pražské baroko 1600–1800 pod protektorátem presidenta Edvarda Beneše. Předsednictvo výstavy tvořili všichni členové československé vlády.

Časový úsek 1918 až 1938, kdy nastal konec první Československé republiky, byl přesto pro Církev obtížný. Země byla sice stále ještě ve své velké většině katolická, ale vedoucí postavy veřejného života ne. Výuka a vzdělání byly převážně vedeny v duchu laicity, antiklerikalismu, husitství – samozřejmě toto vše v národním, nikoliv ovšem v protináboženském ohledu.

A nyní k slovenské otázce: nemohu zde zachytit celou historii Slovenska a tím méně jeho církevní vývoj, nýbrž se pozastavíme u několika výrazných

historických aspektů, které mě zaujaly svou povahou a historickou symbiózou s evropskou historií. Dějiny Slovenska se ubíraly jinými cestami než dějiny historických zemí království Českého. Tato skutečnost alespoň zčásti vysvětluje problém, který vznikl od založení Československé republiky mezi Čechy a Slováky. Pokřesťanstění Slovenska se ubíralo podobnými cestami jako v českých zemích. Nitra byla vlastně, jak jsem již naznačil, nejstarším biskupským sídlem na území dnešního Československa. Posledním panovníkem byl kníže Svatopluk, který rozšířil území Velkomoravské říše a ovládl i Panonii. Říše Velkomoravská zasahovala v době svatého Cyrila a Metoděje hluboko na území dnešního Slovenska. V letech 906 až 908 byla říše Velkomoravská vyvrácena Maďary. Jižní část a velkou oblast východního Slovenska ovládli kočovní Maďaři, zbytek severní části byl připojen ke Krakovsku. Po vyvrácení Velkomoravské říše zůstalo Slovensko až do roku 1918 "severní oblastí Maďarska" (Nordungarn). Pádem Velkomoravské říše byla rozbita i církevní organizace a slovenská bohoslužba byla rychle zatlačována latinskou. Slovensko bylo od rozbití Velkomoravské říše postupně maďarizováno. V průběhu rychlého usazování kočujících Maďarů v Podunají a v období procesu formování uherského státu po náboženské i kulturně-politické stránce sehrála důležitou roli jednotná církevní organizace, v jejímž čele stáli ostríhomští arcibiskupové. Slovensko nikdy sice netvořilo v hranicích maďarského státu samostatný celek, ale etnická odlišnost způsobila zvláštnosti regionálního vývoje Slovenska. V 15. století bylo Slovensko zčásti obsazeno husitskými vojsky a od té doby zde zůstala určitá husitská tradice, která se v poreformačním období přiblížila k luterismu a kalvinismu. Charakteristické je, že liturgickou řečí slovenských protestantů byla tenkrát a i v pozdějších staletích kraličtina *). Podobně jako v Čechách vedla i na Slovensku protireformace k rekatolizaci země, která ovšem na Slovensku měla značně maďarizující charakter. Následkem bylo, že až do 19. století a zčásti až po první světovou válkou početné protestantské obce namnoze mluvily bibličtinou, zatímco především venkovské obyvatelstvo ve své většině zůstalo katolické a tradičně slovenské. Pro slovenskou historii bylo významné založení university v Trnavě roku 1635. Universita napomohla zčásti k tomu, že západní Slovensko se stalo určitým kulturním ohniskem. Roku 1777 byla universita přenesena do Budína. Universita a trnavská tiskárna umožnily zčásti pronikání slovenských tvarů a slov do bibličtiny a tak postupně se začala formovat západoslovenština, která se stala zčásti pak přechodnou formou ke spisovné slovenštině. Literárně se diferencovala nejen konfesionálně, ale i společensky. Slovenské školství bylo ovšem zcela pod maďarskou nadvládou. Zvláště roku 1867 byla na Slovensku pouze maďarská gymnázia, kdo chtěl studovat na universitě, musel do Budapeště.

Rozvoj slovenského školství např. v Košicích či Banské Štiavnici, Senci a jinde zarazila školská reforma Ratio educationis, která v roce 1777 podřídila veškeré školství, tedy i církevní, státní moci. Nová školská reforma z roku 1806 jen zesílila a upevnila další maďarizaci, i když byly otevřeny další školy na Slovensku, vyučovacím jazykem byla již jen maďarština. Podstatná změna

**) Jako klasický případ zde slouží evangelický kazatel, básník Jan Kollár (1793-1852), rodák z Mošovíc na Slovensku, představitel klasicismu v poezii a později univ. prof. slovenských starožitností ve Vídni. Hlasatel slovenské vzájemnosti, kterou programově vyjádřil v české básnické skladbě Slávy dcera.*

ve školství začala teprve v roce 1918.

Není úkolem této přednášky analyzovat vývoj a situaci poválečného školství na Slovensku, které za první republiky vedlo nejen k určitým politickým a náboženským diferencím, ale také k vážným krizím. Československu se nepodařilo v letech 1918 až 1938 vyřešit uspokojivě národnostní poměr Čechů a Slováků, tím méně pak stejně vyhocený poměr politicko-náboženský a nábožensko-stranický. Výsledkem těchto nevyřešených problémů byl vznik autonomní Slovenské republiky pod vedením katolického kněze Josefa Tisa. Tato krise se nezměnila ani po válce, když prezident Edvard Beneš odmítl žádost o milost a podepsal rozsudek smrti nad Tisem. Tiso byl obviňován ze židovských deportací a potvrzení politických poprav. To byl ovšem jen pouhý nárys situace do roku 1948, kdy nastal politický převrat.

Současná situace náboženská má jiné komponenty a není tak zatížena politickou minulostí. Dnešní náboženský život na Slovensku má svůj specifický vývoj. K renesanci katolicismu na Slovensku přispěla bezesporně např. i osobnost jezuity Jana Chrysostoma Korece (Korec), tajně vysvěceného biskupa, který nesmí vykonávat svůj úřad a nejprve pracoval jako dělník v chemickém průmyslu a později jako noční portýr. Uznáním jeho činnosti i příkladem, který svým životem dal, bylo udělení čestného doktorátu známou americkou katolickou universitou Notre Dame. Slavnostního aktu se Korec nechtěl zúčastnit, neboť mu bylo dáno na vědomí, že by se nesměl vrátit do vlasti. Jeho anonymně uveřejněné dílo "Základy" patří k nejzávažnějším pracím duchovní literatury, které bylo v posledních letech v komunistickém Československu napsáno.

Dovolte mi závěrem krátce se zamyslet, jak dalece to vše, co jsem vám přednesl, poslouží k pochopení složité a důležité pozice církve v Československu. Nepřihlížeje k tomu, že mnohé, co jsem vám přednesl, je samozřejmostí pro českého a slovenského katolika, napadají mě osobně tři zásadní aspekty:

Za prvé:

I když na konci první republiky došlo k modu vivendi mezi katolíky, konkrétně mezi Římem a Československou republikou, vidíme paradoxní fenomén, že katolická církev, která reprezentovala většinu národa, zůstala až po určitý stupeň cizím tělesem ve státním povědomí. Na Slovensku byla sociální a politická horní vrstva převážně protestantská, zatímco v Čechách a na Moravě byli zase katolíci podezřelí, že jsou spíš Rakušáci než Češi. To způsobilo, že poměr katolíků v Československé republice nebyl sice napjatý, ale daleko více distancovaný než u různých protestantských vyznání.

Za druhé:

Intelektuální katolická vrstva byla poměrně řídká. Byly sice významné osobnosti, např. teologové jako dominikáni Metoděj Habáň, Silvestr Maria Braitto a katoličtí spisovatelé a básníci, kteří přesahovali evropskou úroveň jako v Polsku známý romanopisec Jaroslav Durych a básník Jan Zahradníček, kteří si zasloužili spíše Nobelovu cenu než např. Jaroslav Seifert; Durych byl po překladu své valdštejnské trilogie "Bloudění" mezi jejími kandidáty. Zůstává historickou skutečností, že tito katoličtí intelektuálové byli na počátku padesátých let z velké části likvidováni, na druhé straně tvořili již za první

republiky menší tvůrčí skupiny bez většího vlivu. Reprezentanti české intelektuální elity byli lascivní, zčásti ateističtí, liberální anebo klonící se k různým evangelickým směrům a myšlenkovým proudům. Zázemím katolicismu byl především venkov, který neprojevoval velký zájem na tehdejším jednostranném intelektuálním životě. Tento problém byl ještě po válce zesílen vystěhováním německých spoluobčanů do Spolkové republiky. Tak se např. stalo, že po druhé světové válce chyběl české teologii kontakt s teologickými směry a školami německé jazykové oblasti. Ztrátou pro poválečný katolicismus byl odchod české šlechty tradičně rakousky orientované, která ani ne tak přímo intelektuálně jako spíše sociálně, finančně a hospodářsky podporovala posílení katolicismu a jeho nových tendencí a snah, které se po válce oživily. Pro mnohé to nebyla ani náhoda, že prominentním československým teologem poválečné doby byl protestantský teolog a pracovník v ekumenismu Josef Lukl Hromádka, který za války působil jako profesor v Princetonu v USA, a který byl v roce 1958 vyznamenán Leninovou cenou míru. Objektivně musíme ovšem přiznat, že v celém národě v poválečné éře byl morální autoritou dlouholetý vězeň z Dachau a profesor Karlovy university v Praze, pozdější arcibiskup pražský Josef kardinál Beran; mezinárodně respektovaným politickým reprezentantem katolicismu byl předseda londýnské vlády Msgr. dr. Jan Šrámek, zakladatel Lidové, katolicky orientované strany, kterou zastupoval ve všech vládách republiky od jejího vzniku v roce 1918 až do převzetí moci Komunistickou stranou v roce 1948. Dr. Šrámek byl jedním z teoretiků nově se rodící křesťanské sociologie, kterou přednášel v Brně i později ve funkci ministra. Naproti tomu komunisté měli možnost, i když vysloveně jednostranně, navázat na husitskou tradici především v oblasti sociální, a proti katolicismu zdůrazňovat protireformační tendence Vidně, protěžované v epoše českého baroka. Mluvčím této orientace byl první komunistický ministr školství, věd a umění Zdeněk Nejedlý.

Za třetí:

Ne právě jednoduchý vztah katolicismu k Československé republice umožnil komunistům – poměrně lehčeji než jako v jiných zemích – rozpoltit katolický klérus. Organizace prorezimních duchovních Pacem in Terris mohla navázat na tradice Jednoty katolického duchovenstva, která vznikla již v roce 1918 a na Mírového sdružení katolického duchovenstva vzniklého v 50. letech. Část katolického kléru nebyla vědecky dostatečně fundovaná, léta neobsazené biskupské stolce způsobily určitý úpadek diecézí, což umožnilo komunistické straně její rozkladnou práci uvnitř církve. Situaci nejlépe charakterizuje postavení P. Josefa Plojgara, katolického kněze, který se po únoru 1948 stal ministrem zdravotnictví, které řídil nepřetržitě až do roku 1968; od roku 1951 se stal také předsedou tehdy již kontrolované Lidové strany. K Plojgarovi neexistuje prakticky paralela v ostatních zemích východní Evropy. Na postavení Plojgarově nic nezměnila exkomunikace, kterou nad ním vyslovil arcibiskup Beran. Otázka, zda byl Plojhar exkomunikován nebo pouze suspendován, není jasná. V té době byl zakladatel strany Msgr. dr. Šrámek uvězněný pro pokus o útěk na Západ a později za zcela nejasných okolností likvidován. Jako rok úmrtí se uvádí rok 1956.

A konečně za čtvrté:

Zamysleli se člověk nad vývojem církve v Československu, který se ubíral jinými cestami než např. v Polsku, štěpí se odpověď do dvou částí: V Československu, na rozdíl od Polska, nikdy nebyla taková národní a náboženská identita, českému katolicismu a Čechům chyběla taková vůdčí osobnost, jakou byl v Polsku kardinál Wyszinski nebo v Maďarsku kardinál Mindszenty. Kardinál Wyszinski mohl brzy po komunistickém převzetí moci sjednotit klérus a přesvědčit ho, že komunismus neohrožuje jen církev, nýbrž i polskou kulturu. Přitom statistiky ukazují, že v Polsku nebylo ani tolik římských katolíků jako v Československu, totiž pouze 65%, 10% bylo unionistických řecko-katolíků, 12% se hlásilo k pravoslaví, přibližně 10% k židovství a asi 3% křesťanů různého vyznání. Celkovou komplikovanou situaci kardinála Berana, který několikrát dokázal osobní statečnost jak v KZ, později v pastýřských listech, tak i ve veřejném vystupování po roce 1948, nemůžeme srovnávat se situací sjednoceného katolicismu v Polsku. V poválečné době dominovala v Československu kontroverzní otázka vztahu mezi Čechy a Slováky. Na politickém pozadí byla otázka kolaborace: Beran v koncentračním táboře a Šrámek předsedou vlády v Londýně, zatímco hlavou Slovenské republiky byl za války kněz Tiso. Nemalou roli při hodnocení sehrál i historický vývoj katolicismu v českých zemích a rozdílný na Slovensku. Dosáhnout jednoty církve se daří v Československu teprve dnes – po počátečním zaváhání – osamělý starý arcibiskup pražský František kardinál Tomášek svou hlubokou rozvážností, která zasluhuje plně naši podpory, vytváří situaci a naději, která se v minulosti zdála neuskutečnitelnou.

© Copyright: NOVÉ OBZORY, St. Gallen, 1987

Poznámka redakce:

Prof. Dr. Mikuláš Lobkowicz, bývalý rektor mnichovské university, nyní rektor katolické university v Eichstättu (NSR), který kromě svých předsednických vedlejších funkcí řídí také redakční radu Nových obzorů, byl pozván polskými universitami na jejich konferenci v květnu 1987 v Lublině. Uveřejněná přednáška je určena pro tuto konferenci.

U evolucionisty je absurdní, když si stěžuje, že je nemyslitelné pro neméně nemyslitelného Boha, aby všechno stvořil z ničeho, a když pak předstírá, že je mnohem spíš myslitelné, že nic se samo může proměnit v něco.

Zbývá nám ještě tak dost náboženství na to, abychom nenáviděli, ale ne dost, abychom milovali.

NEZÁVISLÝ SOCIOLOGICKÝ PRŮZKUM (Materiály seřadil dr. S. P. Olomouc-Brno)

I

Zkušený odborník na statistiku rozdělí názory a smýšlení lidu do několika skupin – kategorií, takže vždy najde odpověď na některou ze svých otázek.

Statistik musí být ve své práci nejen svědomitý, ale také zkušený. Pročítá-me-li materiál »Výsledky nezávislého průzkumu současného smýšlení v Československu«, které vydalo "Svědectví", zpracoval kolektiv autorů a výsledky shrnul Zdeněk Strmiska, vnucuje se nám nepříjemný pocit, zda v souhrnu otázek onoho průzkumu nebyly již některé otázky formulovány tak, aby předkládaly určité odpovědi. Přesněji řečeno: jde o kategorisování postojů sebeidentifikace tak, jak byla stanovena autory výzkumu. V osmi základních postojích nacházíme tyto formulace: *nábožný člověk – marxista – komunista – nemarkistický socialista – demokrat – liberál – konzervátec* – a pak závěrečnou kategorií označenou jako, cituji: *odmítá podat sebeurčení – je – člověk*. Naše otázka je: Odpovídá tato kategorisace skutečnému rozvrstvení latentních politických postojů v Československu? Starší generace si snadno vzpomene, že v Československu v období demokracie, tedy v letech do roku 1937, existovaly také další politické strany, např. republikáni nebo národní demokraté. Existovali také křesťanští demokraté a sociální demokraté, a kromě toho nejméně deset dalších, i když jinak nazývaných demokratických politických stran, které se navzájem od sebe lišily. Je opravdu možné shrnout všechny tyto stranicko-politické směry pod jeden klobouk s nápisem "demokrat"? A ty ostatní pak pod společné označení "liberál"?

Rok 1945 byl svědkem redukce demokratického politického systému v Československu. Po válce nemohla být např. obnovena strana národně-demokratická, strana spoluzakladatele Republiky československé, dr. Karla Kramáře. Mnozí, často i významní stoupenci této strany žijí dodnes, a to ne jen v exilu.

To je jen jeden příklad z mnoha dalších, jak je možno přistupovat ke zkoumání politické sebeidentifikace.

Všimněme si však jiného aspektu, a to kategorie *nábožný člověk*. Způsob, jak je tato kategorie v průzkumu tzv. politických postojů zastoupena, vyvolává otázku, zda činitelé, kteří prováděli průzkum, přistupovali k tomuto problému dost odpovědně? Kdo je to vlastně "nábožný člověk" a co vůbec znamená? Je to podle formálních statistik návštěvník kostela anebo je to jen protiklad k pojmu "ateista"? A jak potom tuto skupinu oddělit od skupiny další, osmé – *jsem prostý člověk* – ? Snad by bylo lépe prostě říci "věřící". Avšak právě v souvislosti s tímto výrazem je jasné, že nejde jen o jednoduché

politické skupenství, ale o cosi více.

Na druhé straně se v průzkumu třikrát zjišťuje, zda dotčený je jen "marxista" nebo "komunista" či "nemarxistický socialista". Slovo "marxismus" je tedy třikrát středem pozornosti. (Mimořadně toto je v protikladu k předválečnému Československu, kde kandidovala pouze jedna komunistická strana. — Teprve po roku 1945 byly v celostátní Národní frontě dvě strany komunistické a dvě sociálně demokratické.) Pripustíme, že jen náhodou vzniká v této souvislosti dojem, že zde — tedy v marxismu — je těžiště průzkumu, respektive těžiště politického zájmu a přesvědčení obyvatel v Československu v roce 1986. Když však už jsme u této problematiky, snad bychom mohli jít ještě o krok dále a zeptat se, jak se pak podle použitého vzorce vzájemně liší exiloví komunisté od těch na východ od Šumavy? V čem se vlastně odlišují exiloví marxisté od komunistů? Snad ne tím, že museli svá bydliště přesunout směrem na západ, aby tu mohli konečně založit svou vysněnou komunistickou stranu, která, jak známo, může se rozvíjet jen v prosperujícím kapitalismu.

A ještě jedna zajímavost: proč nebyla na seznamu také otázka, jak se dotazovaný doma v Československu staví ke komunistům v exilu? Nechceme tím říci, že autoři průzkumu se řídili pragmatickou zásadou, že sociolog musí někde něco ubrat a jinde zase trochu přidat. Průzkum sám bezpochyby běžel s neúplatností computeru, jenže již vstupní otázky předznamenávaly výsledky, jichž se mělo dosáhnout. Kromě toho není také jasné, jaké "nemarxistické socialisty" měli autoři průzkumu na mysli. Sociální demokraty snad? Respektive právě křídlo sociální demokracie, které se nehlásí k marxismu? Anebo snad národní socialisty? (Příslušníky strany sociální?) Zdá se, že již tato opravdu minimální diferenciací by mohla přispět k lepšímu průběhu "výzkumu", nebo by mohla dokonce zabránit zkreslování skutečnosti.

Mimořadně řečeno: pojem "sociální demokrat" zůstal výsledkům průzkumu zatajen, respektive zahalen v kategoriích jako "socialista, ale marxista", nebo "považuji se za demokrata" a dalších. Je to škoda. Mohla totiž vzniknout zajímavá konfrontace se situacemi v západní Evropě.

V těchto bodech je struktura kategorií průzkumu nechtěně nezřetelná, zatímco v jiných je naopak k nezřetelnosti jasně naplánovaná. Například kategorie "považuji se za demokrata" umožňuje tisíc různých interpretací včetně "varianty" takzvané "socialistické demokracie" v dnešním Československu. A kategorie "jsem prostě člověk" neříká už vůbec nic. — Až na to, že je ji možno považovat jako jednu z alternativ k jiným kategoriím, jako např. ke kategoriím "nábožný člověk". Tento aspekt se dotýká především křesťanských demokratů. Což, jak doufáme, je jen nechtěná náhoda!

Nakonec kategorie nejproblematičtější — *konservativec!* Československo bylo před válkou demokratickou zemí, kde ve volbách přistupovalo k urnám se svými kandidáty 37 politických stran. Žádná z nich se však nikdy neoznačovala jako strana konservativní. Tuto kategorii nám vytvořili teprve autoři průzkumu. Proč? Položme si otázku zcela bez emocí: »Co vlastně slovo konservativec znamená dnes pro průměrného člověka v Československu?« Konservatismus se totiž stal téměř synonymem obskurantismu, namnoze zpátečnictví či dokonce reakce, a to díky dlouholeté výuce politických předsudků na školách v Československu. Mimořadně levicoví aktéři ve svobodném světě se starají o to, aby ani na Západě konservativec nemohl být považován

za pokrokový živel nebo dokonce za liberála. Přičemž v průzkumu zůstal pojem konservatívec jako alternativa ke kategoriím "demokrat", "náboženský člověk" a dokonce i ke skupině "jsem prostý člověk"! Lze jen těžko připustit, že v tomto bodě a v těchto souvislostech jde jen o neuvěřitelnou primitivní náhodu. Naopak, mnohé nasvědčuje tomu, že autoři průzkumu předem naprogramovali dvě kategorie, kategorii "konservatívec" v roztomilé symetrii ke kategorii "komunista" na poslední místa. A také k tomu skutečně došlo. Jak máme potom rozumět tomu, když např. jedna z největších osobností současné české kultury a vědy, profesor Mikuláš Lobkowicz, o sobě řekne, že se cítí jako "moderní liberální konservatívec"?

Aniž bychom chtěli cokoli vyčítat nebo zazlívát, ale takto přece nelze klást otázku, která sleduje skutečnou politickou sebeidentifikaci dnešních československých občanů, ovšem za předpokladu, že svým výzkumem chceme dosáhnout opravdu nějakého objektivního výsledku.

Není pak také zcela náhodné, že mezi nejpobulárnějšími osobami pro dnešního obyvatele socialistického Československa je na druhém místě Jiří Pelikán, na čtvrtém Pavel Tigrid a teprve na desátém Jiří Kolář! Lze předpokládat, že při použitých metodách výzkumu by se byl umístil i Ivan Lendl nebo Karel Gott! Nelze však již pochopit nebo odpustit, že se vůbec neobjevilo jméno např. kardinála Josefa Berana nebo Tomáše Garrigua Masaryka. Tento nedostatek se nenechá přejít nějakým poukazem na to, že jejich jména spolu s řadou dalších už vymizela z encyklopedií. Jeden z výsledků výzkumu je nicméně neobyčejně důležitý: autoři výzkumu zjistili, že marxisté v dnešní Komunistické straně Československa ztratili většinu. Pokud ovšem v KSC většinovou skupinou vůbec kdy byli, nehledě k tomu, že tato skutečnost je, abychom použili ustáleného termínu, vnitrostranickou záležitostí. I když pro nás ostatní velmi zajímavou. Skutečnost, že autoři výzkumu umístili tento problém právě do středu svého úsilí, naznačuje velmi mnoho o jejich výzkumné koncepci. Nabízí se zde otázka, zda snad dnešní exiloví marxisté nechtěli získat informace o tom, jak probíhá další výstavba Československého státu bez jejich účasti? Celý rozdíl je totiž v tom, že tehdy při tom byli a dnes nejsou!

Výsledky průzkumu, uveřejněného v exilových publikacích, byly přijaty s určitou pozorností a není našim cílem je hanět. Přesto však je nutno se ptát, zda nebyla celá tato námaha, spojená s osobním nasazením a ohrožením desítek výzkumníků a jejich spolupracovníků, značně ohrožena tím, že byla použita předem deformovaná výzkumná koncepce, která měla za následek, že snad bylo více opomenuto než ve skutečnosti dosaženo . . .

II

V ČSSR provádí režim dlouho naplánované výzkumy, přičemž jeho tematika je stranou vypočítaná na propagační efekt, ať již ekonomický, kulturní, religiozní či vnitrostranický. Je tedy při zveřejňování sociologických výzkumů věnována pozornost známým faktům a podmínkám existence konkrétních jevů v socialistické společnosti a v socialistickém vědomí. Výsledky výzkumů, od voleb až po kulturní a religiozní výzkum, jsou KSC manipulovány a cenzurovány.

Před uveřejněním každého takového výzkumu uvádějí oficiální "socialističtí sociologové" mnohostránkové nic neříkající úvody o vědeckých systémech a metodách výzkumu, o práci s mikropočítači a jejich programech atd.

Nechceme těmito "poučnými" frázemi čtenáře zatěžovat. Mimochodem je každému soudnému čtenáři jasné, že náš výzkum musel být utajován a že při každém prozrazení mohli použít prokurátoři několika paragrafů. Autoři výzkumu zkrátily úvod na minimum a přesto redakce ještě vypustila řadu reálií. (I zde hrála svou roli otázka místa v novinách.)

Zůstaneme proto od začátku konkrétní: Nepovažujeme náš výzkum za reprezentativní pro celou oblast ČSSR. Byl proveden několika spolupracovníky býv. Žáků profesora Masarykovy university v Brně, Arnošta Inocence Bláhy, našeho nejvýznamnějšího nemarxistického sociologa. Tato skutečnost je přínosem před ostatními výzkumy, ač je již provádějí realsocialisté či bývalí komunisté (dnes si dávají různá označení), ale většina z nich je vedena nenávisť vůči těm, kteří za Husáka zasedli na jejich místa. V jejich metodě a myšlení se mnoho nezměnilo.

Prof. Bláha dal svému studentům mnoho. Především je naučil práci v terénu při jeho známém předúnorovém sociologickém výzkumu Brna. A jeho žáci jí předali i svým akademickým spolupracovníkům.

Omezení našeho výzkumu

Výzkum byl proveden ve všech větších městech Moravy a na venkově. Jedinou – spíše náhodnou – výjimkou zde tvořil Havlíčkův Brod a několik městyšů na Českomoravské vysočině. Výzkum byl prováděn v listopadu 1985, potom musel být z bezpečnostních důvodů zcela přerušen a bylo v něm pak pokračováno až v dubnu a květnu 1986.

Na Slovensku nebyl proveden žádný výzkum a ani "autoři" výzkumu nepokazují na politickou, národní i náboženskou tradici Slovenska, která je bezpečně bližší Moravě než Čechám.

Dalším určitým omezením našeho výzkumu je relativně malé číslo dotazovaných: 288. Ve srovnání s jinými výzkumy musíme brát v úvahu, že se jedná převážně jen o Moravu.

O výzkumu, uveřejněném v jednom z exilových časopisů, jsme se dověděli až po skončení našeho výzkumu. Tento výzkum, který zahrnoval prý celou republiku, měl jen o něco větší počet dotazovaných, totiž 342.

U našeho výzkumu jsme dbali na to, aby počet dotazovaných mužů i žen byl stejný. Zcela se nám to nepodařilo. **Z dotazovaných bylo 55% mužů a 45% žen.**

Věkové skupiny uvádíme převážně u jednotlivých otázek.

Podle povolání dbali autoři výzkumu, aby byla pokud možno stejným způsobem zastoupena inteligence, dělníci, rolníci, studenti a ženy v domácnosti. (U poslední kategorie byl počet poněkud nižší.) Věřící lidé jsou pod zvlášť ostrým dohledem StB. Při výzkumu jsme proto dbali především na minimum rizika těch, kteří nám pomáhali. Dotazníky byly předávány všem osobně a osobně vyzvednuty. Při výzkumu zjistili naši sociologové, že je absolutním paradoxem provádět výzkum či dotazy u stranických aktivistů (dobrá třetina jich spolupracuje s StB) a členů strany. V ČSR je každému jasné, že by nikdo z členů komunistické strany neodpověděl tazateli na otázky typu, které

– jak jsme dodatečně zjistili – uveřejnil jeden exilový časopis: »Účastnité se schůzí a jednání KSČ? Jste aktivním členem, funkcionářem?« atd. Když jsme dostali časopis s výsledky tzv. "nezávislého průzkumu", pobavili se především bývalí političtí vězňové padesátých až šedesátých let, kteří tvořili plných 30% dotazovaných našimi výzkumníky. Tuto kategorii politických vězňů výzkumníci z exilového časopisu úplně pochopitelně ignorovali. Jejich odpovědi by nezapadaly do rámce, který byl předem stanovený. Je těžko představitelné, že by např. 23,6% členů KSČ odpovědělo, že zásadně nikam nechodí a odmítají se podílet na práci strany.

Dalším paradoxem tzv. nezávislého výzkumu je uváděný termín "konzervativní strana" či prostě "konzervativci". V Československu se nikdy žádná strana nejmenovala konzervativní a nikdy nikdo se neprohlášoval za konzervativce. Je to prostě export "výzkumníků" ze Západu, aby mohli proti domnělým 5% konzervativců uvést u socialistů-nemarxistů několiknásobně vyšší číslo. Jinými slovy: ze Západu exportovanou tzv. socialistickou opozici. Co jsou nemarxističtí socialisté? Bývalí komunisté? Nebo členové dnešní národně-frontovské Čs. socialistické strany? Socialismus bez marxistické základny je nesmyslný. A socialismus je v ČSSR zdiskreditovaný, ať si již říká realsocialismus, nebo socialismus s lidskou tváří. Socialismus bez marxistické základny je nemyslitelný. Existují však strany sociálního směru: sociální demokraté a i jiné strany. Stejně těžko definovatelný je v ČSSR též termín konzervatismus. U dodatečného dotazu v kruhu 50 lidí odpovědělo několik lidí na definici konzervatismus: »To je něco zpátečnického, zastaralého, překonaného nebo dokonce reakčního.« Několik z toho okruhu řeklo: »To je typická anglická strana« – její program nedovedl nikdo definovat. »Předsedkyně této strany je sympatická svým nekompromisním postojem vůči komunistům.« (Doslovné citáty.)

Naše první otázka: Jaký máte světový názor? 75% odpovědělo: Liberálně křesťanský. Další otázka: Čím nebo kde se tento názor projevil? 89% odpovědělo: Při jubilejní pouti na Velehradě (150.000 věřících) a při pouti v Levoči. Další otázka: Byly by různé socialistické strany, seskupení atd. schopné zorganizovat něco podobného? Odpověď: 90% odpovědělo, že »socialisté by nikdy takovou účast nedosáhli«. 10% se nevyjádřilo. Další naše otázka zněla: Kterou žijící osobnost považujete v dnešním ČSSR za morální autoritu a proč? 49% jmenovalo Josefa kardinála Tomáška, 30% prof. Václava Černého, 21% básníka Jaroslava Seiferta (po jeho smrti dosáhl počet hlasů 50%). Na druhou část otázky byly různé odpovědi, ale u všech tří osobností převládala osobní statečnost při jednání s režimem, respekt v zahraničí, humanitní rysy, altruismus, vzdělání apod.

Z mrtvých osobností dosáhl prof. Jan Patočka 50%, dr. Milada Horáková 35%, kardinál Štěpán Trochta 25%. Z osobností zemřelých v exilu získal Josef kardinál Beran 60%, Ferdinand Peroutka 30% a Petr Zenkl 10%.

U všech osobností jsme museli čísla zaokrouhlit. Objevila se pochopitelně ještě řada dalších jmen, která dostala jeden, dva či až osm hlasů (Jan Zahradníček). Propočítat tyto zlomky procent nebylo možno, chyběli nám matematika či elektronické počítače. Poukazujeme proto sami na tento nedostatek, který ovšem je nepodstatný.

Poslední otázka tohoto komplexu se týkala osobností žijících v zahraničí. Zde se jasně ukázal generační rozdíl a také byly jmenovány osobnosti, které

zemřely již před několika lety. Starší a střední generace uváděla obyčejně hned několik jmen: Dominující postavení mají Rafael Kubelík, mrtví spisovatelé Jan Čep a Zdeněk Němeček; Josef Škvorecký, prof. Vladimír Krajina, dr. Ivo Ducháček (o kterém se všeobecně ví, že je to oblíbený Martin Čermák z Hlasu Ameriky), dr. Ján Papánek, Pavel Tigrid. Studenti a mladší generace uváděla rektora Mikuláše Lobkowitze a Martinu Navrátilovou, Miloše Formana, biskupa Jaroslava Škarvada a Karla Kryla. (Na Moravě vždy dominoval katolicismus a Lidová strana, i po válce.)

Poslech zahraničního vysílání

U tohoto výzkumu se ukazovala skutečnost, že v intelektuálních kruzích mají zahraniční stanice daleko více posluchačů než u dělníků a řemeslníků či družstevníků.

Z dotazovaných odpovědělo 80%, že poslouchá pravidelně zahraniční vysílání, vč. rakouského rozhlasu a televize, které především na jižní Moravě jsou velmi dobře slyšitelné resp. viditelné. Zato severní Morava poslouchá vysílání pro Polsko ze všech západních stanic, včetně Radia Vatikán (36%). Dominujícími stanicemi zůstává stále Hlas Ameriky a Svobodná Evropa. Zatímco ještě v roce 1984/85 byl Hlas Ameriky na prvním místě s téměř 50%, klesl v posledních letech zájem o tuto stanici dosti podstatně, takže dnes mírně převažuje již Svobodná Evropa. Druhá večerní hodina Hlasu Ameriky je na některých místech špatněji slyšitelná než Svobodná Evropa. Na naši přímou otázku: **Proč dáváte přednost Svobodné Evropě před Hlasem Ameriky?** odpovědělo 70%, že přednost nedávají, ale zájem (podle 36% odpovědí) je nižší z toho důvodu, že Svobodná Evropa ve zpravodajství je aktuálnější, rychlejší a věnuje větší pozornost Evropě a evropské problematice, která je pro posluchače přitažlivější než zprávy o problémech Jižní Ameriky, Dálného východu atd. Značně negativně u Hlasu Ameriky působí rozšíření a opakování hudebních pořadů, které stejně nikdy nejsou čistě slyšitelné a na krátkých vlnách přehlušované okolními stanicemi. Z pěti různých hudebních programů je únosná a posluchači žádaná jen "Pisnička na přání". Rovněž jsou zbytečně dlouhé a často se opakující znělky, především před zprávami a po zprávách. U stanice, která má pouze tři hodiny čistého času, je nadmíra hudby pro posluchače neúnosná. Rovněž sportu je věnováno zbytečně mnoho času. Nejoblíbenějším sportem v Československu je stále kopaná, která se v Hlasu Ameriky téměř nevyskytuje. Z ledního hokeje jsou zajímavé pouze zprávy o hráčích českého a slovenského původu. Stále opakované výsledky kanadsko-americké ligy jsou pro posluchače španělskou vesnicí. Jedna z konkrétních odpovědí: »U řady hokejových klubů není uvedeno město, které reprezentují a mnozí z nás pochopitelně nevědí, zda je to americký či kanadský klub, atd.« Nejslabší jsou přímé reportáže, protože jsou technicky špatné. Jména, která byla populární, např. Libuše, se již skoro nevyskytují a u nových hlasatelů ruší časté chyby a zadržávání. Protože chybí cvik, vypadá to pak, že jde o amatéry. Objektívne řečeno, jsou v Hlasu Ameriky i vysoce kvalifikované, profesionální a příjemné hlasy, jako např. E. Středňanského, Mariny Havranové, dále Skalické, Čechové, Sikory, Bacha, Petra a několik dalších.

Které chyby nejvíce ruší?

»Velmi negativně působí chyby, které ukazují až na základy vzdělanosti. Je jich celá řada. Např. jsme už slyšeli několikrát: rakouské město Brixen má ... Brixen není přece rakouské, nýbrž severoitalské lázeňské město, které se jmenuje italsky Bressanone a patří k Itálii už od konce první světové války. Brixen je pouze německý (a též český) název.«

»Před německými volbami se v komentáři mluvilo o straně bavorských křesťanských SOCIALISTŮ. Předseda strany F. J. Strauss je u nás známý jako odpůrce všech forem socialismu. Jeho strana se jmenuje přece křesťansko-sociální unie! Uvědomuje si moderátor vůbec, co takové chyby způsobují?«

Jiný, často opakovaný názor: »Náboženských jednostranných pořadů, mimo pravidelné rubriky, je neúměrně mnoho.«

»K nejlepším pořadům patří projevy J. Škvoreckého.« Atd., atd. . . .

»U Svobodné Evropy takové chyby nikdy neuslyšíte. Hlasatelé jsou profesionální a pořady rovnoměrně uspořádány a rozvrženy. Není zapomináno na dělnictvo, na družstevníky, na nikoho. Přednosti Svobodné Evropy je její evropský charakter a pochopitelně 18 vysílacích hodin. Svobodnou Evropu s výbornou politickou linií můžeme poslouchat prakticky kdykoliv máme čas. Tyto skutečnosti zvyšují poslech Svobodné Evropy před Hlasem Ameriky.«

Další otázka: »Co soudíte o ateismu? «

Souhrn odpovědí: »Je to součást režimní propagandy a proto není brán vážně. Publikace, které vydávají oficiální tzv. Vědecké ústavy ateismu, nikdo nečte a náboženské časopisy je nesmějí korigovat či kritizovat. Útlak náboženství způsobuje protitlak, který se projevil např. na velehradské pouti nebo v neoficiálním náboženském tisku. K ateismu se dle výzkumu hlásí 5% tázaných.«

»Jaký je váš poměr k disidentům? «

Souhrn odpovědí: »Jsou pro nás morálními autoritami vysoce ceněnými a respektovanými. Zářnými vzory jsou profesori Jan Patočka, Václav Černý nebo dramatik Václav Havel. Řada lidí se však domnívá, že si StB mezi disidenty nasadila svoje lidi, kteří potom mohou věrohodněji působit proti náboženství, demokratickému středu nebo katolicismu, většinou v historické oblasti či též vůči kritikám odvážných morálních autorit, jako je Václav Černý (případ Milana Šimečky!). První negativní kritiky Černého Paměti vyšly z řad disidentů!« K otázce disidentů se odmítlo vyjádřit 12% dotazovaných!

Otázky a problémy exilového tisku

Zde zaznamenal výzkum kardinální rozdíl proti poslechu zahraničního vysílání. Pořadí oblíbenosti jednotlivých časopisů se nedá určit, neboť závisí na přísunu a "cestách", kterými se časopisy dostávají do ČSSR. Desetiletí mají již nejpravidelnější přísun římské časopisy Nový život a Studie (Studie jsou abonovány určitými oficiálními institucemi i v SSSR).

Pořadí úrovně časopisů, jak se zrcadlí ve společenském vědomí, a pozitivní ohlas, vyvolaný kritikou např. nezákonnosti a jinými negativními jevy, ukazuje tento "žebříček" z jednotlivých odpovědí:

Rozmluvy (Londýn)

Studie (Řím)

Nové obzory (St. Gallen), téměř pravidelný přísun. Tak např. Zvláštní číslo (cizojazyčné) s původními příspěvky: Dr. Franz Jos. Strausse, liechtensteinského knížete Franze Josefa II., Mikuláše Lobkowicze, Vladimíra Bukovského, Manfréda Bielera, prof. Roco Buttigione, prof. Al. Dupronta, Dr. Otto Habsburga, Jiřího Gruši a dalších, bylo po obdržení ihned celé přepsáno a koluje jako samizdat.

Reportér (Curych)

Národní politika (Mnichov)

Právo lidu (Wuppertal)

Nový život (Řím)

Svědectví (Paříž)

České slovo (Mnichov)

Západ (Watterloo, Kanada)

Obrys (Mnichov)

150.000 slov (Kolín n.R.)

Dříve zčásti dominovalo Svědectví. Ve vybraném okruhu znalců (50) byla položena otázka o poklesu zájmu o Svědectví. V celkovém shrnutí dominovaly tyto poznatky: Velmi negativně zapůsobilo, že Svědectví otiskovalo v plném znění útoky učitelky Boženy Komarkové, která např. v psaní proti katolicismu použila terminologie a argumentů z revue "Ateismus" (mimořádně lid se Komarkové již léta vyhýbal a neměl k ní důvěru), naproti tomu byly ale články jejího oponenta, politického vězně z 50. let, kritika Ladislava Jehličky, "podstatně" zkráceny (viz Svědectví č. 78/86, str.462). Vynořila se i otázka Pavla Tigrida, na kterého se mnozí pamatují, když se po válce vrátil z Londýna a stal se předním lidoveckým žurnalistou v Obzorech a ve "svém" Vývoji. Časopis Svědectví vychází od roku 1956 a dnes již často chybí esprit, kterým okouzloval před třiceti či dvaceti lety. Jistě za ta léta splnil časopis svůj úkol.

Výzkum nebyl z bezpečnostních důvodů ukončen. S jeho publikováním jsme také úmyslně čekali. (Mezitím po uzávěrce došlo několik dodatků.)

© Copyright: NOVÉ OBZORY, St. Gallen, 1987.

**NOVÉ OBZORY INFORMUJÍ
VĚCNĚ A PRAVDIVĚ**

**RÁDI UVÍTÁME NOVÉ AUTORY
NAPIŠTE NÁM – TĚŠÍME SE NA SPOLUPRÁCI
PŘÍSPĚJTE I VY K DALŠÍMU ROZŠÍŘOVÁNÍ NOVÝCH OBZORŮ!
POŠLETE ADRESY PŘÁTEL A ZNÁMÝCH!**

K. C.

GORBAČOVOVA POLITICKO-EKONOMICKÁ REFORMA

Šedesát let poté, co Lenina uložili do křišťálové skříňky na rudém podhradí, kapitalismus, na vzdory všem proroctvím, si kráčí se zdravou tváří do svého dalšího, snad konečného stádia vědecko-technické revoluce. Mezitím se neúprosný soud historie vysmál Marxově racionální spekulaci a centralizovaná ekonomie, alfa a omega Leninova státu, se stala Achilovou patou těch, kteří hrdě prohlásili před světem, že od Marxe a Lenina dostali podrobný rozvrh jejího budoucího vývoje.

Počínaje XXII. sjezdem sovětských straniků, každý následující sjezd vydal příslušnou »encykliku«, v které se věřícím slibovalo, že během příštích pěti let tak zvaná intenzivní ekonomie převezme otěže z vyzábých dlaní extenzivního ekonomického modelu. Strana si pravidelně slibuje, že tento, ještě neuskutečněný model, povede sovětské hospodářství k novému rapidnímu růstu národního důchodu, k posílení sovětské vojenské moci, a nakonec k uskutečnění oné překrásné společnosti, kterou si Marx vysnil ve svitu petrolejky.

Ačkoliv dnes zkrvívá leda cynický úsměv zatrpklá ústa straníka, když mu nevěřící připomene, že by měl dohnat a předejhnat Třetí program KSSS, už soudruh Liberman, i když ne Chruščov, pochopil, že Sovětský svaz kráčí do éry omezených zdrojů pod prapory ekonomického systému, jehož výhodou byl rapidní růst těžkého průmyslu, za cenu ještě rapidnějšího ničení všech ekonomických zdrojů. Abychom pochopili nevyhnutelnost radikálních reforem, o kterých Gorbačov mluvil při XXVII. sjezdu, musíme si objasnit základy, na kterých Stalin budoval svůj ocelový zázrak, jeho výhody a nedostatky.

Nesmírné nerostné bohatství, přebytek lidského materiálu a rudý teror byly hnacími silami tohoto ocelového zázraku, který vyráběl tanky a požíral lidi. Dnešní marxisté se nás snaží přesvědčit, že tento ekonomický model nebyl logicky svázán se stalinovým terorem, a že ani model ani teror se logicky neodvozují z Marxova učení. Avšak tato ekonomie hrůzy má své teoretické kořeny, které levicovní oportunisté jasně popsali už ve dvacátých letech, a poté co si Stalin na ně došlápl, jejich filosoficko-ekonomické teorie byly nicméně geniálně zavedeny do praxe železným bůtuškou.

V první kapitole Kapitálu Marx zredukoval Smithovu a Ricardovu hodnotu zboží na jedinou neproměnnou veličinu, tak zvanou sociálně nezbytnou práci. V deváté kapitole na základě této proletářské definice hodnoty Marx dedukoval slavnou teorii akumulace kapitálu. Když totiž práce dělníka je to jediné, co vyjadřují ceny zboží, pak kapitalistův zisk plyne jediné na úkor dělníkova platu. Akumulace kapitálu se ztotožní s okrádáním těch, co tvoří všechny hodnoty, stane se vykořisťováním dělnické třídy. Marx nám zanechal svůj nesmrtelný objev ve formě rovnice: míra akumulace kapitálu = míra vykořisťo-

vání, která se dá vyjádřit pomocí veličiny »a'« (kapitalistův zisk) a veličiny »a« (dělníkův plat) ve formě geniálního vzorce $(a' : a) \times 100\%$. Na základě této rovnice Marx přišel k závěru, že nezbytná akumulace kapitálu se dá dosáhnout jedině za cenu rapidního zbláznění dělnické třídy. Jinými slovy, zbláznění dělnické třídy je nevyhnutelný historický proces, který vede k vytvoření materiální základny komunistické společnosti. Na základě této spekulace Marx usoudil, že první komunistické společnosti budou uskutečněny v nejvyšších kapitalistických státech západu.

Ve dvacátých letech Sovětský svaz měl sotva tři milióny dělníků, zato desetky miliónů rolníků. Tudíž akumulace nezbytného kapitálu k rozvoji rudého průmyslu, argumentoval Preobražensky, se dá uskutečnit jen rapidním vykořisťováním venkova. Jinými slovy: státní-monopol omezí na minimum rolníkův podíl v onom geniálním vzorci $(a' : a) \times 100\%$.

Bucharin a pravicoví oportunisté, mezi které se dočasně počítal i Stalin, poukazovali na to, že zbláznění venkova povede k oslabení moci státu, a tudíž Sovětů. Jakmile lišák Stalin zkonolidoval své postavení ve straně, odstranil levicové i pravicové oportunisty, vrhl se plnou parou do realizace preobraženského modelu, jehož autor společně s Bucharinem byli posláni na onen svět.

Ačkoliv Marx nám zanechal ve svém díle malicherný příklad 100% míry vykořisťování, jinými slovy $a' = a$, geniální Stalin pochopil, že pomocí teroru se dá dělníkova mzda (veličina »a«) omezit na absolutní minimum, čímž poměr $(a' : a)$, jakmile $a = 0$, dosáhne hodnoty, o které se Marxovi, když se v Londýnské knihovně přebíral hrůzami kapitalistického vykořisťování, ani nesnilo. Dialektickým jazykem řečeno: negace kapitalistické společnosti avantgardou proletariátu vede nezbytně k vyššímu stupni společensko-ekonomického systému, jehož ekonomická základna je budována na dialektické negaci buržoazních svobod pro ty, jež nevyhnutelný proces historického materialismu osvobodil od vykořisťování člověka člověkem. Normálním jazykem řečeno: cesta reálného socialismu k nové druhotněpospolné společnosti vede skrz ekonomický systém, který nám již v jeho mírnější formě popsali stavitelé egyptských pyramid.

Ačkoliv jde o tragedii racionální spekulace, faktem zůstává, že bolševický teror proti venkovu nebyl šíleným dílem šíleného Stalina, ale geniálně jednoduchou aplikací šílené, amorální teorie Karla Marxe. Tento teror na jedné straně naplnil státní velkopodnik Gulag milióny otroků, a kolchozníky uvedl do stádia totálního nevolnictví, kdy většina z nich až do padesátých let živila pouze ze záhumenků. Na druhé straně zblázněný venkov fungoval jako mocná pumpa, která zaplavila levnými pracovními silami nádvoří těžkého průmyslu.

Z hlediska marxismu nelze mluvit o nemorálních stránkách tohoto modelu, neboť mravnost, jakož i pravda jsou třídní pojmy, které pro osvobozené pracující shluky molekul v dialektické úplnosti správně chápají jedině vůdcové předvoje proletariátu. Jenže tato rapidní akumulace kapitálu měla i nedostatky. Tak například francouzští demografové v roce 1910 předpokládali, že obyvatelstvo carského Ruska dosáhne už začátkem čtyřicátých let počtu 300 miliónů. Kam se poděl reálný zbytek v roce 1940? Ačkoliv část byla pobita, velká část se valila s uhlím a rudou do velkých staveb prvních dvou pětiletok. Když poté západní socialisté jásali nad sovětským zázrakem, neuvědomovali si, že roční (1937) produkce 128 miliónů tun uhlí a 17 miliónů tun oceli zpi-

vala na prvních stránkách Pravdy requiem za desítky miliónů zmrzlých nepřátel revoluce a za zbídačené milióny dělníků a rolníků, jimž nebylo dopřáno stát v řadě nezaměstnaných na teplou polévku.

Stalinův extenzivní model nejenom vyplýval lidský »materiál«, ten se dá koneckonců nahradit, ale vyčerpával také levně přístupné nerostné bohatství evropské části Ruska. Tím vytvořil problém, který byl přenechán těm, co vzali žezlo do rukou, poté co se Stalin odebral před tvář Nejvyššího. Bohužel za třicet let Stalinovy hrůzovlády extenzivní model pevně srostl s politickoekonomickým systémem, který se Stalinovi pacholci snažili zachovat za každou cenu, neboť jejich moc byla a je v tomto systému zakotvena. A tak třicet let po Stalinově smrti ekonomický systém, když ne teror, se vysmál všem reformám a sjezdovému volání po intenzivní decentralizované ekonomii.

Tento systém se naučil měřit svůj úspěch v kusech a tunách, a nikdo se neptal, kolik životů, kolik tun nerostného bohatství se vyplývalo na děla a tanky, na továrny, které nevyráběly, na zmetky, které se rozpády. Kvalita a hospodárnost nehrála roli, kus jako kus, a to báňská a jeho bojarská rada snadno spočítali. V padesátých letech byly nejen vyčerpány levné ekonomické zdroje, ale i teror se stal terorem v očích těch, co tak nadšeně hodovali na tělech nepřátel revoluce v dvacátých letech. Třicátá léta přinesla nové hodovníky ke stolu a staré na stůl. A tak smrt a strach, které s chutí rozdávali druhým, přivedla Stalinovy pacholky do sálu k XX. sjezdu KSSS, kde se zrodil nový pojem teroru proti straníkům pod hlavičkou kultu osobnosti.

Avšak když ne teror, co bude hnát sovětské kovadliny v éře omezených zdrojů? Snílek Chruščov slíbil na XXII. sjezdu komunismus a konzumní blaho, kterému se stranici za několik let vysmáli. A tak Libermanův model byl přejmenován na Kosyginovy reformy, které skončily u Brežněvových dočasných úprav. V sedmdesátých letech »OPEC« osvětlil hlavy sovětských ekonomů skutečnou sociálně nezbytnou prací nutnou k výrobě nafty. A tak se stamiliardové zisky valily ze západu a bratrských stran RVHP, které ukolébaly starce Brežněva a pomohly ekonomickým byrokratům znemožnit Kosyginovy reformy. Ačkoliv některé problémy byly zamazány naftou, nově dorazily pod kremelskou zeď.

Propast mezi národním důchodem Spojených států a Sovětského svazu se během posledních desíti let začala, a to poprvé v mírovém období, rozšiřovat. Národní důchod ČLR se po zavedení zemědělských a později průmyslových reformem začal rychle zvyšovat, a miliarda Číňanů se vypravila na pouť směrem, kde se Japonsko a Jižní Korea ztratily za obzorem. A pak přišly další rány: prezident Reagan a jeho SDI, údolí Beka, pokles ceny nafty. Tyto nové problémy otevřely oči kremelským stařešinům, kteří povolali na trůn dynamického Gorbačova.

Gorbačov zahájil vládu intenzivní čistkou v hospodářském vedení státu a aparátu strany. Jeho volání po nutných reformách nepatří mezi ukolébavky sjezdového řečníka, který ví, že se toho moc nezmění. Gorbačov varovně prohlásil na svém sjezdu, že bez zavedení radikálních reformem, ekonomicky stagnující Sovětský svaz vstoupí do dvacátého prvního století jako druhořadá velmoc.

Proč tato apokalyptická slova nahradila sebechválu minulých tajemníků? Abychom mohli odpovědět na tuto otázku, musíme si uvědomit, že vědeckotechnická revoluce nepatří k nejnovějším dialektickým zaklínadlům sověť-

ských nedostatků, ale že jde nicméně o průmyslovou revoluci, na kterou Stalinův model nebyl připraven.

Až donedávna se špičkový výzkum Sovětského svazu soustřeďoval na různá odvětví tajného vojenského průmyslu, která se vyznačují poměrně malými, od sebe oddělenými středisky vývoje a výzkumu. Na druhé straně nejnovější novinky se nevyvíjejí v Sovětském svazu, ale s několikaletým zpožděním jsou dodávány »výzkumnými« orgány KGB a hlavně GRU.

Během šedesátých let tento kopírovací systém úspěšně pomohl sovětské raketové, námořní a letadlové technice. Tento úspěch byl možný s podmínkou, že každý špičkový objev byl soustředěn v jednom odvětví, přičemž jeden objev od druhého dělila řada let. Špičkové objevy v éře vědeckotechnické revoluce mají však fundamentálně nový charakter.

Objevy následují v malém časovém rozmezí a nejde o izolované produkty jednoho odvětví, ale jsou spjaté s jinými odvětvími a jejich speciální technologií. Nejenom jsou tyto objevy možné jedině na široké a hluboce integrované bázi mnoha odvětví, ale přístupná cena jejich uplatnění se dá zjistit jen cestou masového zavedení. Kromě toho složitý charakter moderní technologie a její mikrorozměry se nedají rychle kopírovat hrstkou specialistů, kteří před rokem kopírovali několik generací starou technologii. Jinými slovy, nedá se krásť, musí se nevytěžat. Kdo probudil rudé koně ke tomuto historickému objevu?

Od atomového výzkumu až po kosmopolitickou kybernetiku to byla vždy armáda a KGB, kdo protlačily nové myšlenky navzdory odporu straníků ve státu, který ideologicky ustrnul v Marxově éře parních strojů a mozolnatých dělníků. Dnes integrované, rychle se měnící systémy nejsou omezeny už jen na výzkum a ekonomii, nalezneme je dokonce i v moderní vojenské strategii, jejímž sovětským vlivům se v osmdesátých letech stal Ogarkov.

Relativní úspěch sovětských protiletadlových raket typu SAM v izraelsko-arabské válce v roce 1973, ukolébá dočasně opojené generály ve víře, že neintegrované, zato masově nasazení sovětské méněcenné technologie bude triumfovát nad kvalitativní převahou západu. V červnu 1982 se soudruzi probudili ze sna.

Izrael zahájil první bojovou operaci založenou na ovládnutí takzvaného čtvrtého rozměru bojiště (elektrických vln), a to pomocí integrovaného systému velení a operace. Izrael zaútočil na syrskou armádu, kterou Sověti deset let cvičili a vybavovali, a která se do písmene držela sovětské strategické doktriny, založené na množství a nikoliv na přesné koordinaci různých složek armády a kvalitní technologie.

Miniaturní letadlové modely ve spolupráci s AWACS Boeing 707 umožnily izraelským F-4 a F-16 oslepit a zničit syrské radary a vyřadit 19 ze 30 základů SAM. 9. a 10. června Šýřané v duchu sovětské strategie nasadili masově Migy-21 a Migy-23, páteř sovětské protivzdušné letecké obrany. Ve třech vzdušných bitvách, koordinovaných štábním radarem z letadel typu AWACS, izraelské letectvo bez jediné ztráty sestřelilo 90 migů, což se rovná víc než třetině československé protivzdušné letecké obrany. Pod izraelskou vzdušnou kontrolou se sovětská téčka 72 stala pochoduujícím šrotem pro izraelské rakety odpalované z francouzských helikoptér Gazelle. Během celé operace izraelské letectvo ztratilo dvě letadla a jednu helikoptéru.

Ačkoliv Krasnaja Zvezda si 15. a 16. června vykouzli 67 sestřelených

izraelských letadel, toto fiasko sovětské technologie a strategie vyzvedlo do popředí nejenom Ogarkova, ale hlavně nutnost mít průmysl, který může vyrábět vlastní F-16 a vynalézat SDI. Tragický přelet korejského osobního letadla nad jednou z nejcitlivějších oblastí SSSR předvedl, že chaos není výsadou Sýřanů, ale i charakteristickou stránkou sovětské protivzdušné obrany, která potřebuje víc než dvě hodiny, než objeví a sestřelí civilní letadlo rozměru Boeingu 747.

Bohuďík SSSR nemůže modernizovat armádu bez široké modernizace celého ekonomického systému, což je absolutní priorita Gorbačova, jehož sjezdový proslov se může číst jako šachová strategie založená na podmínce, že Sovětský svaz během příštích patnácti let bude schopen vybudovat svůj vlastní výzkum a začlenit ho do široké integrované průmyslové základny. To vyžaduje, aby Sovětský svaz během příštích patnácti let soustředil svůj kapitál a vědecké schopnosti na vybudování této široké vědeckotechnické základny. Avšak armáda může čekat jenom za podmínky, že Spojené státy nebudou pokračovat ve výzkumu SDI, radarem nepostižitelné technologie a robotů. A tak jediné logické východisko z této šachové hry je Gorbačovův návrh hrát namísto prohrané hry ve vojenskotechnologickém šachu ekonomickou kanastu. Avšak historie ruského a sovětského imperialismu by měla varovat ty, kteří ve své zbabělosti jsou vždy připraveni jásat nad novou sovětskou mírovou iniciativou.

Oznámení.

Valné shromáždění Společnosti národů střední a východní Evropy v kanadském Hamiltonu (Ontario) zvolilo 29.1.1987 nové předsednictvo, v jehož čele stojí krajan Václav Jiří Vostřez.

Redakce Nových Obzorů blahopřeje!

Vydání nové studie Stanislava Bertona »Depeše na přání Jindry«, doplňující již dříve vydanou brožurku »Atentát na Heydricha« (1986), je možno si objednat přímo u autora: S. Berton, 38 Abingdon Road, ROSEVILLE, NSW 2069, AUSTRALIA.

NOVÉ OBZORY

SPOJUJÍ DOMOV S EXILEM
KAŽDOPÁDNĚ TEDY I VÁŠ ČASOPIS!

OBNOVIL JSTE UŽ PŘEDPLATNĚ?

PŘEDSTAVUJEME NOVÉ AUTORY:

Z veršů, drmolení, nevědění a strašidel CRAIGA WATTERSONA

Čestina-Kněžna
lidem tak běžná

— — —

Voní voní fiala
kde mám domov tralala

— — —

Chci domů
dovedte mne tam
ticho a stráně
nořím v slzách skráně

— — —

Za dvaceti horama
teče voda modravá
lesy jsou tam veliký
Češi vaří knedlíky

— — —

Byla jedna Bastilla
co království chránila
lůzu uvnitř hostila
komuna ji zbořila
Pafíř se tím změnila

— — —

Na nádvoří baštu boží
král se králce dvorně koří
ve stodole sláma hoří
sedláci se s ohněm moří
vojáci jdou někam s noží
Viktorku zas chytli
v cizím loži
na stráni se pasou kozy
všechno je to nadělení boží

— — —

Střelil oknem
padla rána
přede dveřmi
leží vrána
na česneku udělaná

— — —

U maštele ohrada
za ohradou zahrada
má milá si zoufala
v slzénkách se koupala

— — —

Trhají se nitě
někde pláče dítě
vy to všichni víte
proč se neděsíte

— — —

Teče voda jedovatá
má milá je boubelatá
baští pořád knedlíky
břicho vám má veliký

— — —

Prečo pečo
chleba v klečo
Boží dar
povídám

— — —

Život je krátký
nic nedá se vzít zpátky
pozor pozor na oprátky
jenom jednou projdeš vrátky

— — —

Na zahradě zelené
kvetou růže červené
maliny a ořeší
příroda vše vyřeší

— — —

Na Starém Bělidle věděli
že v dětech je spása
Adéla jaro potok a krása

— — —

Nešetř spoře
naše hoře
milý Bože
tam nahoře na obloze

— — —

Jablíčko dozrálé
trhám tě po ránu
musíš však do krámu
smutek z toho mám
sní tě cizí pán

Někdo zavřel branku
v hlavě prázdnou jamku
život u postraňku

Skládat básně
hodně krásně
nadýchané jako třásně
bolavé má bába dásně
obloha si září jasně
kráva se nám venku pásne
v kamnech oheň tiše hasne
sem tam rudý uhlík třaskne
a ta kráva venku mlaskne
ocas třásně pěkně masné
zdali pán Bůh bábu spásne

Revoluce odvozená
od ulice
či od poluce
všechny tluče
ruku v ruce

Po té naší zahradě
jela vdova v kočáře
pepka klepla faráře
otvírají žaláře
nepustili krčmáře
místo něho šafáře
co chodí jak po čáře
znáte všichni bednáře
ten co rousá na jaře
svoje boty bujaře
pak si dodá kuráže
a zavolá rychtáře
co má čtyři ohaře
a dvě holky na faře
bojí se však pekaře
který se vždy namaže
u starého notáře
co si lepší koláže
lidem knihy neváže
tak co z téhle pakáže
kdopak ten kruh rozváže

D Ě T S T V Í

Obloha plná zářícího slunce vlastního tu nejnádhernější zlatou barvu; veškeré a nejkrásnější tóny žlutí.

Dlouhé noci, sny, zážitky, strach, radost, mléko, růže, voda, modrá a žlutá barva, polibky, strach, mrazení po zádech, chůze, pláč, hlad, víze ...

Nedohledný úsek života, který se postupem času na věky ztratil, propadl a po kterém toužíme zbytek života, marně, tak marně, přesně po té radosti, po tom zvláštním dětském smutku naplněném tichou nostalgií, po dnech, kdy v zahradě padal déšť, po dnech, které se zdály nekonečné, naplněné tichem a potřebou pláče. To vše odešlo s dětstvím.

Tiché Requiem za tebe / D Ě T S T V Í.

EXODUS

Myslím na staré holandské obrazy, které jsem poznal právě v DĚTSTVÍ, na barokní Venuše, Merkury, Amory, Filištínské, židovské starce, sedláky, myslím na všechny, prostě je znám už tak dlouho.

Jako by si čas s námi dělal co chce — a nedělá? —.

K starým obrazům se kupí nové a další, objevuje se slovo POEZIE a stav POMATENÍ; obojí bude mít dál největší význam.

Objevuje se samo o sobě slovo: LÁSKA.

Zpočátku závatná radost, později neschopnost totálního uchopení.

Po každé lásce je zima.

Jak unést všechny ty pocity z lásek, hudeb, obrazů, trav, dřevěných chalup, obrazů zabitých Židů, rodin ukřižovaných ve všech možných válkách světa, to neustálé putování na horu Kalvárii?

Pád a znovu zrady z řady, rozbíjení si hlavy, náraz na nerozloupnutelný obal a cestou nepotkáš, ani Máří Magdalenu, ani miláčka Páně.

Myslívám na jednoho zabitého srnce, který ležel před nádražím ve velkém městě s otevřenýma očima, které se nikam nedivaly.

Měly jen výraz nepředstavitelného smutku a výčitku s neschopností pochopit zabití, jako já nezbytnost bití z bytí.

SEN

Josefu ŠÍMOVI

Každé hledání je bolestné;

proto tedy musíme denně trpět?

Není dobře, že se tu pořád nařiká,

málo myslíme na legendu o Kristovi.

Dnes v noci se mi zdál sen:

měl jsem uřatou hlavu, která ležela na louce, ale žila.

Oči se dívaly na oblohu, na nebi byl veliký růženec,

jenže místo klokočí měl navlečené svaté.

Jemně pršelo, ale když se má hlava podívala okolo sebe,

tak déšť byl rudý a vlažný jako krev na zelené trávě.

Každý svatý postupně odřikával modlitbu, která mně byla

n e s r o z u m i t e l n á

Celý ten nebeský kruh se pohyboval směrem do prava.

Pak se náhle otevřelo nebe, objevily se dvě krásné štihlé ruce

se stigmaty a pomalu celý ten růženec vtáhl do nebe.

Vymyslet úděl (ne od slova trpěti)

neangažovaného básníka

a vydat se jednoho dne z doupěte

na cestu kolem světa.

Velimíru CHLEBNIKOVI

Neboť v absurditě jest boží požehnání.

Ráno jsem řval jako poraněné zvíře.

Smutné.

Nutné?

Jen z hlediska člověka.

— — —

Pišu ti dopis Ameriko.

Všechno co jsem kdy o tobě řekl či napsal,

to nebyla nikdy nenávist.

Spiš můj tichý, nikým nepozorovaný pláč.

— — —

Člověk Bohu zaslíbený;

víra, věrnost, pokora a přísahání, dobro, zlo a odřikání.

Beránek však zkrvavený, že i bílý sníh tu plane krví.

Volám a ptám se osamělý, rady ani pomoci tu není.

Đáblův smích.

(V cerkvi svatého Jura, Lviv, Podzim, 1983)

— — —

Město, které umírá, samo sebe přežívá, nakonec se vlastní rukou pohřbívá.

Žádná sláva už nezbyvá, Libuše přemítá.

Tvé město polní trávou oplývá.

Už to ani neskrývá, jen se pokrývá.

Ubohosti mámivá.

— — —

Pomalů v slzách jdu s kopce,

jak stará skotská ovce.

— — —

Ani oko, ani duch, ale pořad zrady z té dlouhé řady.

Smutno.

S tím však smířiti se nutno.

— — —

IMAGINÁRNÍ MĚSTO (Praga caput regni)

Josefu TOPOLOVI

Způsobem jakým probíhá JARO.

Naprosto tak to běží v tom městě po všechen čas.

Takovým světlem, odstíny, barvami, vzdálenou hudbou,

polámanými stíny o stará mřížoví a těch věží, co spočítat je stěží,

natož i bran — h l a v o l a m .

Věčně jsem se toulával labyrintem ulic nahoru, dolů a zahrnout vzhůru,

obloukem do zelených zákoutí přes všechna náměstí, klášterní zahrady,

až k některým věžím.

Nikdy jsem nechápal kolemjdoucí, navlečené, co to pořad s sebou vláčí (?),

proč nepodlehnu lehkosti stínů, proč vypadají jako kameny ve vodě,

v nichž jsou těžce uvězněny jejich životy, tak nevyzpytatelné jako

vrásky na rtech, které tam zůstávají coby vzpomínky na předešlá milování.

PRAHO, jen při pozorování MOŘE jsem viděl stejnou čirost, tříštění, zvonko-

hru a ryzost s celým tím světelným vlněním. Pak už jenom musím myslet na

trávy, které se svými věžičkami a něžnými klouby se podobají pozdním

metamorfózám někde hluboko v srdci.

Hlouběji než v samé dřeni kostí jsou zařaté drápky města, kde bych chtěl
jednou: u m ě ř í t .

(MONTRÉAL, 1968)

— — —

Očekávat hosty.

Věčně očekávám hosty.

Nepřicházejí.

Něco se stalo ?

Sedím a vnitřně plane oheň,

mám rozšířené oči a čekám . . .

Slavnostně čekám a udržuji tento oheň.

Jak dlouho ? Kolik let ?

Je přece nemyslitelné, abych přeslechl klepání,

abych neslyšel zvonek, abych promeškal návštěvu.

Plamen se za ta léta změnil v plamínek, věčné světlo,

víra v naději, čekání v nesnesitelnost, ticho v hrůzu.

Hosté.

Přesto je někdy cítivám,

vidím jak se chystají a těší právě tak jako já.

— — —

Pod skořápkou, nánosem civilizace, kultivovanosti a vzdělání,
stále je v nás to máchovské slabé zvíře.

— — —

Rybí oko.

Pohledy lidí jsou tak studené.

Je někde někomu vůbec správné teplo ?

— — —

Někdy jsem jednoduchý a průhledný.

Většinou však zvířený a plný kalu.

Nevěřím v nic a přece v tolik.

— — —

Čtyři stěny.

Čtyři světové strany.

Jedno a totéž.

Je dovoleno vycházet

ze čtyř stěn

do čtyř světových stran

a opačně.

— — —

Ráno jsem se potloukal kouřem až na okraj města.

Z dálky bylo slyšet houkání lokomotiv.

Nevím proč jsem šel až sem.

Snad pro tu bolest hlavy,

v domněni, že na periférii bude víc místa ?

Místa na rozpuknutí či rozskočení jak se říká.

Ale i tady je těsnost příbuzná svéraci kazajce.

Dobrý den blázní!

— — —

Kůzlátka-děfátka
hlavy vám stínali
vůbec se neptali
jak jste se vyspaly
až v nebi probraly

Barunko Němcová Barunko
poezie vzácná korunko
je nám z Tvých slov teplúnko
Babičkou nám kraluješ
Češtinou čaruješ
Zima ti v hrobě malinko Berunko
na Vyšehradském Slavíně
(říkám to při víně)
leží Božena co Němce nechtěla
na vějíř neměla
panstvu se vzdorně a hrdě stavěla
vzpouzela se
v bídě nám umřeia
ach ouvej cholera

Milanu SLÁDKOVI

Šašek šilený
mim vápnem bilení
smutkem trápený
nechce do jámy

V kostelíčku na vršíčku
křtili malou Anduličku
na hřbitově v dolině
kopali hrob Dorině
Život samá hloupost je
to koukáte Pánové
jak se to vše rýmuje

Achmatová co se nám trápila
Marina co se nám zabila
ach tá jména
celá řada nevinná

Marině CVETAJEVOVÉ

Někdy už nemohu dál
a takhle sám
kam se dovolám
trestání přivolám
snad skončím lépe než Marina
život stále začíná
nedozírná rovina
řítí se jak lavina

Sněhové vločky
dnes znovu mi padaly
na řasy na čelo na rty
aby zahynuly teplou Smrtí.

Smrt je jako stmívání
to taky nemůžeš zastavit
jak by sis člověka představoval
zastavit noc
aby byly dva bílé dny

Někdy se divoké a plané víno ve mně rodí
vzpouru hněv a zpučnost plodí
po řece Lethé jakou pojedou lodí
kdo minci mi k převozu hodí
Bůh dýkou či píkou do srdce
dolů mě shodí

V děsu času
třepotání klasu
lehkost zrna nesu
až se třesu
padnu v vřesu
a tu krásu Smrtku
podtnu v pasu

Jsme tragičtí a tragicky
svázání Smrtí navždycky
z mladých žen babičky
z babiček kostříčky
na hrobech kytičky
na kytkách včeličky
među džbán celičký.

Zdence WATTERSONOVÉ

*Craig Gordon Thomas WATTERSON,
narozen 14. března 1945 v Brně,
Janáčkova akademie múzických umění,
(dějiny divadla a pantomima)
od r. 1969 torontská univerzita
(experimentoval embryology and teratology)
elektronová mikroskopie, oddělení anatomie.*

Z GALERIE UMLČENÝCH BÁSNÍKŮ

KAREL DOSKOČIL

Z TICHÉ DÁLKY

Teď k zemi tisknut, v strachu, co se stane,
však v barvě věrný, zda smí chybit, Pane,
list, který spad' a nemá váhu žádnou?
Však léta tvá a večery mi padnou,

když dávno vzdálen cesty k šťastné změně
tvář skláním níž, jak vůně přetržené
a blíže k létu smířuji se s jarem,
jež silou vína hnulo v octě starém.

Však tebe, léto, obývat chci zblízka
v účasti žní, ať horce si tu stýská
pád svorných klasů kose v ruce pravé,
ať strom se zauzlí v plod kulatosti hravé.

Se zemí smířen, nadšen, co se stane
s tou zelení, zda chybit mohl, Pane,
list, který spad' a nemá váhu žádnou?
Vždyť léta tvá a večery mi padnou.

Jak klidný holub stejnost zrn si zobá,
žeň léta v skrytu najde zimní doba,
jablíčka báby na almaře v řadě,
to dítě v snách je dosud pilně krade.

A večer mocný – vnuk chladného rána,
se srdcí přátel, jimž je víra dána
tak důvěry se lokty dotýkáme,
že bez bázně chceme znovu totéž, Pane.

(Ze sbírky: Větve stromů)

Poznámka redakce:

Karel Doskočil patřil k blízkému okruhu Jana Zahradníčka. Většina jeho básní zůstala v rukopisech nebo je roztroušena v časopisech Akord a Archa. Od roku 1949 je Doskočil na indexu zakázaných autorů.

JIŘINA FUCHSOVÁ

VÁCLAV HOKŮV – IN MEMORIAM

»Ruka
osudu
bušící do bílé zdi mlčení
odkud se ozývá
jako varovný signál
vždy
černá

Nevíme
dne ani hodiny
vždyť
celý vesmír hudby
je zaměřen
žabáky zmijemi štíry
a jejich skřehotem
pochodujícími pištcí
z hlubin noci Hameln
a poslední soud
ještě nezačal

plášť země
připadal jsem si
jako uvězněný

přestože
se andělé
za mě modlili

jednou v polích
jsem se přistihl
že nejsem nic jiného
než hlína
zkusil jsem do ní rýpnout
vytryskla krev

Jsem JOB
jenž pláče a věří
že Bůh jej v určenou dobu oslyší a spravedlivě
rozsoudí.

Víra, láska, naděje.«

USA, 1987

Texty ze sbírek Václava Hokůva
Masopustní nokturno (PmD 1980) a Čínská zeď (Konfrontace 1980)

Poznámka redakce:
Báseň V.Hokův, spolupracovník NO, zemřel v Curychu 20.12.1986 ve věku 54 let.

F. X. ŠALDA

4. EPIŠTOLA BRATRŮM

K své potřebě si, bratři, volte zákoutí,
jak komu páchne nejvonněji.
Pes každý, jak dovede, ať štěká
a moči. Moudrého to sotva zarmoutí.

Ale poutníky, co do dálavy žene tucha
snu a krásy, a jak jdou kolem vašich oken,
chráňte aspoň od pomeji
svěho ducha.

Zápisník VI.
1933–34

4. dubna 1987 uplynulo 50 let od Šaldova úmrtí: 22.12.1867 – 4.4.1937.

... Nejde však pouze o zákazy a vytyčování hranic pro to, co je dovoleno. Křesťané si mají uvědomovat prvotní úkol žít s vírou. Tam, kde pracuje křesťan, musí něco z jeho víry proudit do okolního světa: pracovní morálka, způsob, jak se tráví volný čas, zodpovědnost vůči veřejnému majetku, ochrana nenarozeného lidského života, starost o děti, překonávání konfliktů v manželství a na pracovišti, charitativní činnost.

K úkolům biskupů a kněží patří též, aby se zastávali věřících, kteří se dostali pro víru do nesnázi: »Úkolem nás biskupů a kněží je zastávat se těch, kteří se dostali z důvodu svědomí nebo pro své náboženské přesvědčení do nesnázi. Vidíme bohužel neustále, že náboženská víra a příslušnost k církvi je překážkou pro vyšší vzdělání nebo pro vedoucí místa v zaměstnání a ve veřejnosti. Je především úkolem biskupů, aby neustále připomínali státním autoritám: Křesťané zde chtějí žít, pracovat a působit. Nechtějí se však podrobit diktátu světového názoru, který je chce zapřáhnout pod praporem socialismu do výstavby beznáboženské ateistické společnosti. Jako křesťané nečekáme, že základní pilíře státu, v němž bydlíme, budou ulity z křesťanského cementu. Očekáváme však, že spolu s ostatními smíme v tomto domě žít jako rovnoprávní a stejně vážení občané.«

Informace o církvi: Z biskupské konference v Berlíně, 8.9.86

Vyhnání Němců z Československa a »moralizování dějin«

Kritikové nelidského aktu vyhnání více než tři milionů sudetských a karpatských Němců se neustále potkávají s výtkami, že moralizují dějiny. Vytýká se jim, že se nepřidrží faktů a historických souvislostí. Jsou obviňováni z toho, že namísto historické analýzy se uchylují k »intelektuální provokaci«.

Co je však intelektuální provokace? Je to, podle mého názoru, tázání se po historické pravdě za situace, kdy historikové nemají přístup k základním dokumentům. Československý komunistický režim se dosud hlásí k tézi o spravedlnosti vysídlení Němců z Československa. To zabraňuje historikům, dokonce i těm, kteří slouží režimu, aby důkladně studovali celou problematiku. O edicích dokumentů už ani nemluvě. Kdyby tento režim měl takřkajíc čisté ruce, nebo svědomí, jistě by dokazoval světu, proč a jak vysídlení bylo uskutečněno. Jestliže bylo realizováno brutálními, nelidskými způsoby, má důvod k mlčení. A to dokonce i před vlastními služebníky.

Kdyby se totiž vnímavému historikovi otevřel třeba jediný okresní archiv, třeba v Liberci nebo Jablonci nad Nisou, ukázala by se mu v nahotě celá administrativa, která vedla k zločinu a brutalitě. Z ústředních oběžníků tehdejšího Zemského úřadu v Praze nebo v Brně by historik zachytil hlavní směry teroru a pošlapování lidských práv. Nemusel by snad ani studovat ústřední legislativu v ústředních archivech. Stačil by mu jediný regionální výsek z Jižerských hor, aby pochopil v celé té hrůze, co se pak dělo v celém státě.

O tom, aby se nezávislému historikovi dostalo přístupu ke studiu materiálu centrálních úřadů, třeba ministerstva vnitra, ministerstva národní obrany nebo zemských úřadů, není za současné situace ani pomyšlení. Historická pravda je tomuto totalitnímu režimu víc než nepřijemná. Ona totiž žaluje, soudí a morálně odsuzuje. Ti, co se cítí postiženi, mluví pak o moralizování dějin. Vyhnání Němců z Československa se dodnes považuje za jeden z nejcitlivějších a nejvýraznějších politických problémů. Ačkoliv uplynula už čtyři desetiletí – věk téměř dvou generací, které přišly po druhé světové válce – přece se stále ještě jedná o nanejvýš aktuální problém. Nejen historický, ale i politický.

Tento problém se opět objevil v nezávislém výzkumu veřejného mínění v Československu, který se prováděl v roce 1985. Na otázku: »Udělalí jsme dobře, že jsme odsunuli Němce z pohraničí?« odpovědělo kladně jenom 15% dotázaných. Nesouhlas vyslovilo 42,6% a pochybovalo 39,7%. Tedy více než 82% dotázaných akt vyhnání Němců z Československa odmítlo nebo o jeho správnosti pochybovalo. To jenom potvrdilo výsledky tajného výzkumu vlády z roku 1972, kdy 2/3 dotázaných prohlásilo, že vyhnání Němců nás poškodilo ekonomicky, společensky a morálně.

Výzkum z roku 1985 ukázal, že s vysídlením Němců souhlasilo ze staré generace 21,7%, z generace mladé jenom 12%. Dokonce i generace ve středním věku měla nízké zastoupení: vysídlení schválilo jen 13,6%, zatímco ho v této věkové skupině odmítlo 48,5%. ("Svědectví", roč.1986, č.78, str.300-301.) Toto je výrazný posun, který lze pozorovat zejména od druhé okupace v roce 1968. Mladá generace se stále více distancuje od činů otců a předků, nechce se s nimi ztotožnit. Přitom si musíme uvědomit, že po desetiletí státní propaganda šířila tézi o spravedlnosti, oprávněnosti a nutnosti vyhnání Němců.

Toto úsilí se máji cílem a zdá se, že čím víc se mladým lidem vnucuje, tím menší je výsledek.

V uvedeném výzkumu z 80. let byla také otázka: »Západní Němci jsou dosud nepřátelé Čechů a Slováků?«. Souhlasilo jenom 1,75% tázaných, 69,5% vyslovilo nesouhlas, zbytek pochyboval. Otázku, zda Spolková republika ohrožuje existenci Československa, pozitivně zodpovědělo pouze 1%. »Potvrzuje se, že československo-německé vztahy se ve vědomí lidí podstatně změnilo . . . – počet těch, co odsun schvalují, výrazně klesá s přechodem od starších ke středním věkovým skupinám . . .« (Svědectví, 1986, č. 78, str. 300 a 301.)

Uváděl jsem tyto údaje, abych poukázal na změny ve vědomí Čechů a Slováků a vzrůstající snahu odmítnout vyhnání německých obyvatel z Československa. Zdá se však, že tyto změny neznamenala československá historiografie, resp. je zaznamenává se značným zpožděním. Nejde tak ani o oficiální historiografii, která k tomuto problému v podstatě mlčí. Poukazuje na to, že oficiální historiografie už nezdurazňuje – jako dříve – vůdčí roli Sovětského svazu při vyhánění východo- a středoevropských Němců, ale poukazuje na rozhodnutí postupimské konference. A pokud jde o domácí realie, nevyzdvihuje již hlavní podíl KSČ na vyhnání Němců, nýbrž vše odkazuje na politické strany Národní fronty. Je zde viditelná snaha "zahlazovat stopy".

Jde mi však o historiografii neoficiální, a to zejména o tu, která vzniká v domácí a zahraniční emigraci. Ačkoli jde o perzekvované historiky, které režim umlčel nebo vyhnal do ciziny, přece ve vztahu k vyhnání Němců se tyto "historikové" neliší od oficiální téze. Pokud jde o domácí historiky, jsou to historikové-eurokomunisté, kteří dosud vycházejí z téze o "tragické dějinné nevyhnutnosti" resp. "tragické nutnosti", kterou vyslovil Jan Křen již v roce 1967. (Dialog, Ústí nad Labem, »Odsun Němců ve světle nových pramenů«.)

Křenovu tézi dovedl ad absurdum politolog Luboš Kohout, který v roce 1980 napsal: »Odsun představoval nutné zlo, zabraňující zlům podstatně horším, a současně byl "východiskovým dobrem" pro všechny angažované středoevropské národy.« (Sborník »K dějinám česko-německých vztahů«, Samizdat Praha 1980, str. 163.) Ono "dobro" ve vyhnání Němců Kohout vidí tak, že 1) východní Evropa se vytvořením národních států vyrovnala se západem, 2) definitivně je vyloučena fyzická či asimilační likvidace celých národů, 3) nové generace národů střední Evropy jsou bytostně spjaté se svým národem a státem. (Tamtéž, str. 163-164.)

Jak se tato téze domácí emigrace snoubí s tézi zahraniční emigrace, vidět ze stanoviska některých představitelů Rady svobodného Československa v New Yorku, kteří v roce 1979 napsali ve svém "Stanovisku" proti Příbramovi a Danubiovi: »Pokládáme odsun německé menšiny z Československa za definitivní řešení velmi bolestné a tragické otázky v zájmu bezpečnosti a

územní celistvosti československého státu, stejně jako v zájmu nerušených vztahů mezi Německem a Československem a v zájmu evropského pořádku a míru.« (Svědectví 1979, č.58, str. 383.) Stanovisko podepsali Jiří Horák, Josef Jonás, Radomír Luža a Mojmír Povolný.

Obě stanoviska představují velké iluze. Vycházejí z toho, že Československo je samostatným demokratickým suverénním státem s územní nedotknutelností a integritou. Tvrdí, že vyhnáním Němců se z Československa stal "národní stát", který představuje jakési sepnutí národa a státu, vylučuje národní asimilaci a prý zjednodušením národnostních vztahů představuje východisko ke sblížení národů.

Považují to za mravní selhání, za útek před zodpovědností a kamuflování dějin i současnosti. Musíme se ptát: prospěla tragédie tří milionů Němců, vyhnaných po roce 1945 z Československa »bezpečnosti a územní celistvosti československého státu?«, jak to tvrdí představitelé Rady svobodného Československa? Tvrdíme, že neprospěla. Ba naopak pomohla znevolnit, uvrhnout pod sovětskou dominaci. Československo je dnes nesvobodným, totalitním státem, gubernií Moskvy, vystavené čím dále tím prudší ekonomické a sociální, společenské a kulturní sovětizaci. Nikdy v minulosti nebyly tradiční hodnoty a civilizační vymoženosti českého a slovenského národa tak ohroženy, jako jsou teď pod bolševismem. Pokud jde o územní celistvost Československa, lze se jenom pousmát nad naivitou autorů z New Yorku. Jednak byla narušena už v roce 1945 odnětím Podkarpatské Rusi, kterou anektoval Sovětský svaz, a jednak je tato integrita v podstatě anulována vojenskou přítomností Rudé armády a okupační politikou Sovětského svazu.

Pokud Luboš Kohout mluví o "národním státu" a zjednodušení národnostní problematiky, vychází z neskutečných představ. Československo není "národním státem". Přinejmenším je státem dvou slovanských národů. Ale je také státem téměř půlmilionové maďarské menšiny, která měla být vyhnána spolu s německou, vyhnána však nebyla a zůstala v původních sídlech. Československo je také státem, kde žije rusínsko-ukrajinská a polská menšina a kde se ukončuje proces odnárodnění dnes asi čtyřicetitisícové německé menšiny, která do roku 1968 neměla statut menšiny a byla vystavena násilné asimilaci.

Vyhnáním Němců z Československa se tedy neupevnila státní a národní jednota, bezpečnost a integrita státu, ale naopak se zásadně ohrozila. Československo za vyhnání Němců vděčí především a hlavně Sovětskému svazu a Stalinovi. Tím se samo dostalo do osidel, které prezident Beneš v naivní víře v "slovanský" Sovětský svaz předpokládal. Tím si také vykopalo příkop mezi Západem a sebou v srdci Evropy. Tím si též pomohlo stavět železnou oponu, izolující ho od tradičních sousedů, od západní kultury, která byla kulturou křesťanskou. KSC v roce 1946 vyhrala volby také zásluhou nových osidlců v pohraničí. Tito dostali obrovské majetkové hodnoty, o jakých se jim ani neshnilo. Vděčili za to převážně KSC, která svýr ministrem vnitra Václavem Noskem a Revolučními gardami, ve kterých měla rozhodující slovo, vyháněla Němce ze svých sídel. Tak navazoval jeden čin násilí na druhý a politicky se to promítalo do dominance KSC nad společností. Nezapomínejme, že KSC si svou moc a politický vliv vybudovala z velké části na tragedii sudetských a karpatských Němců. Nezapomínejme rovněž, že Sovětský svaz si v Československu upevnil svou pozici přes KSC a ve značné míře mezinárodní nátlak na vyhnání Němců. To jsou spojitě nádoby, na jejichž dně vidíme odvíjet se tra-

gický osud německých obyvatel Československa.

Ale abychom byli spravedliví k historikům-eurokomunistům, musíme uvést stanovisko historika Miloše Hájka, který napsal: »Nepovažují odsun za nutný. Myslím, že moc málo historických jevů bylo nutných. – Nemohu proto ani rozhodnutí o odsunu Němců – jak rozhodnutí Benešovy vlády, tak ani vlád USA a Británie – považovat za nevyhnutelné. – Nevidím, že by Benešovo přijetí odsunu bylo nevyhnutelným. A kladu otázku: kdyby čs. vláda s tímto požadavkem nevystoupila, vynutily by si odsun spojenecké velmoci? – Váhal bych označit odsun i za nejmenší zlo (o optimálnosti vůbec nemluvě). – Ponechání sudetských Němců v ČSR bylo v roce 1945 zcela reálnou alternativou.« (*K dějinám česko-německých vztahů*, str. 152-153.) Toto stanovisko doc. Miloše Hájka, zdá se, má perspektivu v tom, že i jeho ostatní kolegové ho přijmou a nebudou opakovat téze o "malém", "nevyhnutelném zlu", nebo o "nevyhnutelném činu".

Uplynulo víc než 40 let od tragédie Němců v Československu, které vyhnali ze staletých sídel. Před touto horou neštěstí a násilí stojíme dosud s rozpaky. Jak se totiž vypořádat s důsledky, které tato tragédie přinesla, jak se vypořádat s vlastním gestapismem, který v této době vnikl do našeho národa a v různých modifikacích jeho pozůstatky vidíme dodnes. Ačkoli uplynula desetiletí, obcházíme tento problém jak kočka horkou kaši. Zde přicházíme k otázce "moralizování dějin". Kritikům odsunu se to předhazuje víc než často. V této souvislosti Miloš Hájek napsal: »Odsuzuje-li historik fašisty, hájící jen svoji svobodu, pronáší morální soud. Jestliže se diví, že terorizovaný lid odpověděl terorem, tak podle mého názoru moralizuje dějiny.« (Tamtéž, str. 156.)

Lze vidět ve vyhnání tří milionů lidí akt odplaty za nacistický teror? Zde se směšují dvě věci: nacisté, vedoucí válku a okupující zemi a národ, se vslovují jedním dechem s třímilionovým národem, který se údajně cele s nimi ztotožnil. Zde je jádro principu kolektivní viny, které myslící člověk musí ze zásady odmítnout. A dále se zde kamuflují také zásadní skutečnosti: k vyhnání a masakrům sudetských a karpatských Němců přece nedošlo v čase boje, v době války, ale po jejím skončení, kdy měla nastoupit již jiná pravidla civilizované společnosti, než která diktovala válka!

Místo legálního posouzení individuální viny každého jednotlivce, který pomáhal okupantovi, soudil se akty teroru celý národ, celé velké společenství lidí. Zde bylo suspendováno právo a jeho normy rozsáhlými akty teroru. Zde se do československého domu nastěhovalo nekontrolované, dokonce vládou podporované násilí. A tam také i po vyhnání Němců zůstalo, aby si vybíralo krvavou daň ve stalinismu padesátých let. (Odkazují na souhrnnou práci Viléma Hejla a Karla Kaplana, *Zpráva o organizovaném násilí*, Toronto 1986.)

Chtěl bych upozornit na jednu skutečnost. Když moje generace historiků se zamýšlela nad poválečným vývojem Československa, narážela na stalinický teror a jeho pozůstatky. V Československu se jevilu nejméně chuti rehabilitovat oběti stalinského teroru. Daleko dříve to udělali Maďaři, Poláci, Rumuni i Bulhaři; jen v Československu se to vleкло až do roku 1963 resp. do roku 1968. A přitom Československo ve svém moderním vývoji platilo za demokratický, humanistický stát v porovnání se sousedními státy, které mezi válkami prodělávaly fašistický nebo polofašistický vývoj. Kde se v demokratickém Československu vzalo toto nevidané lpění na zločinech, když zakladatel

státu T. G. Masaryk dal tvárnosti státu humanistickou tradici? Šli jsme tedy po stopě zločinu a jako nepřekonatelný, obrovský balvan zla, nenávisti, msty, tedy absolutního dehumanismu před námi vyvstala tragédie sudetských a karpatských Němců. Německou otázku v Československu přece bylo možné řešit humánně, přinejmenším tak, jak se řešila otázka maďarská. Řešila se však metodami, které Češi a Slováci převzali od nacistů, dokonce je i překonali. Čtvrt milionu ubitých, povražděných, vyhladovělých a nemocných Němců-civilistů, kteří padli za oběť tomuto řádění, zůstane temnou skvrnou na české a slovenské historii. Povinností historika je zde vést ostrý řez v této historické ráně národa, vyslovit osvobozující slovo a distancovat se od zločinu. Je toto jakési moralizování dějin? Myslím, že daleko horšího skutku se dopouštějí ti, co toto obrodné úsilí po hledání historické pravdy se snaží kamuflovat, snižovat a bagatelizovat.

Zda chceme nebo ne, stále více se nám v historii reflektují etické otázky, mravní hodnoty; hodnocení historických činů se zařazují do jistých mravních kategorií. Evropská civilizace, a tedy i česká a slovenská, se kultivovala v rámci křesťanského mravního kodexu, který platí dosud. Možno racionálně vysvětlit, objasnit činy nebo spíše zločiny Stalina a Hitlera. Ale to historika nezabývá povinností vyslovit také mravní úsudek a říci: ano, byly to zločiny, které přinesly lidem a národům neštěstí. Historik soudí gestapismus u jiných národů a počítá mrtvé, které mu násilník ve vlastním národě zabil. Ale to ho vůbec nezabývá povinností spočítat také ty mrtvé, které vyvraždili ve slepé mstě jeho spoluobčané. Jedině tak se dá pochopit historie a jenom tak možno vynést na povrch kředo historické pravdy, která může sblížít národy. Co je to za vědu, zejména společenskou vědu, která abstrahuje od morálních kritérií a zločin vyhanství představuje jako "historickou nevyhnutelnost"? Vždyť lidstvo, a také Středoevropané, existovalo a vyvíjelo se v rámci jistých etických norem. A vyabstrahovat tyto normy z jeho dějin, z jeho bytí, znamená zbavit ho jeho hlavního nervu, ponížít do živočišného stavu. Soudím, že historik nemůže abstrahovat od etické stránky dějin: zločin pro něj zůstává zločinem, neboť jinak by ztratil hodnototvorné dimenze, ztratil by schopnost srovnávat, ano, přestal by sám být mravním. Soudím, že z dějin se nemůže vytratit duch, smysl, etika, dějiny nelze zmaterializovat způsobem, že by se v nich dalo odůvodnit všechno.

Dnes po desetiletích trvání totalitních systémů hnědé nebo rudé barvy můžeme z historické perspektivy jinak posuzovat osudové události, než bylo možné třeba v roce 1945. Tvrdím, že sudetští Němci do nástupu hitlerovského nacismu zachovávali ve svém společenství pluralitní demokratický systém, který vyplýval ze státního a společenského života tehdejšího Československa jakožto parlamentního státu. Sudetští a karpatscí Němci byli organickou součástí demokratického zřízení a nepodléhali žádné totalitě. Tuto mezi ně, přes vyhrocený nacionalismus, začal postupně vnášet německý nacismus. Takto jsme svědky zajímavého historického jevu, když totalitní stát infiltruje přes vypjatý nacionalismus národní společenství, které jinak žije v sousedním demokratickém státě. Tato infiltrace vedla k tomu, že toto společenství se postupně samo vzdávalo nástrojů a metod demokracie, samo se "glajchšaltovalo", sjednocovalo pod zvenčím dováženým heslem národní jednoty. Samo se vzdávalo diferenciacie politické, náboženské, zájmové, skupinové a sjednocovalo se pod "vyšším" principem importovaného nacionalismu. Nacionalismus

zde byl jenom nástroj k uplatnění hlavní metody existence společnosti, kterou byla totalita. **Sudetští a karpatské Němci byli první obětí totalitního systému na území Československa.** Pod symbolem nacionalismu a "návratu do vlasti" jej koncem třicátých let přijali ve své většině za vlastní. V tomto smyslu souhlasím s J. W. Brügelem, že za vyhnání Němců z Československa je vinen německý, hitlerovský nacismus. (J. W. Brügel, *Tschechen und Deutsche 1939-1946*, München 1974, str. 273.) Souhlasím, že německý nacismus byl počátkem tragedie sudetských a karpatských Němců. Druhou, hlavní fází, ale provedl ruský bolševismus a sovětský imperialismus, kterému se dobrovolně zas podřídila většina Čechů a Slováků, čímž se propůjčila k zločinu vyhnání třech milionů lidí. A za to trpíme dodnes trvající vlastní tragédie vyhnanství. Zjednodušeně by se to dalo říci: kdyby Hitler svou agresi nepřítáhl Stalina do Evropy, nebyli by dnes sudetští Němci rozházeni po dvou německých státech s různou ideologií a spolu s nimi vyhnány i statisíce Čechů a Slováků. Byli bychom dnes my v emigraci? Soudím, že ne. Svalovat jednostranně vinu na hitlerovský nacismus a nevidět druhou stránku historické pravdy, světovládné ambice ruského bolševismu, je poznávání jenom části pravdy. Za zločin vyhnání sudetských a karpatských Němců, za tragédii národů střední Evropy, zodpovídají totalitní – fašistické a bolševické, komunistické systémy.

Vyhnáním Němců postihli Češi a Slováci zejména sebe. O ekonomických ztrátách ani nemluvě. Dosud neosídili pohraniční kraje ČSSR po vyhnacích na úroveň roku 1935, i když počet obyvatelstva ČSSR již převyšil stav z toho roku. Ekologická katastrofa pohraničních území vyplývá také z velké části z toho, že noví osadníci neporozuměli kraji, a dodávám s Janem Přibramem: kraj těž neporozuměl jim. Z krajiny odešli hospodáři, kultivování tradicí celých generací předků, kteří z pohoří a skal vybudovali jeden z nejkrásnějších koutů Evropy. Jaký vztah mohl získat k tomuto zpusťšenému, vylidněnému kraji nový osadník? Víme, že dosud odtud utíká, vesnice, které se pomalu a těžko po vyhnání původních obyvatel zabydlovaly, se dnes vylidňují.

Zločin vyhnání zplodil další zločiny, které se promítly do duše a kultury národa. Neúcta k lidské bytosti, kterou bylo možno beztrestně zavraždit jenom proto, že je jiné (německé) národnosti, se odráží dosud v československé společnosti negativními důsledky v zesurování mravů a mravní nezodpovědnosti. Kolosální rozkrádání státního majetku, které trvá dodnes, má svůj smutný začátek v rozkrádání majetku vyhnáných Němců. Tehdy se národ učil krást, tehdy se v něm vzala obrovská neúcta k majetkovým a jiným hodnotám. Ochudili jsme se materiálně, morálně, kulturně, vyhnali jsme se z Evropy, přiblížili k Asii, sami jsme si pomáhali stavět příkop a železnou oponu. Je povinností historika to říkat a ukazovat na konkrétních faktech. Každé zastírání historické pravdy jenom konzervuje daný stav, mající hluboko kořeny v zločinu. Myslím, že toto je jediná cesta, vedoucí k porozumění národů.

(Z přednášky na kulturním kongresu Ackermann-Gemeinde – organizace sudetských a karpatských Němců – v Mohuči, v listopadu 1986.)

Poznámka redakce:

V souvislosti s tímto příspěvkem upozorňujeme na článek Rudolfa Hilfa: »Ein Plädoyer für Böhmen« (k otázce českoněmeckých vztahů) v čísle 5, ročník 1982, str. 27-32 Nových obzorů.

DIALOG 1

Motto: *Všechna vítězství v dějinách, vyhrané šance, vítězné bitvy a války jsou pouhé neskutečné iluze. Skutečné jsou vždy jen prohry, porážky. Z těch je proto třeba se radovat. Ne proto, že nás srážejí do prachu, na dno, nýbrž pro ten hmatatelný grunt skutečnosti pádu a prachu. Na něm lze založit všechny živý počátek, na něm lze nakonec i složit hlavu s nadějí, že hlouběji to už nemůže jít. To proto, že Kristus sestoupil i pod samé dno našich proher k vítězným stínům.*

A: Jestliže se na základě dějinných zkušeností dá prohlásit, že všechny formy řízeného hospodářství, tedy v podstatě to, čemu se od počátku 19. století říká socialismus, vedou nakonec k totalitárním vládním systémům, pak nicméně vidím rozpor v tomto: od středověku až na sám práh prosazujícího se kapitalismu nemohla vázanost, kontrola, ba nesvoboda ekonomie zabránit postupnému odbourávání archaického otroctví, a kromě toho nenarušila, ani podstatně neovlivnila neobyčejnou souhru mezi teologickým a filozofickým myšlením a uměleckou tvorbou, a navíc nemohla ani oslabit úsilí kontrolovat trend k prosazení absolutní moci. Vypočítávám zde vesměs určující znaky historického období, jež se snad právem označuje jménem křesťanská kultura a civilizace. — Znamená to snad, že principy řízeného hospodářství stojí v souladu s křesťanskou kulturou?

Ale pak by "neplatila" dějinná zkušenost s imanentně totalitárním trendem socialismu.

B: Domnívám se spíš, že za všechna humánní pozitiva křesťanské kultury a civilizace do značné míry vděčíme tomu, že vládnoucí kruhy mocenské struktury oné éry stály – byť nepřímo – pod účinnou a vlivnou kontrolou Církve a jí tradovaného a hlásaného Kristova evangelia. Jen tato živá metafyzická "kontrola" neutralizovala logické jinak důsledky všech forem řízeného hospodářství: instalaci otroctví, ujařme ti kultury gnostickými systémy a zásadami, totalitární koncentrací moci. Tím se potvrzuje ostatně i skutečnost, že každý ekonomický systém je primárně určován duchovními principy, z nichž nejvýznamnější jsou principy náboženské, nebo – chce-li – metafyzické. Ty od počátku dějin podmiňovaly vztah člověka k nevladatelným silám, jež na něho doléhaly, jeho konfrontaci s přírodou, již chápal jako jakousi nepřátelskou duchovně démonickou projekci. To, že příroda je v podstatě "dobrá", mu bylo zjeveno až v Genesis.

- A: Chceš tím také říci, že archaické chápání a vnímání přírody jako organizace – nikoli tedy organismu – nepřátelských démonických sil určovalo i hospodářství archaických civilizací?
- B: V takové ochromující konfrontaci člověka s přírodou a kosmem není myslitelná žádná politická, natož hospodářská svoboda. Organizace archaických civilizací měla vzdorovat organizaci démonů přírody, kosmu, a řekl bych, že obě organizace se vzájemně zrcadlily. Ukolem archaistických civilizací bylo uspokojovat a upokojoovat – rituály, oběťmi – tento zásadně nepřátelský a nevypočítatelný kosmos ovládaný démony, a tím poskytnout člověku šanci holého přežití. Vše – i hospodářství – sloužilo tomuto úkolu. Nešlo o uspokojení potřeb člověka, nýbrž o "uspokojování potřeb" démonických vládců přírody a kosmu. Pověry, mýtos formovaly všechny civilizační i kulturní struktury.
- A: V těchto archaických civilizacích však přece jen existovaly kasty privilegovaných, a jaksi i svobodných lidí?
- B: Jejich svoboda byla však pouhým privilegiem nadřazené šarže oněch "více rovných", přesně určená, přesně vymezená, nikoli však absolutní svobodou Boha, nýbrž onou absolutní determinací kosmického démonismu. Přirovnal bych ji k "svobodám" důstojníka KGB nebo k efemerním privilegiím jaderných fyziků v SSSR. Nejsou to kromě toho privilegia kulturotvorná, jako byly například výsady feudální. Sovětská nomenklatura nemá nejmenší možnost podílet se, řekl bych, subjektivně, mecenášsky na vytváření kultury, jak to dělávala šlechta. Důvodů je ovšem řada, ale nevyplyývají jen ze strachu před ideologickou úchylnou, ale také z neexistence právně zaručeného soukromého vlastnictví.
- A: Mezitím vzniklo však cosi jako socialistické umění avantgardy, i když financované převážně v kapitalistickém světě.
- B: To, co se rozumí avantgardou, bych považoval jen za jakousi propedeutickou fázi, za vyrovnávání pahorků, údolí a cest k nástupu socialistického umění. Avantgarda sice přispěla k negaci reality, ale nenašla odvahu negovat sebe samu ve prospěch konkretizace utopie s pomocí "elektrifikace, sovětu a komunismu". Málokdo se odvážil domyslet avantgardní umění až ke kritickému bodu odevzdání všech tvůrčích sil do služeb revolučního odmítnutí jsoucna a historického člověka jako mimetických substrátů umění. Neboť odmítnout mimetický základ i princip v umění znamenalo teď nikoli už nezávaznou cestu do čisté imaginace, do čisté abstrakce, nýbrž perverzi všech obrazů, popisů a výpovědí v oslavu protiskutečnostního a protilidského konkrétna komunistické utopie. Z někdejších avantgardistů to dokázal málokdo. Snad Majakovský, jehož to stálo život, zcela určitě a vědomě a v animálním pohodlí B. Brecht.
- A: Však ho také nomenklatura odměnila "vlastním" divadlem.
- B: Jako přiděluje byty, dače, bony na západní zboží. Celkový trend – a to ukazuje kolektivistické umění nacionálního socialismu zrovna tak jako velké stavby stalinismu – vykazuje analogie ke kulturám archaickým, i když v primitivně zárodečných formách. Ještě chybí *system* perverze mimitičnosti do monumentalizující lži podvodných mýtů.
- A: Myslíš tím třeba analogii k velkolepému umění Egypta?
- B: Na organizaci umění úrovně starověkého Egypta by sovětská nomenklatura potřebovala dosáhnout nejdřív světovlády a pak aspoň několika sto-

letí onoho mrtvolného statismu oživovaného občasnými čistkami. Dědičnou se už nicméně stala. — Technologie by mohla ten proces dokonce urychlit, i když mu na druhé straně může stát v cestě, neboť v ní ještě skrytě přežívají poslední rezidua židokřesťanské ontologie, hlavně v úsilí ovládnout přírodu proniknutím k podstatám věcí.

A: Jako by celému světu tentokrát hrozilo cosi jako nové egyptské zajetí.

B: Aspoň křesťanům a patrně i židům.

A: Archaické kultury však také vytvořily pozoruhodné hodnoty umělecké; v Egyptě, v Číně například.

B: Umění archaických kultur tvořilo nedílnou součást kolektivního rituálu, jímž měly být neutralizovány, vázány takřkajíc, katastrofické mocnosti kosmu. Archaické umění mělo funkci obrannou, odvratnou, nikoli oslavnou.

A: Což neslavilo často vladaře?

B: Ano, ale jen jako symbol usmířovatele, neutralizátora kosmických sil, a někdy i jako jejich zástupný cíl, zástupnou oběť. — Tou oslavou, v protikladu k obrannému upoutání (nikoli spoutání) zhoubných sil, jsem rozuměl oslavu všeho stvoření v čele s člověkem. Tohle bylo nemyslitelné před zjevením stvořitelského díla, jak je zachovaly biblické Genesis.

A: A což řecké umění plné lidskosti?

B: Bylo jako takové interpretováno novověkým humanismem, zejména pak v prvním osvícenství. Takle interpretace se však v průběhu 19. století a zejména v našem století avantgardy skoro dialekticky negovala. Už u romantiků, ještě výrazněji u pozdního Heineho, a zejména pak u Nietzscheho dochází k vystřízlivění a k "dehumanizaci" ideální osvícenské interpretace. Kanonicky krásní řeckí bohové hledí na člověka slepýma, lhostejnýma očima démonů inkarnovaných do mramorových těl.

A: Biblická Genesis představuje tedy podle tvého názoru zásadní předěl? V jakém smyslu?

B: Svou kreaturální zvěstí revolučně obrací naruby lidský vztah k přírodě, ke kosmu, a tím i k skutečnosti přirozeného světa. Zbavuje nejen přírodu — v nejširším významu toho slova — démonismu, nejen utiňuje postlapsární hrůzu člověka z přírody — skoro jako když otec chlácholí vyděšené děti —, ale především probouzí v člověku zcela nový zrak, schopnost vidět, nazírat věci v jejich reálné svébytnosti. Mimo toto zjevení principu stvořenosti jako v podstatě dobré bylo nemyslitelné chápat věci v jejich reálnosti, tím méně v jejich hodnotné svébytnosti, nýbrž vždy jen jako projekci demonizovaného duchovna. Bez Genesis nebylo možné důvěřovat věcem ani lidským smyslům, věci se zaklinaly, tabuizovaly. Ontologický realismus byl umožněn až zjevením metafyzické, čímž nutno teď rozumět stvoření skutečnosti kosmu. Dalo by se také hovořit o zrodu metafyzického realismu z mysteria stvoření ex nihilo. V Genesis by'y tím také dány základní impulsy k systematickému rozvinutí přírodních věd, zcela nové kosmologie.

A: Ale přece i jiné kultury mimo zjevené Genesis, čínská, indická, řecká, egyptská, rozvíjely přírodní vědy.

B: Ale nikoli systematicky. Objevy a pokusy zůstaly nevyužity, jejich fascinace nepřetržovala život toho či onoho geniálního objevitele. Vzápětí byly zasuty, zmarněny vševládým mýtologickým principem věčného návratu stejného, onoho démonického kolotoče. Systematicky dokázala rozvíjet

přírodní vědy jediné kultura a civilizace na bázi zjeveného metafyzického realismu, tedy kultura židokřesťanská.

A: Až k té nebláhé atomové bombě.

B: Tím ten systematický proces lineárně zjednodušuješ a hlavně determinuješ jakousi logickou nutností, jež pak směřuje "zákonitě" i mimo mravnost, mimo dobro a zlo, hlavně mimo dobro jako reálný a tím i jediný smysluplně plodný cíl svobodného lidského usilování a bádání. K atomové bombě nás přivedla nejen matematická logika výpočtů, ale také ideologie utopického socialismu, kterou vyznávala většina jejich konstruktérů.

A: Pokud vím, byla vynalezena v kapitalistické Americe.

B: Vynalezena nikoli, to byla v Evropě. Ale prakticky konstruována a vyzkoušena. Fyzikům šlo o to, aby byl poražen Hitler, nikoli snad za to, že napadl Francii, Anglii, že obsadil Československo a Polsko, ale za to, že tak trestuhodným způsobem zradil důvěru Stalinovu a zákeřně napadl baštu lidství a humanity, imperium budoucnosti Sovětský svaz.

A: Bombu však dostala do rukou kapitalistická Amerika.

B: Však se také někteří nukleární fyzikové promptně postarali, aby ji do rukou dostala velmoc, již, podle jejich názoru morálně a historicky jediné příslušela, pro niž tuto zbraň – pro blaho příštího lidstva – většina jich koncipovala, SSSR. Dodnes jsou USA vinny tím, že vlastní, že neprávem vlastní nukleární zbraně; nikdy Sovětský svaz.

A: Sám se teď ptám, proč se nikdo nepozastavuje nad tím, že atomová bomba nebyla vynalezena v Sovětském svazu, v zemi, kde dnešek znamená už zítřek?

B: V Sovětském svazu nemohla být objevena zrovna tak jako nikoli v prastaré civilizaci čínské nebo indické, v nichž už osvícenci v čele s Voltairem spatřovali kolébku přírodních věd. Mladé Sověty klesly rychle na úroveň těchto dnes už semiarchaistických civilizací s masami otroků a vyobcovaných párů a hlavně pak negujících podstatný a nevývratně hodnotný smysl lidské existence. Sověty tím také rychle klesly do močálů archaické stagnace všech věd, zejména pak těch, které se rozvíjejí přímým, souhlasným vztahem k realitě.

A: Je pravda, že Sovětský svaz je dodnes uměle vyživován technologií kapitalismu, a bez nepřetržité transfúze technologických vědomostí by klesl patrně na úroveň diluviální.

B: A nezapomeň, že z převzaté technologie aplikuje jen to, co mu umožňuje urychlovat proces dialektické negace reality, technologii válečnou, ničivou a pak ovšem kontrolní.

A: Proč však kapitalistický okcident tuhle transfúzi provádí? Zní mi to skoro jako hloupá otázka.

B: Nikoli hloupá, ale často kladená, aniž by bylo dost odvahy vydat se na dlouhou cestu za odpovědí. Na první pohled to vypadá, jakoby zachránce jednal ze sebevražedných důvodů, jako by chtěl udržet při životě svého příštího vraha. Připomíná mi to Heinovu báseň o anglickém králi Karlu I. Nemyslím si však, že jde o psychologický paradox kolektivních rozměrů. Držel bych se technologie. Ta se mi jeví jako pozdní produkt židokřesťanské ontologie, který se však rozvíjí už v duchovním klimatu postkřesťanského okcidentu, což znamená pod tlakem zabsurdnění existence v nesmyslném kosmu. Spojení technologických možností s mýtem o kosmické

nesmyslnosti vedlo nakonec k oné světské apokalypse éry jaderných zbraní.

A: Jakou roli hraje v tom Sovětský svaz? Nebylo by pak přece jen lépe uniknout před perspektivou totálního ničení do diluviální archaičnosti, již nabízí?

B: S tisíciletími bezvýchodného otroctví a démonického tmářství? Nemyslím však, že se lze takto vracet. To by pak nakonec potvrzovalo návrat vždy stejného, a na ten stačí čekat –

A: asi jako na Godota –

B: Sovětský svaz je nepochybně přímým dědicem postkřesťanského okcidentu, jeho univerzálního odpadlictví, dědicem se všemi z toho plynoucími nároky a právy. Co však vskutku přináší on sám, nelze zatím určit jinak než termínem *zcela jiného*. Nikoli tedy jen návrat k archaickým hrůzám, ale velmi složitá eschatologie *zcela jiného*. Je to jako poslední dějství dramatu, v němž všechny vztahy předcházejících dějů se střetají a setkávají a koncentrují ke katharsi. – Ale chtěl jsem původně zdůraznit jen to, že vynalezení a konstrukce jaderných zbraní stojí v přímé relaci k radikálnímu odmítnutí zjeveného mysteria stvoření intelektuály na půdě moderních fyzikálních věd, a s tím spojeným odporem k metafyzickému realismu, zato že bojuje proti odsutečnění věci v pouhé jevy vědomí a proti ideologii, která v kosmu "o sobě" v jeho údajné nekonečnosti nespátřuje pražádný, lidsky přijatelný smysl. Odvážil bych se dokonce prohlásit, že vznik jaderných zbraní, vedle mnoha jiných megadestruktivních zbraní, které objevila chemie a biologie, svědčí o jakési slepé uličce – Angličané mají pro to výmluvnější název: "mrtvý konec" - "dead end" –, do níž zbloudily přírodní vědy pod – nepřiznaným ovšem – vedením antikreaturálního světonázoru, se všemi z toho plynoucími důsledky. Za nejzhoubnější z nich bych považoval právě pojetí kosmu a jsouca jako v zásadě nesmyslné masy hmoty, jež se vyvíjí způsobem, který člověka a jeho svět klade jako pouhou transitivní fázi v nekonečně bezcílném pohybu. V takovém světonázoru nemůže být rozdílu – už vůbec ne mravního – mezi konstrukcí jaderných zbraní a objevením penicilinu. Vše vyplývá z bezcílného experimentálního procesu, vše je výsledek nekonečného experimentum magnum, jehož cílem musí být totální znicotnění všeho, co nelze matematizovat.

A: Nové fyzikální objevy však dokazují cosi jako vznik, a tím i konečnost kosmu. Stačí poukázat na Einsteina.

B: Bez mysteria stvoření však taková konečnost kosmos ještě víc zabsurdňuje. A není divu, že fyzikové jsou ochotni se zachránit před tlakem tohoto umocněného absurda kosmických rozměrů například skokem do mýtu věčného návratu, cestou teorie o oscilujícím vesmíru například. Tím by se hlavně zachovala neskutečnost reality jako pouhého matematicky pořádaného zřetězení jevů ve zřetězení člověka. Ale mnozí se ještě křečovitě drží nekonečnosti kosmu, toho postkřesťanského mýtu. –

A: Východiskem z toho by byl podle tebe návrat k biblické stvořenosti?

B: Nikoli návrat, ale restituce výchozí baze moderních přírodních věd. Ale když už jsme zas u té biblické stvořenosti a z ní odvozené kosmologie: Několicí tvzení Bible o stvoření *ex nihilo* tam klade teprve možnost poznání pravé difference: mezi Bohem a člověkem, mezi člověkem a jeho bližním, tedy poznání svébytnosti lidské osoby. Bez poznání difference

z Boha a k Bohu, a z toho plynoucí dedukce tajemné diference v Bohu samém, by člověk nikdy nedospěl k poznání své vlastní lidskosti. Teologie a filosofie žijí přímo z promýšlení vztahu identity a diference. Bez rozpracované ontologické diference však – a to platí pro řeckou filosofii zrovna tak jako pro filosofii moderní – bez teologie trinitární, abych to vyslovil řečí křesťana, hrozí člověkovu znovu pohlčení v propasti nerozlišitelnosti jednoho a všeho.

A: Překvapuje mě zmínka o řecké filosofii. Nebylo tam vědomí ontologické diference aspoň ve stavu prvního probuzení?

B: Pochybuji. V tom měl Heidegger pravdu. Veškeré pokusy Platona nebo Aristotela vytýčit pro člověka jakýsi dýchací prostor lidskosti klesají v zápětí u nich samých do mýtu věčného návratu stejného. I zde poslední slovo má ona archaická strnulost, jež podlamuje myšlení. Z hlediska kosmického věčného návratu neexistuje nakonec dostatečný důvod ani k praktickému úsilí o záchranu fenoménů ani k teoretické spekulaci o smyslu všeho, jenž zásadně a priori zůstává nedostížitelný.

A: A Sokrates?

B: Patrně ani Sokrates – zaklet ovšem do Platonových spekulací – s onou slavnou nesmrtelností duše nemůže odvrátit triumf kosmologie, dokud říše ideji, i Aristotelův první hybatel zůstávají čímsi neosobním, čímsi bez vůle, čímsi v poslední instanci determinovaným nesmyslným kroužením dolních sfér.

A: Tím jsme se však na hony vzdálili tématu o křesťanství a jeho vztahu ke kapitalismu a socialismu.

B: Ne tak docela. Pokusím se tu navázat ve stručnosti jak jen možno. Socialismus patří k ideologiím postlapsárního zapomnění diference mezi Bohem a člověkem, z toho plynoucího zapomnění Boha, z toho plynoucího ztrocení člověka všežravými mocnostmi rotujícího falešného nekonečna. Kapitalismus však není ideologie, nýbrž pouhá nereflektovaná praxe založená na (naivní) důvěře v pozitivní, tj. množivou realitu jsoucen.

A: Tím jsi kapitalismus definoval nejen krajně apoliticky, ale také například mimo vztah ke kalvinistickému individualismu, tedy k jeho náboženským iniciacím. A brzy nato přišel Adam Smith se svou ekonomickou teorií.

B: Mně tu šlo o pouhou ontologickou zkratku, z níž by se dalo vyvodit v historické projekci vše, co říkáš ty. Opakuji: kapitalismus je praktická činnost založená na úzkém sice, nicméně pozitivním vztahu k realitě, činnost využívající její inherentní množivost. Socialismus naprotitomu má k realitě takového druhu vztah zásadně negativní, je mu pouhým bezvýznamným a v podstatě nesmyslným východiskem k procesu její systematické negace ve prospěch utopického konkrétna. Jeho ekonomie, jež zdaleka netvoří základ socialismu, jenž je pseudonáboženský – jeho ekonomie představuje pouhou projekci této dialektické negace skutečnosti. Není tedy zásadně, říkám zásadně množivá, rozmnožující, nýbrž naopak "asketická" na sám práh údržby elementárního. Už v archaických civilizacích protosocialistická ekonomie přispívala k upevnění mýto-kosmogonického systému, kterým se člověk snažil zpomalit proces neodvratného pozření démonickými silami kosmu. Ostatně – dnešní moderní science fiction je toho plná! Vnitřní rozpor tkvěl v tom – a tkví dodnes, že tento protosocialismus, praotec socialismu moderního, přispíval k tomu zpomalování budováním

obětišť, na nichž se likvidovaly hekatomby k oslavě a "K" – nesmyslnému – usmíření těchto nezvladatelných sil a mocnosti.

A: A v čem se tedy liší moderní socialismus s marxismem v čele?

B: O tom bychom snad měli hovořit jindy. Chtěl bych jen ještě jednou poukázat na rozlišující principy kapitalismu a socialismu, protože teprve z principiálního rozlišení lze pochopit také imanentní, když chceš politickou diferenci mezi oběma. Kapitalismus má *telos* ontologické, socialismus gnoseologické. Kapitalismus rozvíjí svůj důvěřivý, někdo by řekl slepý vztah k mnohosti jsoucna, a díky své důvěře se nebojí přitom riskovat. Socialismus naprotitomu musí předem *vědět*, jak v chaosu nekonečného nesmyslného jsoucna vybudovat konkrétní logického a tím spásného řádu. Spásnost toho řádu tkví v dialektické logice, jež spásu ztotožní nakonec s empedoklovským skokem do bezedného kráteru nekonečného kolotání.

A: Ale mezi logickým řádem a skokem do kráteru zeje přece rozpor.

B: Na tom rozporu je socialismus vybudován, z něho žije. Spásný řád vyžaduje dialektickou, nebo lépe: revoluční negaci starého člověka, a to vždy znovu aktem jeho vyzdvižení skokem do hlubin. A nechtěj rozlišovat mezi vyzdvižením a skokem do hlubin! Jedno jsou!

A: A kapitalismus?

B: Křesťanství by mohlo okleštěnou, zúženou ontologii kapitalismu – také v tom lze spatřovat vliv protestantismu –, postavit na nohy tím, že by jí vrátilo metafysický náboj. Není to věru snadné, ale jistě možné.

A: Katolicismus se mi však zdá kapitalismu značně odcizen.

B: To navozuje složitý problém, který zde musíme nechat stranou. Katolicismus uvažoval a jednal, aspoň dokud disponoval církevními statky, převážně charitativně. V kapitalismu je zachován jistý prostor pro charitativnost – značně nepochopený jako důležitá složka subsidiarismu. Socialismus zato neguje charitativnost s historickým člověkem, neguje a dialekticky pozvedá do sféry konkrétní utopie, kdy se chleba bude rozdávat zdarma. Ale to je jen jeden z mnoha aspektů složitého problému odcizenosti katolicismu od kapitalismu. Mám dojem, že to také patří k neblahému dědictví náboženských válek 17. století. – Empiricismus, agnosticismus, jež tvoří jakousi symbiozu s kapitalismem, jako by stály na rozhraní mezi metafysickým realismem a racionalistickou gnozí s její dialektikou. A ta je svůdná jako jablko poznání . . .

A: Proč by křesťanství nemohlo postavit na nohy socialismus?

B: K socialistické gnozi nevedou od křesťanství v ontologické rovině žádné cesty, v rovině noetické pak socialismus, jak jsem už naznačil, neochvějně ví o absolutní, protože dialekticko-logické nepřijatelnosti a nezapojitelnosti transcendentálního Zjevení, pokud by se mělo jakkoli vztahovat k jsoucnu, jehož stvoření a tím i substanciální svébytnost socialismus dialekticky neguje. Bez té negace by totiž nebyl socialismem, ideologií konkrétní utopie. Abych to vyjádřil ještě názorněji, tak teologicky: socialismus se domnívá, že ví s absolutní jistotou – mezi domněním a absolutní jistotou zeje ovšem rozpor toho pseudonáboženství –, že Kristus nevstal z mrtvých.

A: A z toho se dají odvodit i politické konsekvence?

B: Jistěže. Ale není třeba je odvozovat, stačí historická evidence. Socialismus dokazuje svou "absolutní domněnku" systematickou genocidou. Mluvit o

nějaké ekonomii působí přímo groteskně, pokud snad nerozumíme ekonomii plánovitou likvidaci historického člověka. Nacionální socialismus byl tak ekonomický, že evidoval vlasy a vyražené zlaté zuby likvidovaných, a z lidského tuku vařil mýdlo. Ekonomické principy inter-nacionálního socialismu jsou zásadně úsporné. V Gulagu se vytrváje rýžuje zlato a dobývají diamanty na nákup válečné technologie. Na každý kilogram tolik a tolik mrtvých otroků, kteří nejen pracovali zadarmo, ale museli si ještě i platit pobyt. Hle ekonomie konkrétna, která odečítá za existenci. – Kapitalismus rozmnožuje, produkuje, velmi často slepě, socialismus sváží na hromadu, sepisuje svrsky vyvlastněného světa, zanášá je do kartoték, a tím – podle své víry – je "ekonomicky" povyšuje do roviny utopického konkrétna. Ve skutečnosti, jež ho ovšem nezajímá, programaticky nezajímá, se vše rozpadá, z hromad se "dialektickým procesem" vyvíjejí smetiště, ze smetišť pustá země. Konkrétní, nový svět se prezentuje na plakátech pravidelně vyměňovaných. Čínský komunismus v tomhle překonal své sovětské mistry. – Co tu může křesťanství stavět na nohy? Socialismus hodil přece i křesťanství, především je, na jedno z rozsáhlých sběrných smetišť, na horu lebčí.

A: Abychom se vrátili k výchozím pozicím; mohl bych prozatím shrnout asi takto? Od chvíle, kdy se s konečnou platností rozpadla křesťanská kultura jako duchovní i sociální politický koordinát okcidentu, a to po dlouhých ústupových bojích před historickým zákonem – nazvěme to tak, je to asi jediný, který v dějinách vskutku platí – před zákonem neodvratně se prosazujícího NE vyslovovaného do tváře Krista, jehož eschatologická přítomnost se stává stále výraznější, od té chvíle veškeré formy ekonomické kontroly

B: – vedle mnoha jiného –

A: navázaly na radikální odmetafysičtění myšlení, staly se logickou součástí a derivací absolutních gnostických systémů a kosmologií. Kontrolovaná ekonomie se nyní integrovala v jeden z nástrojů absolutní kontroly "o sobě".

B: Kromě jiného i v kontrolu skrze ekonomii. Kontrole neuniklo ostatně ani moderní umění, které se od druhé půle 19. století, od období nihilistického realismu, jak jej demaskoval už Nietzsche – vzdalo všech zavazujících vztahů k realitě. Takto osvobozeno do umělé syntetické nadreality, či sub-reality, do čisté formy, do čistého experimentu atp., po křivce avantgardního zavržení bytí dospělo k věcnému popisu pokřesťanské – nikoli skutečnosti – nýbrž "polohy", "doby", do nichž se konkretizovaly nakonec kategorie prostoru a času.

A: Zaráží mě ten nihilistický realismus. Což takový Dickens například nebojoval za kladné sociální hodnoty?

B: Asi jako později Bernard Shaw, zamilovaný do leninismu a stalinismu? Rozlišovat se tu však musí. Dickens byl v mnohém ještě poplatný pozdně romantickému utopismu, uvědomělí realisté se však snažili být mimo jakoukoli političnost a sociální angažovanost. Indiferentnost čistého realismu – takového Flauberta například –, očividná maska – nakonec aby nepodlehla tlaku nihilistické bezesmyslnosti, musela velmi brzy hledat útočiště: v absolutní formě, v psychologii podvědomí atd. nebo, což bylo nejlogičtější – v socialistické gnozi. Naturalismus tohle logické východisko

socialistické gnoze postavil na sám práh moderního umění.

A: A co Církev?

B: Církev jako základ metafysické kontroly v období křesťanské kultury se ocitla v babilonském zajetí postkřesťanského světa, obnažená na samu dřeň, bezbranná a bezmocně vystavená útokům nejen nepřátel vnějších, ale nyní i virulentně se množících nepřátel vnitřních. – Se ztrátou metafysické kontroly – souvisí s tím i schopnost poznat a přijmout autoritu – nastaly časy nové imanentistické kontroly, jejíž princip byl dialektický, což znamená: byl založen na dialektické identitě absolutní kontroly a absolutní ne-kontrolovanosti. Těhle identitě, nebo lépe: směřování k ní, je beze zbytku podřízena všechna moderní kontrola v oblasti hospodářské, politické, kulturní a také náboženské. Tahle imanentistická kontrola mimo jakoukoli metafysickou autoritu pronikla i na území Církve.

A: Mně není zrovna jasná ta identita kontroly a ne-kontrolovanosti.

B: Přesvědčivá odpověď by si vyžádala hodně času. Uvaž toto: Kontroluje se s neomezenou mocí a plným právem kdokoli a cokoli, aniž by metoda kontroly byla kýmkoli a čímkoli kontrolovatelná. Stížnosti jsou povoleny, ale vzápětí podléhají absolutní kontrole. Metoda kontroly stojí nad člověkem, jehož spása tkví v tom, že tuto metodu vyzná jako své absolutno. Nietzsche by řekl, v tom, že svou svobodu svobodně odevzdá do kolotání věčného návratu. Absolutní kontrola je ta, která se věčně vrací. Imanentní metoda nahradila metafysickou autoritu.

A: Jakou roli však v tomto procesu hraje údajně svobodná ekonomie kapitalismu?

B: Kapitalismus jako by právě na historickém rozhraní mezi dovršeným zánikem křesťanské kultury a mocenským etablováním postkřesťanské civilizace objevil klíč k produkci reálného nadbytku, a tím jako by – samá "jako by" – i klíč k hmotnému osvobození lidstva. Tim momentem rozhraní myslím pokus využít vítězství nad Napoleonem k tomu, aby se definitivní zánik a nástup nového aspoň oddálil. Neblahé na tom všem je, že k objevení klíče k nadprodukcí, spojené s nesnadno pochopitelným skokem do éry průmyslu a později pak technologie, došlo skoro přesně v okamžiku, kdy jediná kultura, jež by tuto nadprodukcí dovedla i harmonicky propojit se strukturami duchovními, mravními, kultura křesťanská, byla nemilosrdně rozvrácena postkřesťanskou absolutní dialektikou. Dialektikou nutno v této historické fázi rozumět hnací sílu, energii, která je s to ztotožňovat intencionalitu odkřesťanstélé lásky, chápané nyní jako agens a vlastnictví absolutizovaného subjektu, s konkretizačními cíly absolutního systému gnoze. – Kapitalismus se dá také hodnotit "o sobě" jako úsilí, více méně instinktivní, zachovat poslední enklávy svobody po zapomnění svobody Kristovy aspoň v nahé existencionální podobě mimo území Církve, jinými slovy: zachránit aspoň jakousi animální svobodu po zapojení vši lidské svobody a lásky, jež se tu nazývá eros, nikoli už agape, do díla konkretizace nového gnostického absolutna. Patří sem i erotizovaná a dialektizovaná láska k bližnímu. Hegel tohle všechno promýšlel od svého revolučního mládí.

A: Z toho, co jsi řekl o kapitalismu, plyne asi také, že kapitalismus v sobě nechová ani nejmenší možnost pochopit nezbytnost metafysických hodnot jako předpoklad zakotvení jakýchkoli svobod, tedy i jeho vlastních hospo-

dárských. On sám tyto svobody vyrobit nemůže, a kromě toho dějinná chvíle jeho teoretického i praktického rozvoje stála právě ve znamení radikální antimetafyzičnosti. Kam to může vést?

- B: Vedlo to a vede to k tomu, že se onen kapitalistický klíč k produkci reálného nadbytku, zásada svobodného trhu, vzápětí dialekticky neguje čistě abstraktním gnostickým principem plánované distribuce kapitalismem vyrobeného nadbytku. Rozpor, který tím vyvstal, ovlivňuje myšlení postkřesťanských blouznilů dodnes (a patrně už natrvalo). Lze jej znázornit rovnicí, tak drahou socialistické gnozi:

produkce nadbytku = plánovaná distribuce

Za touto dialektickou identitou v rozporu se skrývá mýtus o spravedlivě naplánované distribuci statků produkovaných z *ničeho*. Připomíná to hladově pohádky o "stolečku, prostí se". Protože se však touto identitou pouze zlomí klíč ke kapitalistické produkci nadbytku, a z baze ne-produkce nadbytku lze distribuovat pouze nedostatek a bídu a utrpení, nezbyvá v reálném řízeném hospodářství světa antimetafyzické gnozy, světa odkřesťanstělé lásky a svobody, než zavést předkřesťanské, archaické formy, jež se osvědčily už v protosocialistických zařízeních starých kultur. Nezapomeň však na koeficient zcela jiného, který tyto staré formy naplňuje novou kvalitou. Nejlépe by se snad dala vystihnout onim newspeakem, v němž otroctví se nazývá svobodou, odlišnění nejvyšší humanitou. Tenhle newspeak archaické kultury neznaly, neboť z něho mluví totální perverze křesťanských hodnot vrcholící znehodnocením vztahu mezi slovem a Logem, bez něhož nelze vyjádřit nic lidského, nejen poznání, ale ani radost a utrpení. Příznačné je ostatně, že newspeak nemohl být vykořeněn ani pokusem filosofické linguistiky a semiotiky dospět k jazyku čiré logické výpovědi. Ba zdá se naopak, že právě tyto pokusy daly newspeaku teprve potřebné impulzy k rozvinutí, totiž tím, že přispěly k radikálnímu oddělení logizovaného systému jazyka od jazyka lidské sdílnosti, nebo lépe snad: od jazyka sdělující se lidskosti. Namísto diferenčního vztahu mezi jazykem a Logem dosadily identitu jazyka a logiky.

- A: Zdá se, že všude lze objevit ono postkřesťanské spění za velkou identitou. K identitě, myslím, směřuje nakonec i neblahá postkřesťanská symbioza mezi absolutní gnózí, již reprezentuje například marxismus, a řízeným hospodářstvím, ruku v ruce se spřízněnou symbiozou mezi elitou vyvolených, zasvěcených, zákonů znalých a masami depersonalisovaných otroků.
- B: Už Orwell mluvil o společnosti "rovných" a "více rovných". Ale máš pravdu, snad je vhodnější mluvit zde o symbioze, o parazitárnosti, než o společnosti.

A: A co Amerika? Neskýtá ona cosi jako poslední naději?

- B: Musím tě zklamat. Pokus USA vytvořit kulturu a civilizaci, s níž by se svoboda kapitalistické produkce rozvíjela v adekvátním sepětí, ten pokus myslím ztroskotat. Zůstal jen velkolepý odkaz politickomocenské soustavy, jež zastihuje i politickou tradici – idealizované ovšem – demokracie řecké. Jenže chybí právě ta rovnocenná kultura s univerzální ambicí. Pokus ztroskotat především asi ze dvou příčin. Zaprvé z přílišného rozptylu sil protestantského křesťanství; zadruhé z neblahé substituce svěbytné křesťanské americké kultury importem a imitací vnitřně rozporné kultury Evropy postkřesťanské. Politické Americe ovšem nezbyl už historický čas

k tomu, aby navázala na mezitím už skoro zaniklou křesťanskou kulturu v Evropě. Nemluvě o tom, že protestantská revoluce – ač Lutherem myšlena také jako návrat k středověkým kulturním tradicím – se negací baroka například vmanévrovala do kulturního rozporu, který také přispěl ke konečnému zániku křesťanské kultury.

- A: Za těch pár let, co žiji v USA, jsem skoro už rezignoval nad tím, že dnešní kapitalistický trh údajně americké, ve skutečnosti postkřesťanské kulturní produkce slouží nejen propagandistickému odmítání svobodného tržního hospodářství, tedy socialistickému vyvlastnění, ale také, a to zcela bezostyšně, systematické desinterpretaci americké demokratické politické tradice. Jak sebeničivě kolaboruje kapitalistická produkce s importem a imitací postkřesťanské kultury!
- B: Nemůžeš však očekávat od čistě vitálního principu svobodné výroby, vrženého do pokřesťanského antimetafyzického vakua, aby se jakýmsi zázrakem pozvedl do roviny sebezáchovné reflexe sebe sama a zaujal nějaké kritické stanovisko k jemu nadřazeným duchovním silám. Jemu nezbývá, než bezmocně a slepě sloužit sériové výrobě všemožných prostředků a nástrojů konkretizace utopie metodou dialektické negace. Svobodný trh, jemuž americká revoluce nemohla už jako korektiv nadřadit univerzální kulturu vpravdě křesťanskou, se stal bezmocným otrokem postkřesťanské gnoze s jejím totalitárním trendem.
- A: Znamená to tedy, že americký demokratický aparát, jako plod této revoluce, funguje v zhoubném sevření kultury, jež principy demokratického kapitalismu považuje – v horizontu pokřesťanském – za antikulturní, ba nepřátelské? Taková situace vykazuje všechny znaky neodvratné katastrofy. Stačí však k vysvětlení této situace jen logika dění? Na mě to působí dojmem iracionality.
- B: James Burnham, který vyšel z trockismu a skončil na straně konzervatismu, mluví, jak víš, o sebevraždě okcidentu. Ba více: o levičácké, nikoli marxistické ideologii této sebevraždy. Iracionální sklon k sebedestrukci, který lze v dějinách kultur a mnohých jejích protagonistů sledovat, vyvstává podle mého názoru všude tam, kde daná civilizace není už s to odolávat svodu toho, co bych nazval velkým ztotožněním, právě oním empedoklovským skokem do nicoty. A postkřesťanská civilizace zvolila tuto absolutní identitu jako logický – a nikoli tedy jen iracionální – důsledek negace oné difference, jež vyvstala v okamžiku autoritativního zjevení stvořenosti a tedy i konečnosti jsoucna. S tím odmítla ovšem také spásu, jež byla v zjevené diferencii takřka a priori a tajemně zahrnuta, spásu skrze inkarnaci Krista – Boha. Ten, Kdo zjevuje diferencii ve Svém stvoření, jako by vzápětí vstupoval do ní z hlubin mysteria absolutní difference i jednoty své Trojjednosti. Božské zjevení difference bylo tedy zároveň i počátkem zjevení Jeho Lásky. Zde se ocitáme na prahu trinitární teologie, bez níž nelze vpravdě vysvětlit ani pochopit nic lidského, dějinného, sociálního, kulturního.
- A: Říkáš však, sebevražda okcidentu?
- B: A má svou ideologii, již není marxismus, který tuto sebevraždu dávno už a zcela věcně zahrnul do dialektického procesu jako pouhou frázi historické negace. Její vágni a chceš-li iracionální ideologii formulují zástupy levých liberálů na západě, okcidentální university, okcidentální sdělovači pro-

středky, literáti okcidentu, všichni znamenitě živeni svobodným tržním hospodářstvím. Na rozdíl od marxismu tato ideologie nevytváří sice logický systém, ale za její iracionalitou, za kalným proudem její nesoustavné a zcela nezodpovědné reflexe se jako pochmurné horstvo zdvihá stín velké identity. – Marxismus pak chápou tito leví liberálové vesměs jako ideologii poslední, takřka elegantní záchrany. Jsou jako pasažéři na luxusní lodi a la Titanik, kteří se občas ujistí o pohotovosti záchranných člunů a pásů. Jim se nakonec nemůže nic stát, dokud je po ruce spása skrze marxismus. Na rozdíl od historických cestujících Titaniku tihle intelektuálové touží po srážce s ledovcem a s lehkým šimráním v zátylku vyčkávají u koktejlů. Mezitím krysy prohledávají dna člunů i záchranné pásy.

A: Tvůj soud nad americkou kulturou a civilizací nezní zrovna smířlivě.

B: Není to soud nad americkou kulturou, nýbrž nad podvrženou, náhražkovou americkou kulturou, která ji supluje. Jaká mixtura wagnerianismu, brechtianismu, kafkismu, freudianismu, jaký avantgardně rozdědělý duch fin de siècle okořeněný podsukním viktorianismu! V tomhle rádobykulturním labyrintu se jako zvlášť úspěšný průvodce osvědčuje truchlivý typ – nezbyvá než to říct – židovského intelektuála, odpadlého od krizové víry svých otců v diaspoře, emancipovaného od "otrokářského" starozákonního Boha, z rodu oněch "židů mimo židy", jak jej nedávno označil Lionel Abel. Tento chiliastik spásy skrze rovnost velké identity, svorně s křesťany odpadlými od vše proměňující lásky Kristovy k revolučnímu Erosu Člověka – jak jej filosoficky koncipoval L. Feuerbach – reprezentuje avantgardu postkřesťanské okcidentální kultury.

A: Pokud jde tedy o svobodné hospodářství, zápas o jeho záchranu se zdá být dnes marný a skoro prohraný?

B: Snad by bylo dobré si uvědomit, že i ve svých posledních moribundních fázích svobodný trh přispívá svým, byť malým dílem k zachování posledního minima prostých lidských svobod, demokratických svobod, i když převážně už jen v degradovaných formách, které jsou předzjednány čistě imanentistickými koordinátami. A málo se ví, že tento svobodný trh zachraňuje seč může před hladomorem miliónové masy v "třetím" světě. Přitom v mezinárodních institucích je tabuizována skutečnost, že tyhle hladomory zavínili především postkoloniální vůdcové "třetího" světa prosazováním praxe inter-nacionálního socialismu. Hlavní příčiny těchto hladomorů jsou v mnoha případech stejné jako v stalinské Ukrajině nebo v maoistické Číně.

A: Přesto se znovu ptám: stojí za to zápasit o svobodu ekonomie v sevěni ryze imanentistické kultury, dialekticky využívající nadprodukce svobodné ekonomie ke globalizaci nesvobody? Vždyť v samé podstatě imanentistické kultury tkví péče ono "dialektické" těžiště, které ji zákonitě strhuje do hlubin ztročení sebe i druhých.

B: Vidím ještě jiskru naděje v tom, že by zápas o ekonomickou svobodu mohl dostat vyšší, takřka metafyzické posvěcení tím, že by přispěl – byť jen na prchavou chvíli – k zachování jistého, i když nepatrného prostoru svobody, jakési enklávy oddechu a nabrání nových sil pro hrstku křesťanů a jejich církev před nástupem universálního pronásledování.

A: Přesto nevidíš možnost obrody, zázračné obrody?

B: Neodvažuji se skoro doufat, že by v téhle okcidentální enklávě bylo možno

zachovat a udržet také ohniska možné obnovy smysluplné a svobodné křesťanské kultury a civilizace. To už spíš snad na východě historickým procesem imunizace proti socialismu, imunizace, jež musí mít metafyzická zřídla, k nimž však otvírá přístup utrpení. S ním roste však také otupení a otrlost.

STRUČNĚ, ALE JASNĚ

... Po Únoru bylo zapotřebí zlikvidovat včerejšek, a to úplně a beze zbytku. Vedle bible šly do stoupy všechny vrcholné výtvořky literatury světové i naší: T. G. Masaryk stejně jako Dostojevský, Dickens nebo Čapek. Pojem kulturní revoluce byl ovšem ještě v té době neznámý, nehledě k tomu, že tak jako tak vznikl v jiném čase a na jiném kontinentě, přesto však se stejným účelem – ničit – ničit vše, co je hodnotné, vše, co stvořil silný, nezávislý duch člověka, umělce, který ke své tvořivosti musel vynikat nejen nadáním, ale také odvahou – a odvahou, tu přece nelze připustit.

Časy se změnily. Nastupovaly nové kádry. Znárodněný intelekt dostal vládní středisko, stal se jím zámek na Dobříši. Zde se rodila z partajních plev nová odrůda spisovatelů, děldopů a děldopek. Ubožáci, kteří nebyli schopni po léta rozeznávat pravdu od lži, zlo a krutost od práva, se najednou začli tvářit, že prohlédli. Zatím jim však nešlo o nic jiného než o kamufláž včerejška, kdy lež byla jejich bernou mincí. Později se tato mince stala pro mnohé tvrdou valutou. Tito lidé se dnes potloukají po politickém exilu, přednáší na univerzitách a opět se pokoušejí sloužit. Otázka je ovšem, komu. Před časem chtěli strhnout celý národ do temnot a zčásti se jim to podařilo. Oni to byli, kteří vyzývali Stalina a hanobili všechno české a slovenské. Oni to byli, kteří vyzývali, aby se udávalo. Oni to byli, kteří učili děti udávat vlastní rodiče. . .

... Kde byli všichni ti děldopové a děldopy z Dobříše? Nebylo jejich povinností odkrývat rudý fašismus? Nikoliv, tehdy ještě měli jiné úkoly. Někteří z nich dokonce dosáhli takové důvěry vládnoucí třídy, že pracovali jako dopisovatelé v různých hlavních městech kapitalistického světa. Psali o bídě a zoufalství lidí a jejich vykofistování v krutých buržoazních poměrech ve Spojených státech, ve Francii, v západním Německu, Anglii a tak dále. Dnes běhají po Picadelly, Broadwayi a učí na amerických univerzitách. Stali se z nich profesori politických věd, odborníci na střední Evropu a přesvědčují svoje naivní posluchače o své dokonalosti a o jediné možné cestě, jak zachránit svět. Oni jsou jediní, kteří mají recept, jak na to. Konečně měli jej přece vždycky. Někteří z nich přednášejí také slovanskou literaturu, samozřejmě že ne tu reálsocialistickou. Ale nenechme se mýlit – myslí na ni. Nedělejme si proto nikdo žádné iluze. . .

Jaký je rozdíl mezi "Arijským bojem" z doby Protektorátu a "Tvorbou" z let po Únoru? Mohou to dnes soudruzi reformisté vysvětlit? Když nijak jinak, tedy jistě alespoň konstatováním, že my, "studentoválečníci", jak nás s oblibou mnozí z nich nazývají, nemáme vůbec ponětí o tom, co se vlastně v Československu děje. Tito soudruzi žili v době inflace mravních a politic-

kých hodnot, neschopní objevů i nových myšlenek. Jejich bezpáteřnost nebyla však v rozporu s móresy revoluční doby. Činnost těchto koryfeů ubohosti vyvrcholila v komunismu s lidskou tvář. Již řadu let se pokoušejí ovládnout politický exil, normalizovat jej podle svých představ. Stačí se jen začíst do novinářských výplodů těchto včerejších šířitelů politického temna a dnes zapřísaňlých reformistů, abychom si jasně uvědomili, kdo tito lidé ve skutečnosti jsou.

Nemohu souhlasit s tím, aby se tito lidé představovali jako budoucí osvoboditelé národa, z něhož jsem vyšel. Nechci také, a myslím, že se mnou souhlasí každý čestný a slušný politický emigrant a rozhodně každý politický vězeň, aby tito lidé dnes mluvili o svobodě a demokracii v Československu, pro kterou měli ještě včera slova realsocialistického opovržení. Tito jedinci jsou produktem doby, léta trvajících úpadku mravního a politického. Jejich včerejší levičáctví má být pro politický exil dokladem jejich jedinečnosti a hodnot v porovnání s těmi, kteří nikdy nepropadli tomuto rozkladu. Tito lidé si dnes v zahraničí přivlastňují úlohu vůdců a pověřenců lidu a my ostatní jsme jim jen na posmích.

... Vzpomínám též na onu dobu, kdy nositelé nového řádu likvidovali všechny ty, kteří se jako charakterní jedinci byli jen nepatrně provinili v minulosti. Byla to doba, kdy kostely byly plné konfidentů. Kláštery ničeny, řádové sestry vystaveny brutalitě nositelů nového řádu, z nichž někteří dnes patří k tak zvané emigraci reformistů. Mniši a řádové sestry byli nahnáni na nucenou práci a církevní majetek zabaven. Pracující třída však z tohoto zabaveného majetku nic neměla. Byl rozkraden těmi, kteří se rozhodli vést pracující na cestě k budování komunismu. Podobně skončil také majetek zabavený odsunutému sudetoněmeckému obyvatelstvu. Kde je dnes tento majetek? Je jeho spolumajitelem pracující třída? Tento majetek představoval miliardové hodnoty. V jednom časovém úseku se odhadoval na 84 miliard korun. To ovšem bylo už v době, kdy jeho značná část zmizela v nenávratnu. A co uranová ruda? Vlaky kvalitní smolky denně mířily na východ, a za jakou cenu?

Kde jsou ty hodnoty, které patřily národům Československa? Kde je tento obrovský majetek. Ti, kteří se dnes potloukají v politickém exilu, byli tehdy zuřivými dialektiky a nesou tudíž vinu za tyto obrovské krádeže národního majetku, jehož cena jde do miliard dolarů. Tito lidé, ať si dnes říkají jak chtějí, nesou zodpovědnost za zřizování táborů nucené práce. Připomeňme si v této souvislosti tábory na Jáchymovsku, Sokolovsku, ale také hrůzný tábor na Mořině, kde vězni pracovali v podmínkách tak krutých, že Buchenwald nebo Mauthausen byly proti tomu učňovskými tábory.

... Distančujeme se od těch, kteří si "upravují vztah" s komunistickým režimem v Československu, aniž toho vyžadují zákony hostitelské země. Distančujeme se od těch, kteří opět slouží našemu nepříteli tím, že si upravují poměr a stávají se tak vědomými agenty komunistické policie. Proto jsme neodešli, proto netrpěli nevinné oběti v koncentracích a komunistických kriminálech.

*Z projevu k bývalým politickým vězňům u příležitosti
38. výročí zániku československé demokracie.*

JAN J. NĚMEC

Provokace bývalých komunistů:
ZNEUŽITÍ PAMÁTKY JANA PALACHA
(Pozadí kultu soudruha Šimečky)

Proti Šimečkově jednostranné a ideově okleštěné brožuře »Obnovení pořádku« se ozvala řada realistických kritiků (např. Miroslav Novák ze ženevské univerzity ve Svědectví či ve Zpravodaji). Stejně tak byly odsouzeny některé jeho články negativně reagující na americkou politiku či nekvalifikovaně kritizující významné dílo prof. Václava Černého (IV. díl jeho Paměti). Kritika, kterou režim mohl zneužít proti tomuto velkému patriarchu české literární vědy.

K překvapení demokratického exilu jsme se dověděli: Výbor pro podporu hnutí Charta 77 v Paříži udělil Milanu Šimečkovi Palachovu cenu za rok 1986, »zejména za jeho knihu Obnovení pořádku«. Brožuru Obnovení pořádku vydal Index v Kolíně nad Rýnem již v roce 1979. Palachova cena je dotována 50 tisíci francouzských franků a plným právem ji obdrželi v přechozích letech dramatik Václav Havel a filozof Ladislav Hejdlánek.

Šimečkova brožura Obnovení pořádku se stala v exilovém tisku spornou pro různé komunistické propagační pasáže. Např. pro tuto pasáž, otištěnou na str. 44-45:

»Ve větší míře ovšem na mě působila skutečnost, že členy komunistické strany byli téměř všichni ti příslušníci obdivuhodné a tvůrčí generace z období mezi dvěma válkami. Byla to zcela jistě československá zvláštnost, že všichni spisovatelé, které jsme obdivovali, básníci, které jsme milovali, vzdělanci s celonárodní autoritou, byli buď členy komunistické strany nebo ji aspoň podporovali. Mimo tento proud stáli jen jednotlivci, ale i ti chovali respekt k rozmanitě aktivitě komunistické generace. A pak, tato komunistická generace s oblibou přenechávala následující generaci své víry a nezlomená přesvědčení a své pochybnosti si nechávala pro sebe.

Nejvíce mě však do strany lákala potřeba být s lidmi, kteří ji v mém okolí bezprostředně představovali.«

Propagandistické tvrzení, že to byla čs. zvláštnost, že »Všichni spisovatelé, básníci . . . vzdělanci s celonárodní autoritou byli buď členy KSČ, nebo ji podporovali . . . « mohl s. Šimečka stejně otisknout v Praze v době stalinových procesů s opoziční inteligencí v padesátých letech, či dnes v éře Gustáva Husáka. Je to buď otázka kvocientu inteligence, nebo záměrná "neznalost", či nadiktovaný úkol. Šimečka prostě vygumoval osobnosti s celonárodní autoritou, jako byli rektori prof. Arne Novák, prof. Josef Pekař nebo ministr-historik Kamil Krofta, filozofové Emanuel Rádl, Jan Patočka, prof. Václav Černý či sám prezident republiky Tomáš G. Masaryk. Ze spisovatelů, kteří ostře kritizovali komunismus, stačí uvést Karla Čapka, autora významného eseje

»Proč nejsem komunistou«, Ferdinanda Peroutku, Josefa Knapa, Rudolfa Medka, Jana Zahradníčka, Jana Čepa, Jaroslava Durycha, autora výrazné kritické analýzy komunistické literatury »Estetika proletariátu«, Jakuba Demla, Františka Langra (»Jízdní hlídka«) či mučedníka z Dachau Alfréda Fuchse. To je jen zlomek výběru. Šimečka také »zapomněl«, že v letech 1928/29 vystoupili, nebo byli vyloučeni z KSČ: nejvýznamnější její spisovatelé (Seifert, Halas, Nezval, Majerová a další).

Z mládeže bychom mohli uvést v Ruzyni 17. listopadu 1939 popravené představitele vysokoškolských studentů, kteří jako první spolu s mladým docentem dr. Josefem Matouškem »položili svůj život na oltář národa« (citát dr. Milady Horákové, kterou 13 let později popravili komunisté). Mezi popravenými funkcionáři studentů nebyl nikdo členem KSČ. Byli to příslušníci republikánské (agrární) strany, lidovci, národní socialisté, sociální a národní demokraté. O vlivu profesorů z teologických fakult na mladou generaci (npř. skauty) pochopitelně soudruh Šimečka nic neví. Neslyšel asi nikdy jména kardinálů Kašpara, Berana, Trochty či dnes již téměř devadesátiletého pražského arcibiskupa Františka Tomáška. Psaní o pozdějším "psychodramatu" a proměnách socialismu jsou málo přesvědčivé. Nedíváme se proto nenávisným attackám s. Šimečky na Paměti prof. Černého atd. Za "politickou provokaci" označili někteří bývalí politici vězňové stalinismu udělení Palachovy ceny právě s. Šimečkovi. Souhlasíme. Je to zneužití památky Jana Palacha. Bývali exkomunisté v exilu jako na povel začali udělovat Šimečkovým pracím honosné tituly, uznání a pod.

JAN ŠTÝRSKÝ (Videa)

MEGALOMANIE

V půli ledna 1987 byla zahraničním novinářům zaslána zpráva Charty 77. Mluví se v ní, že Charta není politickou formací . . . ale »via facti určitou politickou silou, která zasahuje do širších politických souvislostí«. Jsou prý to i souvislosti mezinárodní. Je možné, že v počáteční éře Charty, kdy se tam skvěla jména jako prof. Jan Patočka či prof. dr. Růžena Vacková (vězeňkyně nacistických i komunistických koncentráků – nacisté ji vyvraždili rodinu a komunisté ji mučili a věznilí plných šestnáct let) se touto silou mohla stát. V této prvotní éře měla Charta možnost stát se reálnou *silou morální a ideovou* a mohla skutečně sehrát roli relevantního politického partnera komunistické diktatury. Dnes, kdy se do jejího čela "prokádrali" lidé se stalinistickou minulostí a poskvřenýma rukama, nemůže být Charty partnerem *nikoho*, protože se v ní vzájemně oslavují bývalí členové ÚV KSČ a lidé z vojensko-politických organizací, po obou stranách ostnatých drátů a minových polí.

Uznáváme, že je tam i dnes několik slušných lidí svedených falešnou propagandou a neinformovaností. Ukazují to už i názory na stranu Zelených, kterou doporučila komunistická strana Německé spolkové republiky ve volbách svým členům, poněvadž KSN nekandidovala do spolkového parlamentu. KSN je známá svou prosovětskou linií. To jsou ovšem fakta, která byla možno si přečíst i v čs. tisku a slyšet v rozhlase. Zásadně nemáme negativní poměr k Chartě, ale rozhodně k minulosti jejích komunistických mluvčích!

»Celé prohlášení Charty by nám bylo nanejvýš k smíchu« – prohlásili mnozí političtí vězňové, »kdyby se tam neobjevovala megalomanská frazeologie diskreditující celý český národ.« (Slováci zde ve velké většině stojí stranou.) V Prohlášení datovaném v Praze 6. ledna je např. zdůrazněno: »Jako jediná známější a veřejně vystupující pospolitost v naší zemi, která není řízena centrální mocí, jeví se Charta zvenčí jako alternativa k ní.« To je známá propagandistická lež, kterou mohli také lehce vyrobit aktivisté z Ústavu tzv. vědeckého ateismu. Neoddiskutovatelnou a doložitelnou pravdou je, že jediná známější a veřejně vystupující pospolitost, která není řízena centrální mocí v českých zemích, ale i na Slovensku, je katolická církev, evangelici a věřící vůbec. Soudruzi z Charty, neslyšeli jste nikdy o 150 tisících věřících na Velehradě a asi 200 tisících v Levoči? Soudruzi, zůstaňte si na svém marxistickém písečku a vyřizujte si dále účty s těmi, kteří dnes sedí na vašich místech, ale nezneužívejte jména "české pospolitosti"! Tak jako nejsou promlčeny zločiny nacismu, stejně nejsou a nebudou promlčeny zločiny stalinismu!

JAN BENEŠ

SNÍDANĚ V PACIFIC GROVE

Pokud jde o Albánce, tak ten měl modrou pletenou čepičku, ve které mohl snadno vystupovat jako ukázkový sansculot, případně jako zběh z německé ponorky, podle toho, jaký film byste právě chtěli točit. Jinak se o něm vědělo, že za mlada, ale to bylo viditelně hodně dávno, i když Albánec vypadal pořád dobře, býval osobním strážcem Trockého. Tady se to projevovalo tím, že pil mexické kafe, což je právě jen obdoba irského kafe, a jinak přesně jen to, čemu se v Podolí říkávalo kafe se šutrem. Až na to, že v Podolí se ten šutr nepříkrýval kopcem šlehačky.

Řek vypadal semitsky a rozplácle, i když to byla rozpláclost jaksi velkolepá a mohutná, rozložitá a rtuťovitě živá. Kouřil mohutnou lulku a přetékající tělo bylo vecpáno do mokrého námořnického dvouřadáčku, opatřeného znakem jakéhosi golfového klubu na kapsičce. Řek byl totiž kapitalista, třebaže to dosud nedotáhl na kapitalistu Onasisova formátu. Protože měl potíže s tlakem, pil minerálku.

Bylo půl desáté odpoledne a mezi Řekem a Albánecem stály na stolečku šachy a Viktor přinášel Albánci další mexické kafe a Řekovi další minerálku značky Calistoga. Viktor měl krafasy, košili s rozhalenkou, číšnické nohy s křečovými žilami a hipífský vlas i vous. Vlas narušovala značně pokročilá pleš. Na bosých nohou mu palčaly o paty vietnamky.

Hráčům kibicoval Bamza, ne ten řidič tanku ze Škvoreckého, ale údajně Kurd, který prý býval kdysi v Bagdádu soudcem. Momentálně se v Americe živil sekáním trávníků a výrobou tajemného hnojiva na růže. To hnojivo vyráběl společně s bývalým vicemarsálem peruánského letectva, ale ten dneska nepřišel, protože ležel s chřipkou. A Bamza nemohl dneska sekát, protože přelo.

V té chvíli vstoupila do lokálu Barborka. Zavlála pršákem a šátkem, který si sundávala s hlavy. V ruce měla opletanou čtyřlitrovku s černým nápisem TINTO. V tomto lokále se kávovalo a pilo mezinárodně, především však latinsky, a TINTO je španělské burgundské, které, ke své škodě, Bušek z Velhartic ani král Karel neměli šanci okusit.

»Barborka je na dnešek dobře zásobená,« zabujařel Řek a ukázal lulkou na flašku. Druhou rukou se pokusil táhnout střílcem.

Albánec mu tu ruku jemně zadržel:

»Můj tah,« zašeptal.

Kurd Bamza, co býval v Bagdádu soudcem, zavrtěl Řekovi před obličejem prstem:

»Jeho tah, jeho tah,« a pak ukázal tím prstem na Albánce.

»Ach promiň, kamaráde, promiň, můj starý příteli,« zašuměl Řek, »to zjev madame Barbory mne tak okouznil, že jsem měl za to, že jsem na tahu.«

Barborka postavila láhev na zem k ledniče a konečně se zbavila pršáku i šátku a pověsila je na věšák ve skřínce mezi ledničkou a kávovarem.

»Když je den jako dnes, musí si člověk přinést slunce v láhvi,« řekla.

»Moje řeč, Barborko,« zašermoval Řek lulkou, »jen aby byl galon slunce na den jako je dnes dost!«

Barborka se usmála a zasvítily zuby v šedivé tváři.

Albánec táhl koněm a Kurd to komentoval zdvižením ukazováčku:

»Oj!«

Řek kontroval střílcem a ohlásil garde. Pronášel přitom projev o přednostech slunce a slunce v láhvích pak zvláště, které samozřejmě nedosahovaly předností Barborky. Barborka byla totiž majitelka lokálu.

Viktor sebral hráčům prázdné hrníčky a sklínky a doplčal se na vietnameckých k našemu stolku.

»Všecko v pořádku?«, zeptal se.

Odsouhlasil jsem to a požádal ještě o jedno dvojité espresso a nerafinovaný cukr k němu.

»Žádný citron?«

Ne, nepřál jsem si žádný citron, i když černé kafe s citronem patřovalo na šachtě Kooh-I-noor II k lahůdkovým stavákům, které pomáhaly člověku přečkat sychtu.

»Tohle kafe musíš milovat, co?« navázal pak Viktor.

Odsouhlasil jsem to taky. Zapřít jsem to ostatně nemohl. Dával jsem si tu dvě dvojité každé ráno, a když mi vyšel čas, tak další dvě každé odpoledne. Na rozdíl od Řeka mám tlak nízký. Byli bychom na tohle téma s Viktorem

zjistě pokračovali, ale z nožičství vedle přišla pokladní a nechala si udělat pro sebe a pro šéfa dvě kapuccina – přes ulici. Viktor se doplácel ke kávovaru a poptal se, jak jdou nožičům obchody.

Pokladní prohlásila, že to jde a požádala ještě o čokoládovou sušenku, kterou jí Viktor podal v ubrousku ze zásobníku na pultu.

Dělal nejlepší kafe ve městě a druhé nejlepší na světě. Nejlepší kafe na světě je totiž v Laganu. Prý to dělá místní voda. Viktorovo kafe bylo zas kvalitní proto, že nikdy nezapomenul propláchnout sítko, než nabral na novou kávu.

Řek ohlásil šach, ale v příštím okamžiku přišel o šachující dámu výměnou za koně a prohlásil, že v téhle situaci se slušný šachista vzdává. Chystal se položit svého krále, ale Škipetar mu v tom zabránil a zatímco Kurd jemně plácal rukama bývalého soudce, Albánc vzal Řekova střelce a dal sám sobě mat.

»Slušný šachista to hraje takhle!«

Pak zase figurky vrátil do původní polohy.

»Ještě jednou?«, zeptal se.

Albánc přisvědčil a zatímco Řek otáčel šachovnici a stavěl figurky, projel Škipetar prsty za okrajem své sansculotské čepičky. Konečně nahmátl, co chtěl, a vytáhl to. Byly to cigaretové papírky, a z kapsy vydoloval hrstečku tabáku. Kurd mu sice nabízel Kentku, ale Albánc to mávnutím ruky odmítl.

»Dovolíš, abych ti postavil figurky, můj starý příteli?«, chtěl vědět Řek.

Starý přítel dovolil a soudce z Bagdádu už čekal se sirkami v ruce, až své baleniko ukončí a oblízne, aby mu připálil.

Došel jsem si k pultu pro noviny.

Barborka už měla čtyřlitrkovku otevřenou a nalávala si na kávovém pultiku do skleničky. Pokladní z nožičství sebrala dva plastické pohárky a odklepala na vysokých podpatcích ven.

»Vezmeš si to kafe tady?« Viktor mi postavil dvojité espresso na pultik.

Přikývl jsem a vybral si z misky dva pytlíky s nerafinovaným cukrem. Viktor mě pozoroval.

»S tím hnědým je to lepší!«, vysvětlil jsem mu.

»Jen si posluž,« povídá. »Já kafe nepiju.«

Barborka mezitím nalila druhou skleničku a společně je s Viktorem do sebe obrátili, než jsem si stačil donést kávu ke stolku. Měl jsem ještě tak pět až sedm minut, než budu musít zpátky do práce. Zběžně jsem mrkl do novin, přečetl si horoskop, hvězdy mi podle toho listu ukazovaly dnes nadmíru příznivé postavení, a naspal cukr do kávy. Hnědý cukr dodával nápoji mírně karamelovou příchuť. Řek se opět pokusil provést na šachovnici nějaký figl a opět ho z něj Albánc s Kurdem usvědčili na místě.

»Hlídat toho Trockýho jak tu šachovnici,« komentovala to Barborka od ledničky . . .

»Letos by mu bylo už stoosm,« pronesl Albánc.

»Doufám, že se nezlobíš?«, chtěla vědět Barborka a Albánc prohlásil, že ne, že se nezlobí, že je mu to jedno.

Řek se pustil do vyprávění o občanské válce v Řecku. Měl to štěstí, že bojoval na té straně, která to vyhrála. Dopil jsem kávu a šel k pultu zaplatit. Do koňakové skleničky vedle pokladny jsem hodil tuzér a na pult položil tři bucky. Viktor si pro ně došel a uložil je do šuplíku pokladny.

»Dík,« řekl.

»Já děkuju za dobrý kafe,« odpověděl jsem.

»Ať máš hezkej den,« popřál mi.

»Budu se snažit,« slíbil jsem mu, za dvě minuty jsem měl zařezávat.

Viktor obešel pultik a šel si k mému stolku pro prázdný hrníček a pro noviny. Barborka už měla, všimnul jsem si, skleničku opět naplněnou sluncem typu TINTO.

»Poslyš,« zastavil se u mne Viktor, když dával hrnek zepředu na pult, »kdo byl ten Trocký? Nějakej mafián, ne?«

»Něco takovýho,« povídám. »Ruskej žid, myslím, že z Oděsy, nevěřil na Boha a cara a dělal revoluci. Pak ho zabíli sekyrkou.«

Viktor mezitím obešel pult a začal vymývat hrnek od mé kávy.

»To se jednomu nevyplatí, že jo?« Zavrtěl hlavou. »Sekyrkou?«

»Příkýv! jsem.

»Tak ještě jednou Ď !«, povídám.

Barborka od lednice zvedla na pozdrav skleničku.

KNIŽNÍ RECENZE

Znovu o hovorech s Janem Masarykem

Těsně před vánocemi byl knižní trh celé rozsáhlé německy mluvící jazykové oblasti překvapen pozoruhodným dílem. Jeho autorem je izraelský diplomat Avigdor Dagan a kniha se jmenuje Gespräche mit Jan Masaryk. Většina z nás si uvědomí, že tu knihu zná, třeba i jen z doslechu. Ano, jsou to Hovory s Janem Masarykem od Viktora Fischla, které vyšly v exilu již ve třech různých vydáních. Nyní Viktor Fischl pod svým novým jménem, které začal používat jako izraelský diplomat, Avigdor Dagan, sám přeložil svůj původní český text do němčiny a rozšířil a upravil jej pro německého čtenáře. Významnou úvodní rozsáhlou studií o tragické osobnosti ministra zahraničí Jana Masaryka napsal k Daganově knize prezident exilového PEN-klubu dr. Rudolf Stroebinger.

Dagan tímto překladem se postavil do velké řady českých bilingvistů Otto Frant. Bablera, Pavla Eisnera a Alfreda Fuchse. I z německého překladu zaznívá důvěrný vztah Fischla k Janu Masarykovi z londýnského exilu v době druhé světové války.

Zahleďme se krátce do nevěštní historie této vzácné knihy.

První skromné vydání vyšlo v první půli roku 1952 v Tel Avivu a bylo záhy rozebráno. Druhé vydání vyšlo pak o něco později v Chicagu v knižnici Kruhu přátel československé knihy se zasvěceným úvodem Josefa Falty a v grafické úpravě A. L. Nehasila.

Třetí – mnichovské vydání Fischlových vzpomínek na rozhovory s Janem Masarykem bylo podstatně rozšířeno o některé skutečnosti, které musel autor na počátku padesátých let z prvních dvou vydání vypustit, aby neohrozil některé osoby, které v té době žily ještě v Československu. Na rozdíl od dřívějších začíná třetí vydání rozhovorů s Janem Masarykem nově připojenou kapitolou, nazvanou prostě »První setkání«, v níž Fischl popisuje své seznámení s Janem Masarykem a zachycuje určité významné aspekty od jara 1939, kdy Jan Masaryk působil na československém velvyslanectví v Londýně. Rovněž nově připojená je i závěrečná kapitola »Poslední rozhovor«. Na rozdíl od druhého vydání chybí obrazová dokumentace.

Fischlova kniha je významná především tím, s jakou bravurní lehkostí a bezprostředností dovedl zachytit lidskou tvář Jana Masaryka v jeho velikosti i v jeho slabých chvílích. Když čteme myšlenky Jana Masaryka o demokracii, svobodě, o mravních hodnotách i o židovství, tak osobitě formulované, zdá se, jako bychom slyšeli hovořit Jana Masaryka samotného. Jeho soudy o komunismu jsou dnes stejně aktuální, jako když je formuloval během druhé světové války či těsně před únorem. Jeho sarkastický pohled na některé pohlavary komunismu té doby má i dnes trvalou platnost. Nabízí se často při čtení srovnání s Čapkovými Hovory s TGM a skutečně najdeme zde mnoho společného – i když Čapkovy rozhovory s Tomášem G. Masarykem byly rozhovory se státníkem a filozofem, stojícím již na prahu věčnosti, a rozhovory s Janem Masarykem byly rozhovory s politikem stojícím uprostřed dramatických bojů o zítřek národa.

Věnoval jsem trochu více pozornosti třetímu vydání, protože tvoří základ německé edice, vydané ve vkusné grafické úpravě nakladatelstvím Thule-Verlag v Kolíně nad Rýnem. Grafickou úpravu knihy s obrazem Jana Masaryka provedla Ingrid Lemkeová. Obsáhlý referát o knize uveřejnil deník Die Welt.

Německé vydání Fischlova díla dosáhlo velkého uznání v knižní anketě Svobodné Evropy.

Kapitola o Viktoru Fischlovi, královéhradeckém rodáku, básníku, spisovateli a politickém esejistovi, by daleko přesáhla rozsah této recenze. Letos v červnu bude Viktoru Fischlovi 75 let. K jeho neznámějším knihám patří básnické sbírky: Evropské žalmy, Kniha noci, Hebrejské melodie, Dům u tří houslí. Z významných próz je nutno uvést: Kuropění, Hrací hodiny, Píseň o litosti. V březnu tr. vyšla v curyšském Polygonu další jeho kniha »Všichni moji strýčkové«, ilustrovaná Janem Kristoforim. ANT. KRATOCHVIL

Nová Solženicynova trilogie

Současným bestsellerem knižního trhu celé německé jazykové oblasti se stává románový cyklus nositele Nobelovy ceny za literaturu z roku 1970 Alexandra Solženicyna. Cyklus má název podle prvního svazku Das rote Rad (Rudé kolo). Další svazky jsou nazvány Zweiter Knoten (Druhý uzel) a známý "November sechzehn" (Listopad 1916). Dohromady tato trilogie, kterou ve vynikající grafické úpravě vydalo známé mnichovské nakladatelství Piper, má 1200 stran. Tryptych Rudé kolo tvoří mohutnou, dnes můžeme již říci historickou epopej z doby krátce před bolševickou revolucí a zrcadlí i začátek revolučního chaosu. Německé vydání dalo na sebe trochu čekat, ale zato má

vynikající dokladový aparát a vyčerpávající rejstřík, mapy atd.

Vraťme se však krátce ještě k trilogii Souostroví Gulag, které tvoří bezesporu s Rudým kolem vnitřní ideovou i tvarově estetickou symbiózu. Toto dílo, jako žádné před ním, dosáhlo v němčině v deseti letech téměř pětimilionového nákladu. My máme to štěstí, že Souostroví Gulag vyšlo i česky nezkráceně ve třech svazcích v curyšské Konfrontaci. Je rovněž téměř rozebráno. Přední francouzský literární vědec po přečtení prvního dílu Souostroví Gulag označil toto dílo za knihu století a bezesporu jí také je. Po vydání Souostroví Gulag – jak poznamenává literární časopis "Buch aktuell" – se Solženicyn na téměř deset let odmlčel. Vycházela především jen nová vydání Ivana Denisoviče. Zdálo se, že se plní předpovědi agentury TASS a Novosti, že na Západě Alexander Solženicyn upadne do zapomnutí a propadlístě dějin. Nová trilogie Rudé kolo zcela vyvrací předpověď sovětských propagandistů a jejich orgánů. Francouzský kritik Georges Nivat v časopise "L'Express" o novém díle Solženicynově napsal: »Je to opravdová dynamická encyklopedie ruského života před Říjnovou revolucí, hluboko pronikající portrét doby, ve kterém se zrcadlí a setkávají novodobé dějiny s humanitními idejemi a s historií lásky. Dnes je Solženicynovi téměř 70 let, ale jeho tvůrčí síla neochabla. Výsledkem těch deseti let odmlčení je dramaticky prokrvené románové dílo, které mohlo vzniknout jen hlubokou koncentrací na jeho osamoceném venkovském sídle ve Vermontu. Románový cyklus Rudé kolo má podle časopisu Buch aktuell obsáhnout celkem 8 svazků. Trvní trilogie, kterou máme v ruce, je velkým příslibem. Nikdy jsem nečetl literárně tak silnou, obsahově bohatou historií ruské revoluce v tak rozvětvené, ale přitom jasné symbioze lidských osudů. V různých vrstvách vystupují do popředí jednou otázky sociální, jindy kulturní, nebo náboženské či ryze ideologické. Rudé kolo bude bezesporně monumentálním eposem Ruska XX. století. K trilogii je připojen brilantní autorův doslov – ukazuje, že Solženicyn je esejistou, básníkem, romanopiscem a filozofem moderních ruských dějin.

Na závěr bych chtěl dodat, že na českém překladu Rudého kola se začíná již pracovat. A ještě jednu poznámku, zajímavou nejen pro literárního historika, ale i čtenáře: srovnání atmosféry doby rozpadu carského mocnářství a předrevolučního chaosu, jak je viděli čeští autoři František Langer, Josef Kopta např. v Třetí rotě, nebo Rudolf Medek ve slavné legionářské eposeji – pentaologii Anabase.

ANTONÍN KRATOCHVIL

Bocheňského » Úvod do filozofie«

Populární přístup či výklad filozofického myšlení je stále vzácnější. V současné době je tak zatížen různými "-ismy" a rozmělněn politologickými kategoriemi, že k integrátnímu, modernímu – to je současnému – pojetí filozofie je přístup stále komplikovanější. Pouze v SSSR a jeho satelitech je situace jednoduchá – tam existuje jediná, neomylná státní filozofie marxismu-leninismu jako uzavřený, strnulý systém. Tato filozofie byla a je ortodoxně spatřována ve věrném a doslovném lpění na sumě teoretických výsledků, jichž bylo v marxismu-leninismu dosaženo. Ruští marxisté v čele s Leninem spojili Hegelovu ideologii s ateistickými tendencemi západního materialismu. V SSSR je i dnešní dialektický materialismus aplikován ve všech oborech živo-

ta, ale o vlastní filozofické tvůrčí práci je zde těžko mluvit. Vyskytly se určité změny např. v souvislosti s kultem osobnosti a s ekonomickým vývojem. V podstatě jsou to změny okrajové a strnulý ortodoxní marxismus-leninismus zůstává stále zestátněnou filozofií. Zde nemá Gorbačov co říci.

Na Západě vyšla v minulém období řada knih vysvětlujících moderně, tedy s přihlédnutím k tzv. ekonomicko-technické revoluci, úvody do filozofie, přesněji: cesty k filozofickému myšlení. Většina těchto zpopularizovaných knih vznikla z univerzitních, ale i např. z rozhlasových přednášek. Zde můžeme uvést známý "Integrální humanismus" Jacquesa Maritaina, který vyšel v Československu poprvé po válce pod titulem "Křesťanský humanismus" v nakladatelství Vyšehrad v Praze a po druhé v roce 1967 nákladem Křesťanské akademie v Římě pod původním titulem "Integrální humanismus". Je to soubor přednášek, které přednesl Maritain na letních kursech v Santanderu. Nyní dostávají naši čtenáři v zahraničí další významnou publikaci prof. Josefa Marii Bocheňského, která vyšla jako 21. svazek edice Rozmluvy, kterou v Anglii vydává Alexander Tomský. Podle tiráže se dovidáme, že je to přetisk samizdatového překladu, který vyšel v Praze 1980, pořízený anonymním autorem či kolektivem autorů. Bocheňského kniha se jmenuje "Cesta k filozofickému myšlení" a zahrnuje deset přednášek, které autor přednesl v rozhlase v letech 1958–1959. Pro knižní vydání předcházela malá úprava, kterou pochopitelně každý rozhlasový program vyžaduje a potřebuje. První knižní vydání vyšlo ve známém Herderově vydavatelském domě v roce 1959 pod titulem "Wege zum philosophischen Denken". Výbornou grafickou úpravu českého vydání v edici Rozmluvy provedl Jan Brychta.

Bocheňki, který je polského původu a jehož žákem byl i český filozof a politolog Mikuláš Lobkowicz, působí především na univerzitách ve Švýcarsku a pohostinsky v Itálii. Ve vědeckém světě si získal uznání jako badatel v oblasti logických zákonů. Od řady svých současníků se Bocheňski odlišuje tím, že dovede lehce obtížné pojmy, disciplíny i zákony srozumitelně vysvětlit. Tím odbourává bariéru a otevírá modernímu člověku oči pro filozofickou spekulaci a její význam pro život. Tento Bocheňského princip nejlépe dokumentuje kniha "Cesta k filozofickému myšlení". Autor ji rozdělil do 10 drobných kapitol. V úvodu mezi jiným zdůrazňuje, že cílem knihy bylo zcela překvapivému čtenáři na několika problémech vysvětlit, co je to filozofie a jaký má význam pro náš denní život. Bocheňski připouští, že stanovisko, které v knize zastává, je ryze subjektivní. Filozofie je pro něho cestou k poznání pravdy. Jako např. fyzik v pohybu těles nebo historik v činech lidí vyhledává určitý řád a snaží se jej vysvětlit, podobně postupuje i filozof. V nejrozmanitějším rejci soustav, směrů a domněnek hledá určitou zákonitost a snaží se tedy vystihnout objektivní zákony myšlení. Tyto zákony se dají pochopit pouze v rozhovorech o pravdě. V rozhovoru se musí pokusit člověk proniknout k určité syntéze, k jednotě, k filozofii perennis. Je-li člověk věřící, píše Bocheňski, může si také položit otázku, zda existuje něco nad filozofii a dochází k poznání Boha, který i v různých náboženských soustavách není popřen, nýbrž se stane jen plnějším a živějším. Podrobnější analýzy nejrůznějších otázek od pojmu člověka až k plnému poznání pravdy se nedají v krátké recenzi Bocheňského knihy zachytit. Je to filozofická kniha nejen užitečná, ale i poutavě psaná.

ANTONÍN KRATOCHVIL

Podstata člověka

Šestý svazek mezinárodní ediční řady "Integrální antropologie", vydávané v Mnichově prof. Karlem Máchou, byl tentokrát vyhrazen především českým autorům. U příležitosti šedesátin římského teologa a filozofa prof. Dr. Karla Vrány, rektora papežského kollegia "Nepomucenum", si podalí ruce vědci a spisovatelé velmi různé teoretické provenience, spojeni jedinou myšlenkou: uctít dílo významného filozofa a teologa, především však dobrého člověka. Vydavatel knihy, bývalý děkan Karlovy univerzity, prof. Mácha, našel pro ni název "Podstata člověka" a poskytl tím možnost volného, tématicky nepodvázaného přístupu, jehož jedinou podmínkou se stala kvalifikace, mimořádná kvalifikace každého spoluautora.

V anglicky psané stati "Kulturní rysy evropského člověka" se zabývá prof. Mikuláš Lobkowicz, rektor Katolické univerzity v Eichstättu, otázkou obecné charakteristiky naší současné kultury. Profesor římské univerzity "Gregoriana", Tomáš Špidlík, jeden z nejvýznamnějších orientalistů naší doby, se věnuje otázce vztahu teorie a praxe v řecké patristice. Svůj příspěvek napsal francouzsky. Profesor Jan Milič Lochman, evangelický teolog na bavorské univerzitě, projednává ve své anglicky psané stati problémy vztahu církve k dnešnímu světu. Svého času komunistickou policií persekvaný profesor Branke Bošnjak, děkan filozofické fakulty v Záhřebu a organizátor každoročního mezinárodního filozofického symposia v Dubrovniku, se zamýšlí nad otázkou racionalismu v dnešním světě. Římská sociální etička Edda Ducci, profesorka řádové univerzity Santa Maria Assunta, přispěla ve své italské stati úvahou o rakouském filozofu Ferdinandu Ebnerovi. Francouzský jezuita Henri Crouzel, profesor univerzity v Toulouse, se podílí svou christologickou statí, týkající se českého křesťanského filozofa Origena. Ve svém španělsky psaném příspěvku se Daniel Cruz-Velez, profesor filozofie na univerzitě v Bogotě, soustřeďuje na "Metafyziku a teologii u Edmunda Husserla", rodáka z moravského Prostějova. Ukrajinská badatelka Sophia Senyková, která pracuje na papežském orientálním ústavě v Římě, uveřejnila ve sborníku objemnou stať o kořenech spirituality sv. Josafata Kuncovyče, ukrajinského křesťanského filozofa. Prof. Rio Preisner, filozof a germanista z americké státní university v Pensylvánii, nazval svůj článek o současné české kultuře lapidárně "Katakombální křesťanství". Německý evangelický teolog, do nedávna činný na univerzitě v Buenos Aires, Hans-Hartmut Schröder, výkladem o vztahu eschatologie a historické skutečnosti. Českokanadský sociolog z univerzity ve West Virginia, prof. Jiří Kolaja, připojil několik mimořádných a hlubokých myšlenek o poměru minulosti k přítomnosti; píše ovšem v angličtině. Profesor slavistiky ve Freiburgu (NSR), Antonín Měšťan, uveřejnil ve sborníku cennou poznámku "Prvky katolicismu v dějinách českého písemnictví Arne Nováka". Kulturní antropolog z téže univerzity, prof. Otakar Nahodil, přispěl statí "Od prapůvodních symbolů k počátkům náboženského písemnictví" - oba příspěvky jsou v němčině. Profesor italské univerzity v Janově, Václav Bělohradský, se ve své francouzsky psané úvaze soustředil na ideu světa ve filozofii Jana Patočky. Karel Skalický, profesor na římské lateránské univerzitě, nazval svoji anglicky psanou práci "Náboženství v moderním světě". Na závěr umožnil vydavatel - jako obvykle - debut jednomu ze svých žáků: v krásné, stylisticky vytříbené stati pojednává mladý rakouský filozof Stephan Kowarik (rodiče jsou české-

ho původu) o filozofii Blaise Pascala. Profesor Mácha uvedl sborník statí o díle Karla Vrány, nazvanou dle myšlenky Nového Zákona "Profunditas est homo" ("Jaká hloubka je člověk"). Sborník uvádí současně bibliografii Vránových prací a jeho německy a italsky psaný životopis. Bibliografie není bohužel úplná. Z česky psaných Vránových knih bych chtěl připomenout "Věda a bible o původu světa" a monografii "Teilhard de Chardin".

Máchův sborník "Podstata člověka" demonstruje názorným způsobem mezinárodnost i úroveň české exilové filozofie: ukazuje její mnohostranné vztahy k jiným kulturám. Čili všechno to, co dnes v Praze není možné . . . Jubilejní sborník věnovaný prof. Dr. Karlu Vránovi je dílo, ke kterému se budeme dozajista ještě častěji vracet. A nejen my. I mezinárodní ozvěna je už dnes překvapivá.

ANTONÍN KRATOCHVIL

ZAŠKRTLÍ JSME

A jak se dívám na proud vozidel, pohlcuje mě záplava vzpomínek. Dvaadvacet let v žaláři. Vytanuli mi oba staršínové Porfirio a Matanzas, jak vrážejí bajonety do těla Ernesta Díaze Madruga; Roberto López Chávez, jak umírá v kobce, sipá o vodu, a dozorcí mu močí na tvář a do lapajících úst; a také Boitel, kterému nedali napít po padesáti dnech hladovky, protože Castro si nepřál, aby přežil; ubohou Claru, Boitolovu matku, ztloukl poručík Abad na cimře Státní bezpečnosti jen za to, že se chtěla dozvědět, kde ji pohřbili syna. Vzpomínám na Carrióna, kterého stělili do nohy, jak žádal Jagueya, aby nestřelil, načež ho Jaguey nemilosrdně, s chladným srdcem, stělil do zad; a na oficíry, kteří vyhrožovali členům rodiny, aby se neopovážili zaplakat na pohřbu.

Vytanuly mi Estebita a Piri umírající v temnicích na biologické pokusy; a Diosdado Aquit, Chino Tan, Eddy Molina a nespočet dalších, co je povraždili na polích, v lomech, v barácích. Légie přízraků, nahých, zmračených posunují se a lezou mou myslí, a stovky mužů raněných a znetvořených při úděsných prohlídkách. Dynamit. (Valladares a s ním šest tisíc dalších vězňů žilo jistou dobu na elektricky propojených bednách s dynamitem pro případ, že by se "nepřítel" pokusil dobýt kubánskou věznici. - Pozn. překl.) Celý uzounkě jako zásuvky. Prsty Eduarda Capoteho usekané mačetou. Koncentráky, mučírny, zbité ženy; vojáci, kteří tlačí vězňům hlavy do tůně výkalů, pravidelné výprasky pro Eloye a Izaguirreho. Rozstřílená varlata Martina Pérezze. Robertcův pláč nad matkou.

A v samém středu téhle apokalyptické vize, v sedě popelavém prachu orgie mlácení a krve, mezi mukly sraženými k zemi, se zdvihá muž, kostlivec hladem vychrtlý, bělovlasý, s jasně modrýma očima, se srdcem překypujícím láskou, vzpíná ruce k neviditelným nebesům a prosí o milosrdenství pro své katy: »Odpusť jim, Otče, protože oni nevědí, co činí.« A dávka z kulometu mu rozervala hrud.

Z knihy *Armando Valladaresa: Against All Hope: The Prison Memoirs* (1986)

Přeložil Rio Preisner

V nedávném čísle časopisu "Society" vyšel například článek o "Alternativních životních stylech" (rozuměj: sexuálních úchylkách) od jistého Dr Jamese W. Raneyho, jehož próza přímo úpí pod břemenem profesionalismu a prestiže . . . Článek vyhláší "nový věk", totiž ten, v němž zrovna žijeme. Vyznačuje se, praví autor, zánikem rodiny "coby základní společenské jednotky" a stále obecnějším, dosud nevidaným prosazováním toho, čemu říká "sexuálně otevřené vztahy". Odjakživa včerejší, jako většina lidí jeho branže, objevuje cosi nového a revolučního ve věkovitých nefestech, dokonce v nejstarším řemesle světa.

Nedomnívejme se však, že navzdory bezostyšné světskosti – náboženství se chápe převážně jako duševní choroba nebo sociální neduh – by v časopise "Society" chyběl hlas církve. Jeho příkladný katolický přispěvatel je Robert Francoeur, přírodovědec a teolog, který už dlouho sní o množení lidstva s pomocí zkumavky jako posvátném grálu osvobození.

Francoeurovi a jemu podobným se nic na světě nejeví tak dokonale božské jako americký profesor sociologie, sledující lidský růst a naplnění a otevřené sexuální vztahy s pohlednou studentkou s příslušnou antikoncepční pilulkou, po několika hodinách potlačování neblahých sklonů k vyhraněné sexuální roli – civěním na pornografické filmy. V časopise "Society" píše Francoeur: »Doufejme, že za takových deset, dvacet a možná i více let Američané bez zábran přijmou naši sexualitu, takže už nebudeme muset používat nepokrytě sexuální filmů ve třídě.« Ale do té doby, vysvětluje v článku, studenti v jeho kursech na Fairleigh Dickinsonové univerzitě se budou muset povinně účastnit vikendových "dílů", jež nazývá "sexarama".

Začíná se mírně pornografickými vstupy – »osvěžující filmeček s táborovými naháči«, jak to líčí – a pak, patrně pro potěchu milovníků ovoce, nebo milovníků všemožných plodů mezi diváky, následuje krátké znázornění toho, »jak se oloupe a spořádá smyslný pomeranč«. Načež náš osvobozený teolog přejde k nejlastnějšímu: devět nekonečných hodin filmů o »rozličných druzích sexuality, masturbace mužů a žen; mužské a ženské homosexuality, s několika filmy o úchylnostech – sadomasochismu, bestialita (sic!) a podobné«. Po tomhle následuje »krátká diskuse s celou skupinou o tom, co je normální«, a protože pan Francoeur, nezapomeňme, je teolog – vše vrcholí úděsným závěrem, »komentářem z úst kněze«. –

George Gilder (v knize *Men and Marriage*)

Vybral a přeložil Rio Preisner

Lékaři by se neměli vyjadřovat o náboženství, zrovna tak jako i řezníci nejsou zrovna nejpovolanejšími soudci nad životem a smrtí.

Poznal jsem řadu osob, které se proslavily moudrými úsudky ve veřejných záležitostech a v poradních sborech, a které současně byly ovládnuty hloupými lokaji. Poznal jsem znamenité členy vlády, kteří se vyznamenávali bystrostí a vzděláním, kteří však tíhli k samým omezcům. Poznal jsem mužem nadmíru protřelé, kteří byli ustavičně podváděni. Znal jsem tři mocné ministry, kteří dovedli vést a řídit účetnictví celého království, ale neměli nejmenší ponětí o svých vlastních financích.

Jestliže bude přibývat knih a zákonů jako za posledních padesát let, obávám se, co z toho vzejde v budoucnosti; jestli se vůbec ještě najde člověk vskutku učený, nebo opravdový právník.

Rukopis veršů uložený ve skřínce a předkládaný pouze několika přátelům je jako žádoucí a obdivovaná panna; ale jakmile ho vytiskneš a vydáš, změní se v obyčejnou prostitutku, kterou si kdokoli může koupit za pár babek.

Zbývá nám ještě tak dost náboženství na to, abychom nenáviděli, ale ne dost, abychom milovali.

Kolikpak lidí by se přišlo podívat na člověka, který by prohlásil, že za pouhý pěták předvede obecnstvu, jak do soudku se střílným prachem hodí kus rozžhaveného železa, aniž dojde k výbuchu.

Jonathan Swift (1667–1745)
Vybral a přeložil Rio Preisner

SOUHRN KOLEKTIVNÍ MOUDROSTI (Výroky, které nelze zapomenout)

SCHVÁLENÁ DOPORUČENÍ PRO ČLENY »SKUPINY LISTY« (na shromáždění »Skupiny Listy«, konané ve dnech 6. a 7. března 1982 v Miláně – viz bulletin Skupiny Listy pro informaci spolupracovníků č.1, duben 1982).

- vydávat zvláštní, důvěrný bulletin pro omezený počet spolupracovníků Skupiny Listy.
- provést kampaň v souvislosti s procesy v ČSSR a kampaň spojenou s výročím intervence v Československu. K tomu využívat členů organizace Amnesty International.
- vyložit jakoukoliv součinnost spolupracovníků »Skupiny Listy« s problematickými a extremistickými seskupeními v exilu, jako jsou v současné době tzv. Československá federální rada; organizace Jana Tesaře; Čs. křesťanská demokracie; Čs. sdružení bývalých politických vězňů; Svaz čs. spolků ve Švýcarsku; Světový kongres Slováků.
Tyto organizace jsou kompromitující svým obsahovým zaměřením a některé z nich jsou infiltrovány Prahou.
- členové »Skupiny Listy« budou vlivově působit v ostatních exilových organizacích s cílem posílit pozice Skupiny se socialistickými stranami.
- prohlubovat spolupráci s Italskou komunistickou stranou
- veřejně nezvýrazňovat spojení a působení spolupracovníků »Skupiny Listy« ve Svobodné Evropě – RFE.

(To plně stačí, aby každý – i politicky negramotný – v exilu jasně prohlédl! Zajímavé je, že Rada svobodného Československa nepatří mezi "kompromitující organizace" a je tudíž pro "Skupinu Listy" zřejmě košer. Zato ale popravdy nevinných a političtí vězňové, to jsou ty nejčernější skvrny v jejich svědomí. – Pozn. redakce.)

... Československý svaz mládeže bude vychovávat charakterově pevně a mravně čisté lidi, naplněné národní hrdostí, obětavostí, smyslem pro kolektiv a úctou k národnímu vlastnictví, s uvědomělou kázní a s vědomím mezinárodní solidarity pracujících i s nesmířitelnou nenávistí proti imperialismu a podněcovatelům války. . .

Z projevu Zd. Hejzlara na slučovací konferenci 24.4.1949.
Mladá fronta, 24.4.1949

(Ty »charakterově pevně a mravně čisté« vychovance jsme pak dostatečně poznali v Ruzyni, na Mirově, v Jáchymově atd. – Pozn. redakce.)

* * *

... Tak bude uskutečňovat Československý svaz naděje našich velkých učitelů, naděje, které vyjádřil s. Ant. Zápotocký slovy: »Věřím, že z našeho mládežnického hnutí vyrostou a vstanou noví bojovníci, kteří dovedou dílo výstavby socialismu k vítěznému konci! . . .

Z téhož Hejzlarova projevu – Mladá fronta 24.4.1949

(Nu, noví "bojovníci" vstali, ale to by Zápotonda asi valil oči, kdyby je viděl!! – Pozn. redakce.)

* * *

Což nemluví stejně zřetelnou řečí, že Dějiny VKS(b) vyšly v nákladu 551.000 výtisků, Stalinovy spisy, jejichž vydávání dále pokračuje, v celkovém nákladu zatím 842.000 výtisků a spisy a projevy soudruha Gottwalda pouze za rok 1951 v mnoha set tisícovém nákladu? Ano, tato čísla ukazují bouřlivý růst uvědomění našich pracujících, jejich lásku k vlasti, k Sovětskému svazu, jejich lásku a úctu k dílu Stalinovu a Gottwaldovu.

Tato stále rostoucí péče o kulturu je umožněna právě tím, že naše velká a svorná rodina pracujících stále více vyrábí a zajišťuje tak další rozvoj mírového hospodářství a kultury, že v čele lidu jde KSČ a její předseda, prezident Klement Gottwald, že naším spojencem a ochráncem je země s největší vzdělaností a nepřemožitelné síly, Sovětský svaz, a že naším otcem a učitelem je největší tvůrčí duch naší epochy, moudrý Stalin.

Z projevu poslance Jiřího Pelikána (KSČ)

(Samozřejmě nikoliv v evropském parlamentě, nýbrž v Praze, v dubnu 1948! – Pozn. redakce.)

* * *

ZHOUBNÁ ÚLOHA PRAVICOVÝCH SOCIALISTŮ V ČSR

... i v období, kdy byl u nás kapitalismus poražen politicky a odstraněn hospodářsky, platí až do úplného vybudování socialismu a vítězství nad světovým imperialismem slova, jež napsal Stalin v roce 1927: »Není možno skon-

covat s kapitalismem, nebude-li v dělnickém hnutí skončováno se sociál-demokratismem.«

Boj proti uvědomělým a neuvědomělým zbytkům a projevům reformismu a sociáldemokratismu je proto vážným úkolem naší socialistické výstavby. Jejich naprostá a důsledná likvidace a tím úplné vítězství programu organizačních zásad a politiky komunistické strany v nejšířších masách naší dělnické třídy, proniknutí velikých myšlenek marxismu-leninismu do myšlení a života všeho našeho lidu, osvobodí jej od cizích nepřátelským vlivů minulosti a znásobí jeho síly k významným úkolům socialistické budoucnosti.

J.S.Hájek (Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1954)

* * *

JEDNOTOU K SOCIALISTICKÉMU ČESKOSLOVENSKU

Únorové události u nás ukázaly jasně převahu leninského typu strany zosobňované KSČ a ukázaly zároveň nám sociálním demokratům veliké nebezpečí, do něhož se strana dostala proto, že sice její vedení od roku 1945 správně vidělo a její uvědomělé členstvo správně cítilo, že doba je revoluční, ale nedokázalo vyvodit důsledky v přebudování organizační struktury na typ strany bolševické . . . Překonání těchto nedostatků umožní nám ve sjednoceném socialistickém táboře na podkladě leninské strany spinit to, k čemu nás naše socialistická tradice a uvědomění zavazuje — vybudovat socialistické Československo. . .

Dr. Jiří Hájek (Právo lidu, 20.4.1948)

(A tento výtečník hrál a snaží se i nadále hrát hlavní roli v Chartě 77 !! —

Pozn. redakce.)

* * *

ZA GOTTWALDA A ZA STALINA VPŘED!

Neodkládejte samopaly v pláči,
nepusťte smutkem z rukou pistole,
protože prohrát v našem boji — značí
zadržet komunismus nejmíň o sto let!

Ať v našich srdcích strážné ohně planou,
tak, jak nás tomu učil řadu let.
Na každou ránu odpovíme ranou!
Za Gottwalda a za Stalina vpřed!

Pavel Kohout, »Gottwald s námi«, Naše vojsko, 1953

* * *

KOŠILE MODRÉ, SRDCE RUDÁ

Když vyjdem na ulici slavit svátek míru,
dívám se s láskou po svých soudruzích.
Chlapci a dívky! Kolik v nich je síly,
co něhy a co pathosu je v nich!
Do jaké šířky prorůstá náš smích,
do jaké výše letí píseň hrdá,
když chodí po májových ulicích
košile modré, srdce rudá.

Pavel Kohout, Literární noviny č.40/1952, str.4

(Vpřed! Až do kapitalistické Vjdně, kde srdce rudé nyní v blahobytu dále bije. Košile modré zůstaly asi v Praze nebo leží dodnes někde na dně jednoho z četných kufrů. — Pozn. redakce.)

* * *

PRAVDU NEPORAZÍŠ

Kritika a sebekritika je hnací silou našeho života. Bez ní socialismus nelze vybudovat. Jedna věc je ovšem o kritice mluvit, druhá je kritiku provádět.

Jedním z nejpálčivějších úkolů je naučit lidi, aby nehubovali po straně, aby se nebáli vystoupit se svou stížností nebo návrhem na odstranění nedostatku na stranické, odborové nebo svazácké schůzi, a když ani tak nic nepořídí, aby se obrátili třeba až na naše nejvyšší státní a stranické orgány. Neboť mají-li pravdu a je-li cílem jejich kritiky pomoci republice, tak se nemusí bát ani čerta. V naší republice pravda neprohraje . . .

Jan Štern, Tvorba 1.3.1950

(Pravda sice neprohrála, ale skončila obyčejně na Borech, v Leopoldově, na Jáchymovsku atd. — Pozn. redakce.)

* * *

KSČ – USKUTEČŇOVATELKA ODVĚKÝCH SNŮ

. . . Dnešní boj za trvalý mír, k němuž nás po boku SSSR vede rodná komunistická strana, navazuje na nejmilejší přání nejlepších synů národa. Veliký praporečník míru, soudruh Stalin, vyzval lid všech zemí, aby vzal věc míru do svých rukou . . . Dnes se tyto sny uskutečňují v litém boji proti podpalovačům války, do něhož jdeme pod vedením KSČ po boku obrovské síly mírového tábora, schopného zabránit útočné válce s táboritskou tvrdostí.

Naše komunistická strana a s ní všechen lid je pravoplatným dědicem pokrokových tradic národní minulosti. . . Ideme dál, k nové, větší slávě, vpřed za štěstím našeho lidu, pod nepřemožitelným praporem Lenina a Stalina, vedeni presidentem Klementem Gottwaldem, vedeni rodnou stranou českého a

slovenského lidu. . . k vybudování všeho života společnosti na podkladě vědeckého socialismu a komunismu.

Jan Štern, Tvorba, 17.5.1951

(Rodná komunistická strana zplodila už tolik "nejlepších synů národa", že se jich musí nakonec vždy sama občas nějakým způsobem zbavit. — Pozn.red.)

Hyeny z Hlasu Ameriky, "Svobodné" Evropy a Vatikánu žehnají babičkám a vrahům. "Svobodná Evropa" nazývá zbabělé gangstery "bojovníky za svobodu" a Vatikán dává sloužit mše za své "mučedníky víry". Nelze se jim divit. Vatikánští farizejové, ketři žehnali Francovi, Mussolinimu a Hitlerovi, američtí imperialisté, kteří dnes vydávají právě Franca a esesmany za strážce atlantické civilizace, trumanovští vandalové v Koreji, ti ovšem dokážou nazvat i Malého, Mitysku, Plichtu, Drbołu a Pařila "mučedníky víry" . . .

Marně se snaží hyeny ze zahraničního rozhlasu snížit památku hrdinů . . . Nemohou zadržet vznešený krok nás — pracujících lidí, oni — gangsteři.

Jan Štern, Tvorba, 2.8.1951

(Stal se snad i pan Štern náhle mučedníkem rudé víry? — Pozn. redakce.)

Z D O M O V A

Výzva vídeňské mírové konferenci

Obracíme se na Vás a prosíme: »Pomozte nám!« Jsme v zoufalé a neřešitelné situaci a nevíme už, kam jinač se obrátit s voláním o pomoc. Jste naše jediná naděje. Voláme ze země, v níž svoboda i důstojnost člověka je pošlapána a lidské právo zcela opomíjeno. Náš případ je toho svědectvím do nebe volajícím. Jako zločinci se musíme skrývat, za blázny nás má už kdekdo. Náš boj se zlem a lží trvá už mnoho let. Trpíme především pro svou víru v Ježíše Krista. Stali jsme se nepohodlnými, neboť jsme nepokrytě bojovali proti všemu neřádu, lžím, podvodům, korupci a nespravedlnostem našeho státního zřízení. Prošli jsme vězením a také nucenou psychiatrickou léčbou jako nejnebezpečnější blázní. Pikantní na tom je, že primář Skula, který nám léčbu naordinoval, nás nikdy nevyšetřil, dokonce nás ani neviděl! Setkali jsme se s ním poprvé teprve u soudu, kde byl jako korunní svědek po naší více než roční nucené hospitalizaci na psychiatrii. Když jsme v roce 1977 podepsali Chartu a tak se stali veřejně jejimi signatáři, zuřivost úřadů dosáhla svého vrcholu. Porodila jsem dítě — chlapečka —, 5 dní po porodu nám ho odňali a jako "nesvéprávným" odnesli z porodnice. Dali ho do adopce ateistickým rodičům. Byly nám odňaty ostatní 4 děti a dány na "převýchovu" do dětského

domova. Stali jsme se blázny pro Krista. Všechno jsme přežili a překonali a odpouštíme těm, kteří nás takto po léta týrali. Bojíme se však vyjít z úkrytu, z anonymity, neboť nám hrozí další "nucená léčba". Před rokem jsme si podali žádost o vystěhování, protože jsme zde už nemohli dýchat. Jako odpověď nám přišla znovu pozvánka na léčení s upozorněním, že nedostavíme-li se, budeme k němu úředně donuceni. Nezákonnosti, na nichž se podepsali a jichž se dopustili vysoce postavení funkcionáři našeho města, jsou takového rozsahu, že při bližším šetření by museli být postaveni před soud. Proto nás chtějí raději odklidit a máme důvodné obavy, že bychom se z nucené psychiatrické léčby už nikdy nevrátili. Zažili jsme až příliš dobře účinky takového léčení, když jsme se po více než ročním pobytu na psychiatrii vrátili domů – zcela apatičtí, neschopní chodit, natož pak myslet a jednat. Trvalo to dlouho, než jsme se dostali z nejhoršího a byli tak schopni bojovat o svá lidská práva.

Prosíme naléhavě, pomozte nám, abychom mohli odejít ze země, která k nám byla tak nehostinná a kde jsme prožili nepředstavitelné utrpení. Zoufale voláme o pomoc: »Nedopusťte, aby s námi zacházeli jako s blázny, prosíme, umožněte nám odejít, abychom mohli začít žít beze strachu a konat svou práci plni tvůrčí energie.«
Děkujeme Vám. KOŘÍNKOVI

Z projevů papeže Jana Pavla II. během jeho návštěvy v Německé Spolkové Republice začátkem května tohoto roku:

... »Aby se mohlo čelit všem těm novým formám antisemitismu, rasismu a novopohanskému pronásledování víry, k tomu patří také bdělost, odvážné slovo a jasný příklad.« ... (Kolín n. Rýnem, 1.5.87)

... »Lidstvo musí usilovat o mezinárodní dorozumění, postupné odstranění všech zbraní hromadného ničení a společnou snahu všech národů o světový mír a spravedlnost.« ... (Kevelaer, 3.5.87)

... »Diktátorská opatření nemohou zodpovědět zásadní, dosud otevřené otázky, nemohou odstranit oprávněné stížnosti a žaloby, nemohou dát životnímu společenství potřebný pořádek a spravedlnost.« ... (Speyer, 4.5.87)

»Ekumenický plamen se nesmí proměnit v popel.« ... (Augsburg, 4.5.87)

V červnu t.r. navštíví sv. Otec potřeťí svoji polskou vlast, v září pak podruhé USA. Otázka, zda v r. 1988 navštíví SSSR zůstává prozatím jen hádankou.
(Pozn. redakce.)

Přehled prvních deseti čísel Nových obzorů

OBSAH zvláštního čísla 0.

Proč <i>Nové obzory</i> ?	3
Odkaz <i>Jan Čep</i>	5
Výzva ducha <i>Etienne Borne</i>	6
Appel de l'Esprit <i>E. Borne</i>	9
Křesťanský světový názor dnes <i>M. Lobkovic</i>	13
Die christliche Weltanschauung heute <i>M. Lobkovic</i>	16
Velký strach socialistů <i>Bohdan Chudoba</i>	19
Dvě úvahy na okraj Charty 77 <i>Rio Preisner</i>	22
17. listopad: zneužitá oběť <i>Felix Uhl</i>	30
Problém křesťanského agiornamenta a ekumenismu <i>Radko K. Janský</i>	36
Z knih	43
Poznámky	45

OBSAH č. 1

Nelze jinak <i>J. Vrzala</i>	3
Svatý Benedikt – Ochránce Evropy a Otec Západu <i>E. Valášek</i>	7
Návštěva Jana Pavla II. v Německu <i>Mikuláš Lobkovic</i>	11
K stému výročí encykliky Aeternis Patris <i>Jan Pavel II. Přeložil J.P.</i>	12
Za zesnulým Msgr. dr. Alexandrem Heidlerem <i>Jiří Malášek</i>	19
Eros tvořivosti člověka <i>Metoděj Habáň O.P.</i>	20
Slova a zámky o církvi v Československu <i>Francesco Strazzari</i>	27
Nezbytnost náboženství při výchově dítěte <i>Radko K. Janský</i>	33
Z poesie <i>J. Zahradnick, Bohdan Chudoba</i>	40
Nový hospodářský model <i>Alois Rozehnal</i>	42
Vzpomínka na zesnulého prof. dr. Václava Chytila <i>A. Rozehnal</i>	45
Hospodářský rozmach království českého za Karla IV. <i>F. Pindžek</i>	47
K »Únoru vítězů a poražených« <i>Bohdan Chudoba</i>	61
Charta 77, křesťané a marxisté <i>Artur Zdráhal</i>	63
Jakpak je tam u nás doma... <i>E.G.M.</i>	65
Interview s Alexandrem Solženicynem <i>I.I. Sapiet</i>	67
Dopis z Čech <i>Jiří Smrček</i>	81

Obsahy dalších čísel Nových obzorů přineseme v dalším svazku.

NOVÉ OBZORY

ČASOPIS PRO ČESKOU NÁRODNÍ A DUCHOVNÍ OBNOVU

Vydává a řídí redakční kruh za vedení Mikuláše Lobkowicze.

Toto číslo připravili Ríco Preisner a Felix Uhl

Odpovědný vydavatel: Felix Uhl

Redakce a administrace: Nové obzory, Postfach 135, CH-9016 ST. GALLEN

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Redakce si vyhrazuje právo zkracovat a upravovat texty.

Podepsané články nevyjadřují nezbytně názor a postoj redakce.

Předplatné na 4 čísla i s poštovným: 45,- sfr. mezinárodní pošt. poukázkou na:

ST.-GALLISCHE KANTONALBANK, SG – NEUDORF

Konto Nr. 55/003.100-09

nebo na adresu administrace.

Čtenáři v Československu dostávají časopis zdarma.

DOKÁŽEME SI UDRŽET TENTO ČASOPIS BEZ CIZÍCH VLIVŮ ?

ANO, JESTLIŽE I VY PŘÍSPĚJETE NA TISKOVÝ FOND
A POMŮŽETE NOVÉ OBZORY ROZŠÍŘOVAT

JEN NEZÁVISLÝ ČASOPIS MŮŽE ŘÍKAT PLNOU PRAVDU

NEZAPOMEŇTE VČAS OBNOVIT SVÉ PŘEDPLATNÉ !

NOUVEAUX HORIZONS

REVUE POUR LE RENOUVEAU NATIONAL ET SPIRITUEL TCHÈQUE

ANNÉE 1987 N. 18 - 19 - 20

Publié par le Comité de Rédaction

Éditeur: Dr Felix Uhl

Rédaction et Administration: BP 135, CH-9016 ST. GALLEN, Suisse

NEW HORIZONS

REVIEW FOR THE CZECH NATIONAL AND SPIRITUAL RENEVAL

YEAR 1987 Nr. 18 - 19 - 20

Published by Editorial Bord

Responsible Editor: Dr. Felix Uhl

Redaction and Administration: BP 135, CH-9016 ST. GALLEN, Switzerland

NEUE HORIZONTE

ZEITSCHRIFT FÜR TSCHECHISCHE NATIONALE UND GEISTIGE ERNEUERUNG

JAHRGANG 1987 Nr. 18 - 19 - 20

Herausgegeben vom Redaktionskreis

Verantwortlicher Herausgeber: Dr. Felix Uhl

Redaktion und Administration: Postfach 135, CH-9016 ST. GALLEN, Schweiz